
FORSTÅELSER AF LANGTIDSLEDIGHED

Feltarbejde i en grønlandsk arbejdsmarkedsafdeling

Nina Særkjær Olsen

Speciale på Den Sociale Kandidatuddannelse Aalborg Universitet, København

Indleveret den 5. januar 2012

Vejleder: Lektor Claus-Arne Hansen

Antal anslag: 237.215

Forord

Ideen til at lade specialet tage udgangspunkt i et feltstudie i en grønlands socialforvaltning kom fra min veninde, Linda Johnsen, som på daværende tidspunkt arbejdede i Velfærdsforvaltningen i Kommuneqarfik Sermersooq. Med sine rige beskrivelser fra feltet pustede hun liv i min interesse for det grønlandske samfund, og takket være hende blev den indledende kontakt til den daværende velfærdsdirektør skabt.

Økonomisk blev feltstudiet muligt via generøse fonds – og legatdonationer fra henholdsvis: *Dansk Socialrådgiverforening, Knud Højgaards Fond og Ripensersamfundets Jubilæumslegat*, som jeg alle sender en stor tak.

Feltstudiet var kombineret med en praktikstilling i Velfærdsforvaltningen i marts, april og maj 2011 og i bedste ”ingen-nævnt-ingen-glemt” stil, sender jeg alle i *Tværfaglig Udvikling, Arbejdsmarkedsafdelingen og Staben* en **stor varm tak** for at gøre foråret 2011 til en uforglemmelig og mindeværdig tid. Tak for den store, til tider næsten overvældende, tillid til mig og mit arbejde. Læringen har været enorm.

Alle informanter er naturligvis anonymiserede, men det er muligt, at nogen vil kunne genkende egne udsagn. Jeg kan i den forbindelse ikke garantere, at enkelte ikke kan føle sig unuanceret fremstillet. Hertil kan siges, at jeg alene bærer ansvaret for specialets konklusioner. Selvom specialet har et forholdsvist stort empirisk grundlag, er det mig, der har eneretten over at beslutte, hvad der når gennem relevanskriteriets nåleøje for specialets problemstilling, analyse og konklusion. Praktikopholdet i Velfærdsforvaltningen bød på mange flere oplevelser, refleksioner og faglige dilemmaer end specialet yder ret, og sådan må det nødvendigvis være i et mindre kvalitativt studie som dette.

Det er min forhåbning, at forvaltningen kan bruge specialets konklusioner i indsatsen med at hjælpe flere langtidsledige tættere på arbejdsmarkedet.

Aalborg Universitet, Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde

København, januar 2012

Nina Særkjær Olsen

Abstract

This thesis is a qualitative case study carried out within the welfare administration in Greenland's largest municipality, Kommuneqarfiik Sermersooq, with focus on the labour market division that helps long-term unemployed citizens to enter the labour market. It is a field study in the welfare administration that provided insight in several relations regarding the work with long-term unemployed. I early in the field study realized that both caseworkers and leaders (hereafter administration agents) had some distinct views of the long-term unemployed; views that regarded the group as not motivated for employment or for being self-supporting and thereby using the municipality as a "bank" when one is in need. The thesis carries out a study of these views, a study of how the long-term unemployed themselves regard their situation as being jobless, and a discussion of the consequences of possible different views among the two groups in the welfare administration's social work.

The collection of data is phenomenological, and the aim is to gain insight into the administration agents' and the long-term unemployed citizens' internal meanings regarding the unemployment situation through a hermeneutical interpretation approach.

Through participation observation in the administration and interviews with caseworkers the data shows that most administration agents point out that the long-term unemployed citizens can have several complex social problems such as homelessness, abuse and psychological problems. What is remarkable is that when the administration agents explain specifically why the long-term unemployed do not get jobs, they explain it with the clients' individual, morally wrong character traits. By following Schutz' phenomenology, 4 types of long-term unemployed has been drawn from these data: *the exploiter*, who is slyly using welfare benefits and therefore chooses not to apply for jobs; *the spineless*, who remains passive and helpless; *the entitled*, who is considered to be in a more unfortunate position due to some complex social problems and to the administration's possible insufficient measures to help the type into employment; *the lost*, who is considered without any hope for ever entering the labour market and the welfare administration should therefore not spend a lot of resources on this type. The analysis shows that the administrative agents' views are rooted in social heritage, rational choice and the theory of social learning, which indicates that the morally wrong character traits have been inherited, slyly chosen or learned from others. Furthermore, the analysis shows that the administrative agents' views can be stigmatizing, but the

allocation of the stigma can also be seen as the administrative agents' way of dealing with a demanding job, where gross categorizations become a way of handling the job.

Interviews with the long-term unemployed show that they also regard the situation of being unemployed as undesirable, but they do not explain the situation with morally wrong characteristic traits. Instead they focus on structural and health conditions as reasons for them being out of work. Furthermore, they mention previous collegial difficulties with leaders, which have led to unemployment. Long-term unemployment citizens regard the situation as being shameful and deviant which indicate that they accept the stigma, they are given. Using Meads' symbolic interactionism this can be interpreted as a way of communicating *the generalized other*. The long-term unemployed tell of different ways of reacting to the situation. Some react by actively applying for jobs and others react by retiring. In the analysis *the compass of shame* has been used as an analytic tool to understand the different reactions, as shame can cause both an active reaction but also a resigned behavior.

Both the administrative agents and the long-term unemployed citizens have a mutual understanding regarding the undesirable in being unemployed, but have different understandings of why the unemployed do not obtain employment. When the administrative agents neither include the long-term unemployed's understanding of the situation nor their knowledge of the complex social problems in their definition of the situation, the consequence is that the institutional doxa judgment will be dominating. It argues that to help long-term unemployed into employment it will be fruitful to evolve a social judgment among the administrative agents and for this purpose a holistic approach is favourable. The use of a holistic approach should focus on understanding coherence between the long-term unemployed's problems, their resources and their needs. This supports an evolvement of a social judgment and thereby the ability to provide measures on different levels and help more citizens into employment.

Indholdsfortegnelse

Forord

Abstract

Kap. 1. Indledning	7
Hvorfor interessere sig for arbejdsmarkedsområdet i en Grønlandsk kontekst?	8
Problemstilling	9
Kap. 2. Kontekstintroduktion	12
Kommuneqarfik Sermersooq	12
Erhvervslivet i Grønland	12
Organiseringen i velfærdsforvaltningen	13
Arbejdsmarkedsafdelingen	13
Lederne og sagsbehandlerne	15
De (langtids-)ledige	15
Kap. 3. Metode	17
Feltstudiet i forvaltningen	18
Gatekeepere og adgang til feltet	19
Mødet med sagsbehandlerne i arbejdsmarkedsafdelingen og påbegyndelse af kvalitative interviews	21
Rollerepertoire i relation til forvaltningsaktørerne	22
Uddybende om deltagende observation som metode	23
Den fremmede	25
Adgangen til de langtidsledige klienter	26
De kvalitative interviews med de langtidsledige klienter	27
Rollerepertoire hos de langtidsledige	29
Lokalitetens betydning	29
Tilbage til sagsbehandlerne	29
Sproglige udfordringer og transskribering	31
Feltarbejde i egen eller fremmed kultur?	33
Kap. 4. Videnskabsteoretisk positionering i dataindsamlingen	35

Den fænomenologiske tilgang	36
Common sense, intersubjektivitet, livsverden og rationalitet	37
Typificeringer af 2. orden	38
Verificering af typificeringerne	39
Kap. 5. Analysestrategi	41
Hermeneutisk fortolkningsstrategi og abduktiv slutningsform	41
Anvendelse af <i>problemforståelse, hensigter og mål, forandringstanter og midler/strategier</i>	44
Kodning af de kvalitative interviews med de langtidsledige klienter	45
Kap. 6. Analyse	46
4 typer langtidsledige	46
Udnytteren	47
Den karaktersvage	49
Den værdigt trængende	51
Den fortabte	52
Typificeringerne i et teoretisk perspektiv	53
Social arv	53
Rational choice	55
Læring af afvigende adfærd	56
Stigma	58
Doxa-antagelser hos magtesløse forvaltningsaktører?	60
Delkonklusion på besvarelsen af problemstillingens spørgsmål 1	62
De langtidslediges forståelser af situationen	65
Hvorfor er man langtidsledig?	65
Strukturelle forhold	66
Helbredsmæssige problemer	68
Samarbejdsvanskeligheder	70
Den personlige integritets ukrænkelighed	71
Opsamling	73
Hvordan opleves det at være langtidsledig og hvordan agerer man?	73

Skamfuldt og afvigende	73
Aktivt handlende vs. resignation	75
Kommunikation af <i>den generaliserede anden</i>	78
Skamfølelse i et teoretisk perspektiv	80
Delkonklusion på besvarelsen af problemstillingens spørgsmål 2	83
Kap. 7: Diskussion	86
Udvikling af en social dømmekraft	87
Helhedssynet som redskab	89
Inddragelse af og arbejdet med de langtidsledige	90
En administrativ understøttelse af helhedssynet	92
Opsamling	93
Kap. 8: Verificering af specialet: Metode- og analysekritik	94
Kap. 9: Konklusion	100
Litteratur	
Bilagsliste	

Kapitel 1: Indledning

I foråret 2011 var jeg på et 3-måneders feltstudie i Grønlands største kommunes velfærdsforvaltning – Kommuneqarfik Sermersooq (herefter KS), som var kombineret med et praktikophold, hvor jeg bistod særligt forvaltningens arbejdsmarkedsafdeling med forskellige organisatoriske opgaver. Feltstudiet gav på den måde en unik mulighed for at få et indblik i forvaltningsaktørernes tilgang til det sociale arbejde med arbejdsløse, der har behov for en kommunal social hjælp for at komme ind på arbejdsmarkedet (igen). *Forvaltningsaktører* skal i specialet forstås som både sagsbehandlere, der arbejder med de ledige, og ledelsesaktører i arbejdsmarkedsafdelingen og i velfærdsforvaltningen generelt.

Tidligt i feltstudiet blev jeg opmærksom på, at der blandt forvaltningsaktørerne, særligt på det ledelsesmæssige niveau, var nogle særlige forståelser og opfattelser af de langtidsledige klienter, som en gruppe, der ikke tager ansvar for deres egen ledighedssituation. Deres opfattelse er, at de langtidsledige ikke aktivt søger arbejde eller udviser ønske om at komme i arbejde, men derimod bruger kommunen som en slags ”bank” og ikke forsøger at blive selvforsørgende. Disse opfattelser fik mig til at stoppe op, og jeg fandt det interessant at undersøge det yderligere. Opdagelsen af nogle særlige forståelser af de langtidsledige og deres ledighedssituation hos forvaltningsaktørerne gjorde mig nysgerrig på, hvordan de langtidsledige selv opfatter deres situation som langtidsledig og offentligt forsørget. Heri ligger en hypotese om, at de 2 aktørgrupper, forvaltningsaktørerne og de langtidsledige, har forskellige opfattelser og forståelser af dét at være langtidsledig; forskellige forståelser af de sociale problemer, indsatsbehov, opfattelser af motivation og forpligtelser, samt hvilken værdi det at være selvforsørgende tillægges.

Hypotetisk kan der således være et *sammenstød* mellem system og klient i forståelsen af situationen som langtidsledig. I specialet vil jeg undersøge dette eventuelle sammenstød på aktørniveau, hvor både forvaltningsaktørernes samt de langtidslediges subjektive meningsunivers i relation til problemstillingen bliver genstand for undersøgelse og teoretisk analyse. I undersøgelsen ligger ligeledes en hypotese om, at såfremt de 2 aktørgrupper har væsentlige forskellige opfattelser og forståelser af det at være langtidsledig, så har det en konsekvens for det sociale arbejde - en konsekvens der vedrører muligheder og barrierer med at hjælpe de langtidsledige i arbejde, som vil blive taget op sidst i specialets diskussion.

Hvorfor interessere sig for arbejdsmarkedsområdet i en Grønlandsk kontekst?

Meget forskning om socialt arbejde i Grønland har været indenfor børn - og familieområdet og i mindre grad på det sociale arbejde indenfor arbejdsmarkedsområdet. Den eneste større undersøgelse jeg har kunnet finde er Else Kirks undersøgelse af arbejdsløses kvalifikationer (2003). Der er således et behov for at få mere viden om det sociale arbejde i relation til arbejdsmarkedet.

Grønland står overfor nogle store udfordringer i forhold til finansiering af velfærdsydelser. Naalakkersuisut (den grønlandske regering) nedsatte i 2009 en Skatte – og Velfærdskommission (herefter SVK), der skulle komme med oplæg til debat og pege på reformer af skatte – og velfærdssystemer, herunder pege på reformer for at øge mulighederne for selvforsørgelse blandt befolkningen og øge produktion og beskæftigelse. SVK kom med deres endelige anbefalinger i foråret 2011 under slogans som ”*Status quo er ikke en mulighed*” og ”*Vores velstand og velfærd kræver handling nu*” – et debatoplæg og forslag der, i hvert fald på et retorisk plan, lægger op til større ændringer.

Finansieringsvanskelighederne forklares af SVK ved en kommende markant demografisk ændring med mange ældre, der skal offentlig forsørges samtidig med, at mange unge ikke får en uddannelse, der gør dem i stand til at klare sig på arbejdsmarkedet (Skatte- og Velfærdskommissionen, 2011a:5). SVK peger bl.a. på *en aktiv strategi* som løsningen, hvor et af principperne i relation til arbejdsmarkedet er:

”*Social balance og beskæftigelse gennem et socialt sikkerhedsnet, som giver den enkelte sikkerhed, men som også giver både incitament og støtte til at være i beskæftigelse.*” (Ibid.:10)

Heri ligger nogle opfattelser af, at de kommunale indsatser ikke er effektive nok, og at der skal skabes større incitament til at tage et arbejde, idet opfattelsen er, at ”... *mange [...] får en meget lille økonomisk gevinst ved at gå fra offentlig hjælp til at være i beskæftigelse. Det kan simpelthen ikke betale sig at arbejde!*”¹ (Ibid.:18).

Nedsættelsen af SVK viser, at der er et vist politisk fokus på arbejdsmarkedsområdet, som, såfremt reformforslagene implementeres, vil få nogle konsekvenser for det sociale arbejde indenfor arbejdsmarkedsområdet. I mine indledende feltobservationer var det tydeligt, at dét, at der bør ske forandringer hen imod en mere aktiv strategi med fokus på

¹ Når der i specialet tales om *offentlig hjælp*, så henvises der til den økonomiske hjælp, da denne er den juridiske samlebetegnelse for sociale ydelser i Grønland.

(virksomheds)revalidering, aktivering og aktiv jobsøgning, allerede figurerer som ønsker og mål hos forvaltningens ledelse og sagsbehandlerne. Den grønlandske sociallovgivning lægger dog i forvejen op til en *aktiv strategi*, da kommunerne juridisk har mulighed for at tilbyde klienterne revalidering/virksomhedsrevalidering, aktiveringstilbud mv. Desuden er det allerede et juridisk krav, at ledige, for at modtage offentlig hjælp, skal være aktivt jobsøgende, med mindre der er tale om syge eller barslende². SVK og også forvaltningsaktørerne i KS er dog af den opfattelse, at dette ikke fungerer tilstrækkeligt effektivt i forhold til at få flere i arbejde, og det er ikke mindst i den forbindelse interessant at undersøge, hvilke opfattelser og forståelser af de langtidsledige og deres situation forvaltningsaktørerne har, fordi disse formentlig også vil få en konsekvens i forhold til, hvilket strategier der fremadrettet vælges i den kommunale arbejdsmarkedsindsats.

Problemstilling

Som nævnt indledningsvist opererer jeg med en hypotese om, at forvaltningsaktørernes opfattelser af de langtidsledige og deres situation kan være forskellig fra den måde, de langtidsledige selv opfatter deres situation på, samt at disse eventuelle divergerende opfattelser kan give nogle konsekvenser for mulighederne for at hjælpe de langtidsledige ind på eller tættere på arbejdsmarkedet. Dette er omdrejningspunktet for specialet, og derfor lyder problemformuleringen:

1. Hvilke opfattelser og forståelser har forvaltningsaktørerne (sagsbehandlere og ledere) af de langtidsledige og deres situation, og hvordan kan disse opfattelser og forståelser forstås i et teoretisk perspektiv?
2. Hvilke opfattelser og forståelser har de langtidsledige af deres egen situation som langtidsledig og offentligt forsørget, og hvordan kan disse opfattelser og forståelser forstås i et teoretisk perspektiv?
3. Hvilke konsekvenser, herunder barrierer og muligheder, har de 2 aktørgruppers opfattelser og forståelser for det sociale arbejde med at hjælpe de langtidsledige tættere på arbejdsmarkedet?

Ad.1: Konkret er forvaltningsaktørernes forståelser undersøgt i forhold til: hvilke sociale problemer de langtidsledige har, hvilken form for hjælp de efterspørger, hvilke indsatser

² Landstingsforordning nr. 15 af 20. november 2006 om offentlig hjælp, § 8

der er behov for, hvilke udfordringer der er i arbejdet, opfattelser af de langtidslediges motivation for at komme i arbejde, herunder deres overholdelse af juridiske forpligtelser til at være aktivt søgende, samt hvorvidt de langtidsledige tillægger dét at være selvforsørgende, frem for offentligt forsørget, værdi.

På baggrund af empirien udarbejdes typificeringer af de langtidsledige. Den efterfølgende analyse vil med udgangspunkt i Jens Guldagers (2000 & 2002) tanker om forskning og evaluering af socialt arbejdes metoder blandt andet se på, hvilke *problemforståelser*, *forandringstanker*, *hensigter og mål* samt *indsatser/strategier* forvaltningsaktørerne direkte eller indirekte henviser til. Dette er ikke med henblik på at lave en evaluering af indsatser i arbejdsmarkedsafdelingen. De 4 niveauer anvendes i stedet som analysebegreber til at få forståelserne af målgruppen frem (se mere i kap. 5: Analysestrategi).

Ad. 2: I forhold til de langtidslediges opfattelser og forståelser af deres egen situation som langtidsledig er det i udgangspunktet de samme ting, der er undersøgt, som hos forvaltningsaktørerne. Der er dog i dette spørgsmål fokus på subjektive forståelser af egen situation, hvorved fortællingerne fra informanterne får et andet dybdeniveau i formidlingen, og derfor vil den analytiske fremstilling også være anderledes (se mere i kap. 5: Analysestrategi).

Ad. 3: Der er ubetinget mange forskellige forhold, der vil have konsekvenser for mulighederne og/eller barriererne for at hjælpe de langtidsledige tættere på arbejdsmarkedet, herunder ikke mindst strukturelle forhold som fx indretningen af arbejdsmarkedet mv. Fokus i besvarelsen af spørgsmål 3 vil alene omhandle forhold, der relaterer sig til de 2 aktørgruppers positioneringer ud fra analysen af spørgsmål 1 og 2 set i forhold til, hvilke konsekvenser, herunder muligheder og barrierer, de 2 aktørgruppers forståelser kan have i arbejdet med at hjælpe de langtidsledige tættere på arbejdsmarkedet. Besvarelsen vil have en diskuterende form, der først præsenterer mulige konsekvenser og derefter diskuterer en mulig udvikling af og tilgang til det sociale arbejde i arbejdsmarkedsafdelingen. Her tages udgangspunkt i udviklingen af en social dømmekraft med helhedssynet som centralt redskab.

Specialets dataindsamlingsproces har et fænomenologisk udgangspunkt, og problemstillingen er fremkommet induktivt via de indledende empiriske observationer i feltarbejdet. I kap. 3 er denne fremgangsmåde nøje beskrevet, og de videnskabsteoretiske overvejelser er gennemgået i kap. 4. I den teoretiske analyse af empirien anvendes en hermeneutisk fortolkningsstrategi og det samlede speciale har en abduktiv slutningsform, hvilket er gennemgået i kap. 5.

Kapitlerne om metode, videnskabsteoretiske overvejelser og analysestrategi er for overskuelighedens skyld delt i hvert sit kapitel, men har mange overlap og må i praksis forstås og læses i forlængelse af hinanden.

Inden metodegennemgangen vil jeg gennemgå kommunens og velfærdsforvaltningens organisatoriske rammer med særlig vægt på arbejdsmarkedsafdelingen. Desuden vil jeg kort skitsere erhvervslivet i Grønland og de 2 forskellige aktørgrupper, der er i fokus i specialet.

Kapitel 2: Kontekstintrøduktion

Kommuneqarfik Sermersooq

Kommunen har et indbyggertal på 21.232 personer ud af Grønlands samlede befolkning på 56.452³ og er landets største kommune. Geografisk strækker kommunen sig fra vestkysten over indlandsisen og omslutter byer og bygder på østkysten. Kommunen består af byerne Nuuk (tilhørende bygder: Qerqertarsuatsiaat og Kapisillit, ca. 15.000 indbyggere, areal 105.000 km²), Paamiut (tilhørende bygde: Arsuk, ca. 1900 indbyggere, areal 51.000 km²), Ivittuut og Grønnedal (ingen tilhørende bygder, ca. 182 indbyggere, areal 600 km²), Tasiilaq (tilhørende bygder: Kuummiut, Kulusuk, Tiniteqilaaq, Sermiligaaq og Isortoq, ca. 3000 indbyggere, areal 243.000 km²) og Illoqqortoormiut (ingen tilhørende bygder, ca. 529 indbyggere, areal 236.000 km²). Nuuk er den klart største by i kommunen såvel som i hele Grønland. Byen er Grønlands hovedstad, og det er her al centraladministration er samlet bde på kommunalt og nationalt/selvstyre niveau.

Der er således stor forskel på byernes arealmæssige størrelse og indbyggertal. Eksempelvis svarer Tasiilaqs areal til et område på størrelse med Sverige, men har kun lidt over 500 indbyggere⁴. Dette giver selvsagt nogle udfordringer i forhold til den sociale indsats, bl.a. fordi infrastrukturen besværliggør rundrejse i kommunen.

Erhvervslivet i Grønland

Offentlig administration og Service er ubetinget hovederhvervet, som i de seneste oplysninger fra Grønlands Statistik beskæftigede 44 % af lønmodtagerne. Dernæst følger *Handel og Reparationsvirksomhed* med 17 %, *Bygge – og Anlægssektoren* med 10 %, *Transportsektoren* med 9 %, *Fiskeri* med 5 %, *Industri* med 3 % og til sidste *Andre Erhverv* med 12 % (Grønlands Statistik, 2009:100).

Det er forhåbningen at olie – og rstofindustrien vil vokse og i fremtiden beskæftige en stor gruppe lønmodtagere, herunder også servicebranchen i form af fx kantine – og rengøringspersonale.

³ http://www.kanukoka.gl/da/om_kommunerne/graenser_og_folketal

⁴ <http://www.sermersooq.gl/da/byerne.aspx>

På visse tidspunkter af året fylder subsistensøkonomien også en del, idet mange supplerer indkomst med egen fangst.

Organiseringen i Velfærdsforvaltningen

Velfærdsforvaltningen består af en *Stab* og afdelingerne: *Sundhed og Forebyggelse*, *Tværfaglig Udvikling*, *Børne- og familie*, *Voksen Omsorg* og *Arbejdsmarked*.

Velfærdsforvaltningen har en direktør og hver afdeling har en fagchef og en afdelingsleder (se organisationsdiagram: bilag 1). Ledelsesmæssigt er alle afdelinger forankret i Nuuk ligesom opdelingen mellem afdelingerne kun er fungerende i Nuuk og i Paamiut. I byens øvrige byer varetager sagsbehandlerne det sociale arbejde på tværs af afdelingsskel forstået på den måde, at sagsbehandlerne i eksempelvis Tasiilaq både administrerer udbetalinger af offentlig hjælp, arbejdsmarkedsindsatser og de sociale indsatser på børne- og familieområdet.

Arbejdsmarkedsafdelingen

Afdelingen⁵ har, som nævnt ovenfor, en fagchef og en afdelingsleder. Under hele feltopholdet var afdelingen dog præget af udskiftning af ledelse og havde været det i nogen tid, hvorfor der alene var *fungerende* ledere i afdelingen. Afdelingen har 10 sagsbehandlere, som har forskellige arbejdsopgaver som revalidering/virksomhedsrevalidering, opfølgning i sagerne, henvisning til psykolog og misbrugsbehandling, særlige indsatser vedrørende unge, visitering af udenlandsk arbejdskraft samt udbetaling af offentlig hjælp. I praksis fungerede opdelingen af arbejdsopgaverne dog langt fra, og enkelte sagsbehandlere sad med mellem 300-400 sager, som de skulle lave opfølgning i og udbetale offentlig hjælp til.

Arbejdsmarkedsafdelingen har til hensigt at formidle job til ledige og understøtte ledige, der også har helbredsmæssige eller sociale problemer, med at komme tilbage til arbejdsmarkedet samt at udbetale den offentlige hjælp. I Grønland er der ikke et a-kasse system som i Danmark. Det betyder, at der ikke er mulighed for at forsikre sig mod ledighed og alle ledige modtager derfor offentlig hjælp fra kommunen. Der findes 3 former for offentlig hjælp: hjælp ved *akut trang* (hvis en familie eksempelvis mangler penge til mad), hjælp til *forsørgelse* og

⁵ Nedenstående tager primært udgangspunkt i, hvordan arbejdsmarkedsafdelingen er organiseret i Nuuk, da det var her, størstedelen af feltarbejdet foregik. Jeg var desuden i Paamiuts arbejdsmarkedsafdeling nogle dage for at arbejde og lave interviews og fik således også indblik i organiseringen der.

faste udgifter (den egentlige forsørgelse som kontanthjælp i Danmark) og hjælp ved *særlige tilfælde* (eksempelvis til køb af nyt køleskab). Størrelsen af offentlig hjælp fastsættes skønsmæssigt ud fra modtagers hidtidige levevilkår, forsørgelsesforpligtelser, udgifter samt efter lokale forhold. Offentlig hjælp til *forsørgelse og faste udgifter* kan som hovedregel kun udgøre 65 % af SIKs mindsteløn⁶. Dog kan der udbetales mere end de 65 %, såfremt det er nødvendigt for, at modtageren og dennes eventuelle familie kan opretholde et rimeligt leve- og boligniveau⁷.

Borgernes rettigheder og pligter i forhold til at modtage offentlig hjælp ligner meget de danske regler, og de indsatsmuligheder, forvaltningen råder over i forhold til at hjælpe ledige i arbejde, ligner også de danske. Alle ledige har eksempelvis ret til at få udarbejdet en handleplan, hvori kommunen skal tage stilling til, om der skal iværksættes opkvalificering, aktivering, revalidering, uddannelse, misbrugsbehandling, personlig udvikling mv.⁸

I praksis blev der i afdelingen lavet meget få handleplaner, og dermed blev indsatsmulighederne heller ikke tilstrækkeligt udnyttet, hvilket skyldtes både faglige og organisatoriske udfordringer i forhold til arbejdsgange, arbejdsbyrde mv. De aktiveringsindsatser, der findes rundt omkring lokalt i kommunen, er primært systuer og stenslibningsværksteder.

Det skal nævnes, at jeg som praktikant i forvaltningen blev placeret i afdelingen Tværfaglig Udvikling. Det var hensigten, at jeg både skulle bistå den afdeling, Staben og Arbejdsmarkedsafdelingen i forskellige organisatoriske opgaver. Tværfaglig Udvikling arbejder blandt andet med udviklingsprocesser i forvaltningen på tværs af de øvrige afdelinger og er i praksis bindeled mellem Nuuk og kommunens øvrige byer og bygders velfærdsafdelinger. På grund af den ledelsesmæssige udskiftning i arbejdsmarkedsafdelingen, blev *Tværfaglig Udvikling* gjort til en form for ”task force” for arbejdsmarkedsafdelingen under mit ophold, hvilket betød at 2 af medarbejderne i Tværfaglig Udvikling fik ledelsesansvaret og alle i afdelingen skulle arbejde med at skabe organisatoriske og indsatsmæssige forandringer i arbejdsmarkedsafdelingen. Dermed blev jeg involveret i

⁶ SIK er den største grønlandske lønmodtagerorganisation. Mindstelønnen for en ufaglært arbejder med 1-2 års anciennitet er 82,71 kr./timen.

<http://www.sik.gl/LinkClick.aspx?fileticket=g89Q19DcOdY%3d&tabid=73&language=da-DK>

⁷ ”Landstingsforordning nr. 15 af 20. november 2006 om offentlig hjælp” § 13

⁸ ”Landstingsforordning nr. 15 af 20. november 2006 om offentlig hjælp” & ”Vejledning til Landstingsforordningen om offentlig hjælp”, 2007.

arbejdet med at ændre på nogle af de ovennævnte organisatoriske forhold i arbejdsmarkedsafdelingen, som der i skrivende stund arbejdes hen mod en implementering af.

Lederne og sagsbehandlerne

Både blandt lederne men i særdeleshed også blandt sagsbehandlerne er der store uddannelsesmæssige skel. Når det nævnes, er det for at give et indblik i særligt sagsbehandlernes faglige udgangspunkter for at udføre arbejdet, hvilket kan have en betydning for den analytiske kontekstforståelse. Af alle arbejdsmarkedsafdelingens sagsbehandlere i kommunen er 4 uddannet socialrådgivere, flere er uddannet rådgivningsassistenter (svarende til socialformidlere) og enkelte er enten hk'ere med en kontoruddannelse eller ufaglærte. Alle sagsbehandlere kan have oparbejdet vigtige kompetencer til arbejdet i praksis, men det er uden tvivl af betydning for arbejdet og indsatserne, at ganske få har en socialfaglig uddannelsesbaggrund.

De (langtids-)ledige

I kommunen arbejdes der mig bekendt ikke med en definition af, hvornår man er langtidsledig. Ledigheden måles dog statistisk hver måned efter, hvor mange der får udbetalt offentlig hjælp. Det er derfor ikke muligt at sige, hvor mange langtidsledige kommunen har.

I februar 2011 var der i KS i alt registret 1132 ledige, heraf 431 kvinder og 701 mænd, ud af en samlet arbejdsstyrke på 15.770. I Nuuk og de 2 tilhørende bygder var der i februar 2011 alene registreret 645 ledige. Af det samlede ledighedsantal i februar 2011 var kun 144 personer registret som havende en uddannelse.⁹

I kommunen findes der ingen statistiske data af, hvilke årsager der er til langtidsledighed. Det registreres således ikke i edb-understøttet kvantificerbar form, hvorfor borgerne melder sig ledige hos kommunen. Tilsvarende findes der heller ikke statistikker over årsager til tildeling af førtidspensioner, hvilket måske kunne give et indblik i årsager til langtidsledighed, da personer, der tilkendes førtidspension, ofte har haft en længere periode forinden på offentlig hjælp. Jeg har forholdt mig til denne problematik ved at spørge sagsbehandlerne i interviewene, hvilke opfattelser de har af hvilke sociale problemer, de langtidsledige har,

⁹ Tallene, der præsenteres her, er fra kommunens interne statistik og er ikke 100 % valide. Det skyldes, at enkelte byer ikke registrerer alle ledige. Grønlands Statistik bygger på tal hentet fra kommunerne, så de samme fejlmarginer vil være at finde i tal derfra.

fordi det kan give et vist kvalitativt indblik i årsager til langtidsledighed. Af interviewene fremgår det, at *misbrug* (både alkohol og hash), *boligmangel* og deraf følgende hjemløshed, *manglende uddannelse* (herunder for lave karakterer fra folkeskolen til at videreuddanne sig) samt *psykologiske problemer* i forbindelse med familiære problemer i barndommen, er problemer, som sagsbehandlerne mener, langtidsledige ofte har¹⁰. Det er på baggrund af interviewmaterialet dog ikke muligt at udlede nogle kvantificerbare data vedrørende dette. Blot skal det her nævnes, at sagsbehandlerne oplever disse sociale problemer hos målgruppen.

Ovenstående har præciseret, hvilken kontekst specialet og specialets aktører navigerer i samt hvilke overordnede sociale problemer, det er opfattelsen, at mange langtidsledige har.

Nedenfor vil specialets metodiske fremgangsmåde gennemgås.

¹⁰ Disse sociale problemer som beskrives af sagsbehandlerne, svarer i høj grad til de sociale problemer undersøgelsen "En verden til forskel – arbejdsløses kvalifikationer på spil i virksomheder og arbejdsmarkedsforvaltninger i Grønland" (Kirk, 2003) viser. Undersøgelsen er et kvalitativt studie med interviews af ledige, sagsbehandlere og arbejdsgivere i henholdsvis Nuuk, Sisimiut og Qaqortoq.

Kapitel 3: Metode

Specialet er udtryk for metodekombination af forskellige kvalitative dataindsamlingsmetoder. I nedenstående vil der således redegøres for, hvordan og hvorfor de forskellige metoder er anvendt; *deltagende observation* som led i *feltstudie*, *strukturerede* og *semistrukturerede/eksplorative interviews* samt *fokusgruppeinterviews*. Der er tale om et kvalitativt feltstudie, der har mange lighedspunkter med et casestudie, som det er beskrevet af Flyvbjerg (1989) og Antoft & Salomonsen (2010), idet der i et kvalitativt casestudies forskningsdesign ofte anvendes de dataindsamlingsmetoder, der her er anvendt i specialet. Jf. Flyvbjerg er casestudier ”... *helhedsprægede (holistiske), induktive og aktørorienterede. Det videnskabsteoretiske udgangspunkt er hermeneutikken, fænomenologien og dermed ’verstehen’ traditionen...*” (1989:4), hvilket specialets tilgang kan tilsluttes. Ifølge Antoft og Salomonsen er der ikke et entydigt svar på, hvad *en case* egentlig er, men de siger, at en case ”... *undersøges ud fra enten et empirisk eller teoretisk afsæt i en kontekst, hvor der sker en form for social organisering.*” (2010:6). Der er ikke tale om, at hele velfærdsforvaltningen eller hele arbejdsmarkedsafdelingen, og alt, hvad der foregår i disse afdelinger har været casegenstand, men der er tale om feltarbejde i en organisation, hvor der foregår en social organisering, så specialet kan anskues som et mindre casestudie. Specialet har et aktørfokus, hvilket også er udgangspunktet i et casestudie (Flyvbjerg, 1989 og Antoft & Salomonsen, 2010), omhandlende forvaltningsaktørernes forståelser af de langtidsledige og deres situation, hvorefter de langtidsledige som aktører inddrages i forhold til deres subjektive forståelser af at være langtidsledig og være offentligt forsørget. Som overordnet dataindsamlingsbegreb anvendes begreberne ”kvalitativt feltstudie” eller ”feltarbejde”¹¹. Feltarbejdet har et fænomenologisk udgangspunkt, og fænomenologien søger at forstå menneskers handlinger og adfærd ud fra deres subjektive perspektiv (Kristiansen & Krogstrup, 1999:14). *Handlinger og adfærd* forstås og undersøges her i forhold til aktørernes opfattelser og meninger i henhold til at:

¹¹ Jeg bruger ordene *feltstudie* og *feltarbejde* synonyme. Forståelsesmæssigt bruger jeg begrebet i overensstemmelse med Kristiansen og Krogstrup, der bruger det som en fællesbetegnelse for eksplorative og kvalitative dataindsamlingsmetoder (1999:8). Feltarbejde kan dog også være af kvantitativ karakter (Wadel, 1990:9), men denne tilgang til feltarbejde er ikke anvendt i specialet.

”Menneskelig adfærd er [...] styret af det meningsindhold, der ligger i den enkeltes motiver, tanker og følelser. Derfor undersøger fænomenologen verden, som den opleves af aktørerne.”(Bogdan & Taylor, 1975 her i: Kristiansen & Krogstrup, 1999:14)

Metodisk har jeg nærmet mig de 2 aktørgrupper forskelligt og til dels tidsmæssigt forskudt, hvilket vil fremgå af nedenstående, og derfor kræver de hver sin metodebeskrivelse. Desuden kræver dét at nærme sig et fremmed felt¹² en metodisk afklaring, hvilket ligeledes gennemgås nedenfor. Af læsevenlige årsager vil jeg forsøge at gennemgå forløbet kronologisk, om end det ikke helt er muligt, da dataindsamlingerne i praksis har overlappet hinanden.

”Forskningsprocessen må forstås som en vekselvirkning mellem forsker og felt, hvor uforudsete hændelser og opdagelser inkorporeres i undersøgelsens problemformulering, fokus, dataindsamling og analyse.” (Kristiansen & Krogstrup, 1999:131).

Dette gør sig i høj grad gældende for dette feltstudie og dermed også for specialets metodiske gennemgang.

Feltstudiet i forvaltningen

Feltstudiet starter metodisk som *deltagende observation* i forvaltningen. Om deltagende observation siger Goffman:

”Med deltagende observation mener jeg en metode, som ikke skal være den eneste metode, der bliver brugt i en undersøgelse; det er ikke en metode, der kan bruges i en hvilken som helst undersøgelse, men det er en metode, der kan benyttes i nogle undersøgelser. Jeg opfatter det som en metode, hvorigennem man indsamler data ved at udsætte sig selv og sin personlighed, og sin egen sociale situation, for det sæt af vilkår, som påvirker en given gruppe af individer, således at man fysisk og økologisk kan trænge ind i deres cirkel af reaktioner på deres sociale situation eller deres arbejdssituation eller deres etniske situation, eller hvad der nu kan være tale om.” (1989:125 her i: Kristiansen & Krogstrup, 1999:38).

Jeg tilslutter mig denne tilgang til deltagende observation, og har som beskrevet ikke ladet det været eneste metode, men kombineret den med andre kvalitative metoder.

I kraft af at feltstudiet var kombineret med en praktikstilling, hvor jeg arbejdede med organisatoriske opgaver i forvaltningen, blev jeg en *deltagende observatør* i den samlede

¹² Om der er tale om et fremmed felt eller feltarbejde i egen kultur vil blive gennemgået senere.

forvaltnings arbejde og dagligdag. Nedenfor vil jeg i første omgang gennemgå, hvordan jeg via metoden deltagende observation har *nærmet mig* og *været i feltet*. Jeg har i høj grad ladet mig inspirere af Kristiansen og Krogstrup (1999), der indgående har behandlet denne forskningsmetodik samt af Wadel (1991), der med sit store empiriske fundament for feltstudie, har mange nyttige refleksioner, jeg har kunnet drage nytte af.

Ifølge Wadel så handler feltarbejde lige så meget om teori som om metode.

”Teoretiske perspektiver kan vi betragte som ”ståsteder” eller udgangspunkter som gir retning til både de metoder, begreper og teorier vi tar i bruk.” (Wadel, 1991:10).

Wadel opsætter 3 forskellige kvalitative udgangspunkter ved feltarbejde. Det første er *metode*, hvor *deltagende observation* er tilgangen. Det andet er *analytisk teori*, som jeg først vil inddrage fra kodning af interviews og feltnotater og derefter i den egentlige analyse. Det tredje er *hypoteser/teori* som i feltarbejde kommer til udtryk i mellem hvad Wadel kalder *runddans mellem teori, metode og data* (Ibid.:13). Dette feltarbejde er i høj grad udtryk for en sådan *runddans*, idet indsamlingsmetoderne skifter karakter, efter jeg får en hypotese om nogle forskellige forståelser af det at være langtidsledig, som jeg vil undersøge nærmere. Det vil sige, at metode, data og teoretisk perspektiv hele tiden udvikler sig i kraft af hinanden. Denne proces stopper ikke ved feltarbejdets slutning, men fortsætter i den efterfølgende analyse efter min hjemkomst.

Gatekeepere og adgang til feltet

Wadel påpeger, at deltagende observation har mindst 3 udfordringer: *For det første* at skabe sig adgang til feltet. *For det andet* at være i stand til at udvikle sit rollerepertoire og *for det tredje* at kunne være sociolog på sig selv (Ibid.:27). Herunder vil den første udfordring gennemgås i relation til min adgang til feltet (og senere vil de andre 2 gennemgås).

Om gatekeepers siger Burgess: *”Gatekeeper(s) er den eller de personer i en organisation, som har autoriteten til at give eller nægte en person adgang til organisationen med det formål at udføre forskning.”* (Burgess, 1984 her i: Kristiansen & Krogstrup, 1999:139). Endvidere: *”Disse gatekeepers er ofte synlige, og typisk befinder de sig øverst i organisationens hierarki.”* (Kristiansen og Krogstrup, 1999:139).

Aftalen om feltstudiet kom i stand ved en samarbejdsaftale med velfærdsdirektøren, hvor aftalen gik på, at jeg skulle bistå forvaltningen indenfor særligt arbejdsmarkedsområdet med forskellige opgaver, hvilket ville give mig adgang til feltet i forhold til at finde en specifik problemstilling og give mig adgang til informanter og observationer internt i forvaltningen. Direktøren havde ikke specifikke krav til specialets problemstilling, men udtrykte ønske om at det lå i forlængelse af kommunens arbejdsmarkedsområde og indsatser. Velfærdsdirektøren blev således en central gatekeeper for, at feltarbejdet i det hele taget blev muligt.

På grund af det ledelsesmæssige fravær i arbejdsmarkedsafdelingen ved min ankomst, blev det også til en start direktøren, der formulerede mine første arbejdsopgaver. En af disse bestod netop i at assistere arbejdet i forhold til at skabe flere muligheder for flere revaliderings-, uddannelses- og beskæftigelsesindsatser. Hvordan jeg konkret gik til opgaven, vil jeg komme ind på senere, da jeg i denne opgave gjorde mig nogle observationer, der blev essentielle for specialets problemstilling.

I både min første mailhenvendelse og præsentationen i forvaltningen præsenterede jeg mig som socialrådgiver og kandidatstuderende og det er min opfattelse, at min baggrund som socialrådgiver har givet mig en åbning til feltet i forvaltningen hos mange forskellige aktører, fordi den uddannelsesbaggrund har givet et indtryk af, at jeg kunne bidrage feltet noget positivt, uden at dette *positive* blev nærmere defineret af aktørerne. Dette dog med undtagelse af én; en socialrådgiver i afdelingen Tværfaglig Udvikling gav ofte direkte udtryk for, at hun opfattede det som meget positivt at få faglig sparring og omtalte os ofte som en fælles gruppe af socialfagligt vidende personer, der har helhedssynet som omdrejningspunkt, hvori det lå underforstået, at dette var noget særligt for os i modsætning til andre ikke-socialfagligt uddannede i forvaltningen. Hun udgjorde dermed også en gatekeeper til en bredere indsigt i forvaltningens øvrige socialfaglige afdelinger som fx Børn - og Familieafdelingen og Voksen Omsorg i kraft af en høj anciennitet indenfor kommunens sociale arbejde.

Fagchefen for Tværfaglig Udvikling, som blev konstitueret fagchef for arbejdsmarkedsafdelingen under mit ophold, skal nævnes som en øvrig gatekeeper på det ledelsesmæssige niveau. Han tilkendegav klart, at han havde stor tillid til min faglighed og overdrog mig mange opgaver i forbindelse med den organisatoriske udvikling af afdelingen. Dermed har han haft en gatekeeper-funktion, fordi han ad den vej legitimerede min store

berøringsflade med mange forskellige aktører i forvaltningen, herunder også samarbejde på tværs af forvaltninger.

Burgess' udtalelser om gatekeepers må i høj grad siges at være rammende for de personer i forvaltningen, der fungerede som gatekeepers for min adgang.

Det var hos denne gruppe af informanter på ledelsesniveau i forvaltningen, at jeg først blev opmærksom på, at der herskede nogle særlige forståelser af de langtidsledige, uden at mine observationer herom til en start blev hypotesedannende for en problemstilling.

Mødet med sagsbehandlerne i arbejdsmarkedsafdelingen og påbegyndelse af kvalitative interviews

Den første *fungerende* afdelingsleder (der var 2 forskellige under mit ophold) i arbejdsmarkedsafdelingen introducerede mig for sagsbehandlerne på et ugentligt sagsmøde. Jeg fornemmede her tydeligt en undren over min tilstedeværelse, som jeg i første omgang tolkede som en modvilje. Løbende gik det op for mig, at det mere handlede om enkelte sagsbehandlers store arbejdspress. De fortalte, at de igennem længere tid havde efterspurgt organisatoriske ændringer og egentlig ledelse og havde derfor et behov for reel forandring, frem for ”endnu en person”, der skulle være midlertidigt tilstede i afdelingen. Idet sagsbehandlerne i starten udviste *lukkethed* overfor min tilstedeværelse, spurgte jeg dem åbent på et sagsmøde, om de ville definere, hvad de kunne bruge mig til i forhold til at skabe ændringer i afdelingen. En sagsbehandler foreslog, at jeg tog en samtale med hver enkelt omkring udfordringer og ønsker for den organisatoriske udvikling og udvikling i indsatser. Alle sagsbehandlere bakkede op om dette, og på den måde startede en dybere dataindsamling om det konkrete sociale arbejde med (langtids-)ledige i afdelingen.

Hver samtale med sagsbehandlerne tilrettelagdes som et struktureret kvalitativt interview med strukturerende spørgsmål (Kvale & Brinkmann, 2009:156) (bilag 2). Hermed præsenteres en anden metode; det kvalitative forskningsinterview. Udgangspunktet var i begyndelsen ikke, at interviewene skulle anvendes direkte som bærende empiri i specialet, men derimod mere til arbejdsopgaven i forvaltningen. Metodisk anvendte jeg *Appriciative Inquiry* (AI) tilgangen (Hornstrup & Loehr-Petersen, 2007). AI er en anerkendende metode, der bl.a. kan anvendes til at skabe positive forandringer i en organisation ved at tænke fremad og skabe *drømmescenarier* om, hvordan arbejdet og organisationen ser ud, når det fungerer bedst og

herefter igangsætte forandringer hen imod den tilstand. Da jeg var opmærksom på nogle særlige forståelser af de langtidsledige hos ledelsen, opbyggede jeg interviewguiden således, at jeg på *naturlige tidspunkter* afveg fra AI metodens strukturerede tilgang ved at stille afklarende spørgsmål omkring sagsbehandlerne forståelser af klienterne og deres sociale problemer, herunder udfordringerne med at arbejde med disse i praksis (bilag 2). Disse interviews fungerede derfor som en del af startskuddet til specialets problemstilling og til en egentlig hypotesedannelse omkring nogle særlige forståelser hos forvaltningsaktørerne generelt, fordi mange sagsbehandlere i interviewene gav udtryk for nogle forståelser, som lå i forlængelse af ledelsens, hvilket optog min opmærksomhed i en sådan grad, at jeg vurderede, denne vinkel var et interessant udgangspunkt for specialet.

Rollerepertoire i relation til forvaltningsaktørerne

I relationen til sagsbehandlerne oplevede jeg det helt klart også som en fordel at have en baggrund som socialrådgiver. Kristiansen og Krogstrup taler om sociale roller som redskaber for forskerens adgang til data (1999:116-117) og Wadel ser det som *den anden* udfordring ved feltarbejde at kunne *udvikle sit rollerepertoire* (Wadel, 1991:27). I den henseende kan man sige, at jeg i feltarbejdet i forvaltningen, både blandt ledere og sagsbehandlere, blev tildelt en social rolle som *tidligere socialrådgiver*, hvilket blev et afgørende redskab i dataindsamlingen, fordi den skabte tillid blandt aktørerne, hvilket Kristiansen og Krogstrup påpeger, er en vigtig dimension i forskerens socialisering til miljøet (1999:144). Selvom *den tidligere socialrådgiverrolle* var afgørende for adgangen til både sagsbehandlere og ledere, så var der forskel i, hvordan de 2 grupper fandt tillid i rollen. Det er min opfattelse, at ledelsesgruppen gjorde det, i kraft af jeg var en vidensperson, der kunne bidrage til en effektivisering af det sociale arbejde med at få flere i arbejde. Blandt sagsbehandlerne er det min opfattelse, at tilliden mere handlede om en ”*du-ved-selv-hvordan-det-er*” rolle, for at bruge en betegnelse af Wadel (1991:42). *Du-ved-selv-hvordan-det-er* relaterede til en forventning om, at jeg forstod det organisatoriske pres, det sociale arbejde foregår under, og samtidig havde en indforstået viden om klientgruppen, og deri lå også en forventning om, at mine forståelser af gruppen lignede deres. Det sidste betød, at jeg under dataindsamlingen blandt sagsbehandlerne i særdeleshed, men også generelt i forvaltningen, måtte være meget opmærksom på ikke at ”falde i” indforståede huller i samtaler, men hele tiden forsøge at få informanterne til at uddybe deres forståelse, selvom de talte indforstået til mig.

For at kunne navigere fortroligt med både ledelsesniveauet og blandt sagsbehandlerne i forvaltningen - 2 grupper som internt var præget af skiftevis samarbejde/udvikling og mistro/opgivenesshed - blev det afgørende, at jeg kunne skifte mellem roller som den *indforståede socialrådgiver*, den *fagligt/organisatorisk udviklende socialrådgiver*, og at jeg også åbenlyst kunne påtage mig rollen som *forsker/observatør*, når dette var påkrævet for at skabe legitimitet for min tilstedeværelse eller mine spørgsmål i relation til specialet.

I feltarbejdet i forvaltningen udviklede jeg således et rollerepertoire. At kunne navigere i et rollerepertoire og bruge det aktivt i dataindsamlingsprocessen henviser til en del af Wadels *trede* udfordring ved feltarbejde: *at være sociolog på sig selv* (Wadel, 1991:27). Ved at opbygge et rollerepertoire og udnytte det, er der mulighed for at blive *sin egen informant*. Det indebærer en opmærksomhed på, ”... *at ens egne kulturelle kategorier, og ikke ens informanternes kategorier, ofte dirigerer hva en observerer.*” (Ibid.:59), hvilket man får fokus på via den kommunikative tilgang i *feltsamtalen*. Feltsamtalen er, til forskel fra normal dagligdagssamtale, præget af at: veksling i samtalen er mindre balanceret, gentagelser er i orden, feltarbejderen viser interesse og uvidenhed og opfordrer til gentagelse i meget af det, der siges, og at der er en mere eller mindre udtalt hensigt fra feltarbejderens side (Ibid.:71). Det har jeg forsøgt at efterleve i de daglige feltsamtaler i forvaltningen.

Uddybende om deltagende observation som metode

Min indsigt i forvaltningens forskellige aktørers forståelser af de langtidslediges situation fik jeg skiftevis via *deltagelse i* og *observation af* samtaler og møder mellem forvaltningsaktørerne samt via andre aktiviteter i forvaltningen og skriftligt internt materiale. Den deltagende observation startede i høj grad ud som *ustruktureret observation*, hvor individer studeres indefra, i individernes egen kontekst (her forvaltningen), med henblik på at opnå fortolkning af deres subjektive meningsunivers. Hovedformålet er og var således at genere data i naturlige omgivelser (Kristiansen & Krogstrup, 1999:57). Som forsker, der anvender deltagende observation som metode, er man ”... *involveret i den sociale kontekst, som aktørerne indgår i.*” (Ibid.:100). Kristiansen og Krogstrup anvender Golds klassificering af deltagerobservation, der præsenterer 4 forskellige feltroller eller måder at udøve feltarbejde på: *total deltager – deltageren som observatør – observatøren som deltager – total observatør*. I de 2 første er hovedvægten på engagement og subjektivitet og i de 2 sidste på løsrivelse og objektivitet (Gold her i: Kristiansen & Krogstrup, 1999:101-111). I praksis

indtog jeg i forvaltningen rollen som *deltageren som observatør*, idet jeg ikke lagde skjul på forskningshensigterne og i forskningshenseende dermed ikke var bundet af en bestemt social gruppe i feltet eller en bestemt lokalitet, hvilket betød, at jeg frit kunne bevæge mig rundt og *observere*, hvilket er en del af netop den feltrolle. Samtidig var jeg i høj grad *deltager* i forvaltningen i kraft af praktikanrollen.

Observationer omkring specialets problemstilling blev nedskrevet som feltnotater (bilag 23), og disse fungerer således også som en væsentlig del af specialets empiri. Feltnotater er jf. Kristiansen og Krogstrup forskerens *væsentligste datakilde*, og arbejdet med notaterne bør derfor gøres grundigt og systematisk (1999:151). Da mine feltnotater både rummer observationer, erfaringer samt refleksioner, har de efterfølgende kunnet hjælpe mig med at genskabe situationer, og indgår derfor som væsentlig data i specialet.

Efter hjemkomsten har jeg fortsat nedskrivning af feltnotater, fordi der i skriveprocessen løbende dukker erfaringer fra feltet op, som nu bliver vigtige eller giver mening på en ny måde. Det er udtryk for en fortsat *runddans* mellem metode, teori og data.

Observationsmetoden generelt er jf. Kristiansen og Krogstrup ideel til at opnå ”... *væsentlige indsigter i forskellige sider af det liv, der udspiller sig blandt vore medmennesker i forskellige sociale kontekster og situationer.*” (Ibid.:12). Ud over at observere aktørerne i de nære sociale kontekster, har jeg også anvendt metoden på andre niveauer end aktørniveauet, eksempelvis på det politiske niveau, både på selvstyre niveau og på kommunalt niveau. Kort tid efter min ankomst var der pressemøde, hvor SVK præsenterede deres rapport og reformforslag, hvorefter der fulgte et politisk spil bl.a. i medierne, som jeg fulgte på sidelinjen. Dette makroniveau kan måske synes langt fra den enkelte aktør i forvaltningen eller klienterne, men alt sammen gav det et indblik i, hvilken omverden disse aktører navigerer i; hvilke forståelser der er for deres situationer og arbejdsforhold på et andet niveau, og denne kontekst er vigtig at få indblik i, ikke mindst i en fremmed kultur, for ikke at havne i forsimplede forståelser af konteksten. Det er en vigtig årsag til, at jeg har benyttet metoden i et felt, jeg aldrig tidligere har været i.

Den fremmede

Inden feltstudiets begyndelse var jeg inspireret af Simmels tilgang om, at en observatør bør indtage rollen som *den fremmede*, hvilket henviser til forskerens interaktion med feltet som en distinktion mellem nærhed og distance, der sammenfattes således:

- ”*Den fremmede kommer i tilfældig kontakte med alle elementer, men er ikke organisk bundet til etablerede venskabsbånd og til lokaliteten eller optaget af enkeltpersoner.*
- *Den fremmede er ikke bundet til særlige regler og gruppens dispositioner. Den fremmede møder alt dette med en distinkt, objektiv attitude, som ikke indebærer fuldstændig afsondrethed og mangel på deltagelse, men rummer både nærhed og distance, ligegyldighed og deltagelse.*
- *Objektiviteten er også defineret ved frihed. Den fremmede er ikke bundet af bånd, som kan gøre hans perception, forståelse og vurdering af data forudindtaget.”* (Simmel, 1972:144-146 her i: Kristiansen & Krogstrup, 1999:73)

Når jeg skriver, at jeg i begyndelsen var inspireret af denne tilgang, var det, fordi den syntes enkel. Det fremstod som en måde at holde indtryk i og af feltet i en videnskabelig kontekst og de mere sociale og personlige indtryk adskilte fra hinanden. I praksis viste det sig dog som en umulig opgave at skille helt. Det er muligt, at jeg på et 3-måneders ophold ikke bliver *organisk forbundet* til lokaliteten eller enkeltpersoner, men i kraft af, at jeg boede alene i Nuuk, og at jeg ved ankomsten havde et meget begrænset netværk, blev enkelte af forvaltningens aktører også en form for netværk uden for forvaltningen. Jeg har på intet tidspunkt opfattet disse relationer, som noget der vanskeliggjorde dataindsamlingen. Jeg er derfor enig med Kristiansen og Krogstrups henvisning til Vibeke Steffen, der siger, at det i feltarbejde er muligt at rumme forskellige og modsætningsfyldte selvopfattelser på én gang (Steffen, 1995:13 her i: Kristiansen & Krogstrup, 1999:75). Forskertilstanden kan ind imellem fortrænges, men vil altid være til stede på et eller andet niveau, både hos forskeren og de, der observeres (Krogstrup & Kristiansen, 1999:75). Dette viste sig konkret, når vi i forvaltningen snakkede løst om samfundsmæssige - eller sociale problemstillinger, hvor enkelte aktører i forvaltningen pludselig kunne sige: ”Jeg glæder mig til at se, hvad du får ud af dette i specialet”, uanfægtet at diskussionsemnet ikke havde sammenhæng med specialets problemstilling. På den måde blev jeg opmærksom på, at *forskertilstanden* skiftevis var til stede eller fortrængt hos aktørerne, ligesom den var hos mig selv.

”Balansegangen mellom nærhet og distanse er et vedvarende problem for de fleste feltforskere. I mange tilfeller må en feltarbeider etablere nærhet til sine informanter for overhodet å oppnå innsikt. Men den nærhet en etablerer under selve feltarbeidet, kan en erstatte med distanse under utskrivningen ved valg av genre, disponering og språk.”(Wadel, 1991:178).

Wadel beskriver, hvordan det for ham, i forhold til en konkret erfaring i et feltarbejde, ikke var muligt at gå i gang med skriveprocessen, før han valgte også at bruge nærhed i fremstillingen (Ibid.:178). Dette har i høj grad også gjort sig gældende for mig, hvilket betyder, at specialets metodiske præsentation bærer et stort nærhedspræg med feltet og aktørerne deri. Distancen opstår senere som et egentligt analytisk værktøj til at kunne skelne væsentligt fra uvæsentlig i relation til problemstillingen, hvilket starter ved kodning af interviews.

Ovenstående sammenfatning om *den fremmede* henviser ikke kun til den konkrete metodiske tilgang i feltarbejdet, men også til det mere videnskabelige fundament i feltstudier omkring objektivitet. Kravet om metodisk objektivitet bliver særligt vigtigt, og vil blive gennemgået i kap. 4.

Adgangen til de langtidsledige klienter

Efter på en eksplorativ måde at have opdaget nogle særlige forståelser hos forvaltningsaktørerne af de langtidsledige, besluttede jeg mig for at undersøge de langtidslediges egne opfattelser af deres situation. Dette for i sidste ende at kunne diskutere hvad eventuelle forskelle i de 2 aktørgruppers forståelser har af muligheder og barrierer for at hjælpe de langtidsledige tættere på arbejdsmarkedet.

Adgangen til klienterne fik jeg via sagsbehandlere i arbejdsmarkedsafdelingen og via socialrådgiveren i *Tværfaglig Udvikling*. Kriterierne, jeg opstillede for at klienterne var relevante for specialets problemstilling, var meget brede, da jeg ikke ønskede at begrænse mig til en meget snæver informantgruppe for netop at opnå et bredt kendskab til målgruppen. Da kommunen ikke opererer med en definition af, hvornår man er langtidsledig, lagde jeg selv det kriterium, at de skulle have været uden for arbejdsmarkedet mindst 6 måneder eller havde en lang erfaring med en meget sporadisk eller ingen tilknytning til arbejdsmarkedet. Jeg anmodede sagsbehandlerne om muligheden for at få informanter i forskellige aldersgrupper og nogenlunde ligelig kønsfordeling. Desuden var det et krav, at informanterne ikke led af

psykoser eller andre psykiatriske sygdomme, idet det kan kræve særlige interviewteknikker at få indblik i deres oplevelser/livsverdener, som kan vise sig meget forskellig fra øvrige informanter, hvilket ville betyde en øget risiko for bias i resultaterne, som jeg derved forsøgte at undgå.

Jeg lavede 8 kvalitative interviews med klienter, hvoraf det ene interview havde 2 informanter, da både kvinden og manden (et ægtepar) var langtidsledige og begge deltog i interviewet. I alt er der altså tale om 9 klient-informanter; 6 informanter fra Nuuk og 3 fra Paamiut, 4 kvinder og 5 mænd. Aldersmæssigt spreder informanterne sig fra mellem 26 – 53 år. Informanternes ledighedsperioder på interviewtidspunktet svinger fra 9 måneder – 5-6 år. Alle informanter, på nær én, havde været ledige over 1 år og langt de fleste havde været ledige i flere år i træk. 2 havde afbrudte ledighedsperioder med sporadisk vikararbejde. 5 informanter var ufaglærte. Resten havde uddannelse som enten kontorassistent, social – og sundhedshjælper, kok eller lærer.

De kvalitative interviews med de langtidsledige klienter

Klientgruppen er ikke en gruppe, jeg har haft direkte samvær med som en del af feltarbejdet i organisationen. Jeg så mange klienter hver dag i forvaltningen, fordi mange sad i lang ventetid på gangen, fx ved hver udbetaling af offentlig hjælp, hvor man som ledig skal møde personligt op.

Jeg ville gerne skaffe mig adgang til de langtidslediges forståelser af deres situation og mente, at den mest hensigtsmæssige måde var via kvalitative interviews, og konkret via brug af *det semistrukturerede interview*, da:

”Det semistrukturerede livsverdensinterview søger at indhente beskrivelser af den interviewedes livsverden med henblik på at fortolke betydningen af de beskrevne fænomener; det har en række temaer, der skal dækkes, såvel som nogle forslag til spørgsmål. Det er samtidig præget af åbenhed, hvad angår forandringer i rækkefølgen og formuleringen af spørgsmål, så man kan forfølge de specifikke svar, der gives, og de historier, interviewpersonerne fortæller.” (Kvale & Brinkmann, 2009:143-144)

Med indhentning af data via semistrukturerede interviews præsenteres en tredje metode. Til udførelsen af interviewene anvendte jeg en interviewguide, som var opbygget ud fra en tematisk tilgang (bilag 12). Formålet var at få indblik i klienternes subjektive forståelser af,

hvordan det opleves at være langtidsledig, hvilke værdier de finder i at arbejde, at være selvforsørgende og være økonomisk afhængige/uafhængige af kommunen samt deres forståelser af årsager til, at de er endt som langtidsledige. Temaerne er opstået på baggrund af de særlige forståelser, jeg var blevet opmærksom på herskede hos forvaltningsaktørerne. Jeg har spurgt ind til temaerne på forskellige måder ud fra fx spørgsmål om arbejde og arbejdsliv, hvordan det føles at være langtidsledig, hvad der skal til for at få et arbejde igen, hvad omverdenens mening om ens situation betyder for én, oplevelsen af ansvaret for ledighedssituationen mv. Interviewene havde et eksplorativt udgangspunkt, der indebar, at jeg gerne ville høre alsidige forståelser af de ovenstående temaer, for at komme så tæt på de langtidslediges subjektive forståelser som muligt, og ikke blot høre normativt ”korrekte” svar om ledighedssituationen. Jeg forsøgte derfor at følge Kvale og Brinkmanns tilgang til eksplorative interviews:

”Et eksplorativt interview er som regel åbent, og dets struktur er kun i ringe grad planlagt på forhånd. I dette tilfælde præsenterer intervieweren et spørgsmål, et område, der skal kortlægges, eller et problemkompleks, der skal afdækkes, og følger derpå op på den interviewedes svar og søger ny information om og nye vinkler på emnet.” (Ibid.:126)

Interviewene er ligesom det øvrige feltarbejde af fænomenologisk karakter, idet jeg har søgt at få indblik i oplevelsen af det sociale fænomen *langtidsledighed* hos den enkelte klient. En fænomenologisk tilgang er jf. Kvale og Brinkmann almindelig i kvalitativ forskning, fordi tilgangen netop søger at forstå aktørernes egne perspektiver af sociale fænomener ”... *ud fra den antagelse, at den vigtige virkelighed er den, mennesker opfatter.*” (Ibid.:44)

Jeg overvejede også at lave observationer af samtaler mellem sagsbehandlere og klienter for at observere, om eventuelle forskellige forståelser og opfattelser ville komme til udtryk i interaktionen. Denne metode var dog ikke mulig i praksis, da de 2 sagsbehandlere, der holdt opfølgningssamtaler med alle de langtidsledige, begge oftest kommunikerer på grønlandsk med klienterne. Da grønlandsk er hovedsproget for langt de fleste klienter og sagsbehandlere, ville det derfor forekomme unaturligt at skulle samtale på dansk alene for min skyld, og jeg vurderede, at det ville betyde en for stor bias i data. Jeg vurderede desuden, at jeg ville kunne få mere dybtgående indsigt i klienternes opfattelser af deres situation, såfremt sagsbehandlerne ikke var til stede, idet magtforholdet, der er mellem system og klient, kan fremprovokere særlige svar fra klienter, som de mener, sagsbehandleren gerne vil høre.

Rollerepertoire hos de langtidsledige

Rollen som *tidligere socialrådgiver*, der havde skaffet mig adgang blandt forvaltningens aktører, viste sig ikke at være en ubetinget positiv tilgang hos klienterne. Når jeg præsenterede mig som socialrådgiver og som praktikant i kommunen i forbindelse med specialet, fik jeg blandede modtagelser fra informanterne. Enkelte reagerede umiddelbart hverken positivt eller negativt, mens andre tydeligt reagerede med forbehold over for mig, idet jeg for dem præsenterede en faggruppe, som de ikke havde tillid til eller ligefrem antipati mod. At jeg var i praktik i kommunen blev af nogen opfattet mere positivt, fordi det gav dem en mulighed for at fortælle mig negative ting om kommunens indsatser, som de håbede, jeg ville tage med tilbage.

Lokalitetens betydning

3 af de 8 interviews blev foretaget i informanternes hjem, hvilket helt klart var interviews, der samtalemæssigt forløb mere flydende end resten, formodentligt fordi det var mere trygt for informanterne at tale om personlige forhold i eget hjem. Desuden kan det have givet et mindre asymmetrisk magtforhold at lave interviews i hjemmene - et magtforhold, der var til stede, fordi jeg arbejdede i kommunen, og dermed indirekte repræsenterede et myndighedsorgan. Alle informanter valgte selv interviewsted. Dette dog med undtagelse af de 3 informanter i Paamiut. Da jeg kun var i byen i 3 dage, havde en sagsbehandler i Paamiut planlagt alle interviews for mig, inden jeg kom, således at jeg ikke selv var i kontakt med informanterne, før de mødte op til interview på kommunen.

Tilbage til sagsbehandlerne

Undervejs i klientinterviewene, der strakte sig over flere måneder, fandt jeg det relevant at *gå tilbage* til sagsbehandlerne og lave interviews, der alene handlede om specialets problemstilling. Dette af flere årsager. Jeg ville sikre mig, at jeg ikke misforstod deres forståelser af de langtidsledige og ønskede derfor uddybende beskrivelser. Desuden ville jeg gerne give sagsbehandlerne mulighed for at diskutere deres opfattelser og reflektere over disse sammen. Sidst var det også hensigten at ”provokere/konfrontere” sagsbehandlernes opfattelser netop for at bidrage til refleksion og komme dybere ind i deres subjektive meninger og derved få et større indblik i, hvorfra forståelserne kommer.

Til dette formål syntes et fokusgruppeinterview at være en god indgangsvinkel, hvilket præsenterer en fjerde metode i dataindsamlingen. Ofte er fokusgruppeinterview præget af en ikke-styrende stil, der handler om at få mange synspunkter omkring emnet frem og er samtidig velegnet til et eksplorativt formål (Ibid.:170). Denne tilgang var en del af min fremgangsmåde i dette fokusgruppeinterview (bilag 21: interviewguide til 2. fokusgruppeinterview, bilag 22: transskriberet interview). Samtidig valgte jeg også en mere konfronterende del, hvor jeg udfordrede informanternes forståelser. Formålet hermed var at flytte informanterne fra *doxa* til *episteme* (Kvale & Brinkmann; 2009:55) og understøtte en mere refleksiv begrundelse og stillingtagen til deres opfattelser.

Jeg valgte 3 sagsbehandlere i Nuuk ud fra deres uddannelsesmæssige kvalifikationer. Den ene er socialrådgiver og de 2 andre rådgivningsassistenter. Jeg valgte disse 3 ud fra en etisk overvejelse. Som nævnt er der flere ikke-socialfagligt uddannede sagsbehandlere i afdelingen, og jeg vurderede, at den socialfaglige refleksion var begrænset hos enkelte i den gruppe. Havde jeg valgt informanter, der var socialfagligt uddannede, var der risiko for, at afdelingen/forvaltningen kunne blive taget til indtægt for en for unuanceret faglig fremstilling af opfattelserne af de langtidsledige, som ville være upassende og uværdig. En etisk overvejelse ligger ligeledes til grund for valget af den mere konfronterende dialogform i dele af fokusgruppeinterviewet for at give større mulighed for refleksion og diskussion og derved skabe mulighed for en senere mere nuanceret analyse.

I praksis var det ikke et problem at skifte mellem ikke-styrende og konfronterende interview, hvilket kan have en sammenhæng med, at fokusgruppeinterviewet blev gennemført i slutningen af feltstudiet, hvor sagsbehandlerne kendte mig bedre.

På det 3-dages feltstudie i Paamiut fik jeg mulighed for også at lave et interview med en sagsbehandler der. Interviewet var på grund af sagsbehandlerens tidspres kortvarigt, men jeg anser det alligevel for vigtigt, at jeg fik interviewet, idet det giver mulighed for en alsidig og nuanceret indsigt i sagsbehandlerens opfattelser af de langtidsledige – også uden for Nuuk. Jeg anvendte her samme interviewguide som til sagsbehandlerne i Nuuk (bilag 2).

Et etisk aspekt i forbindelse med interviewene med sagsbehandlerne og feltstudiet generelt, skal her nævnes. For læsere af specialet, der kender Velfærdsforvaltningen, vil der i stor udstrækning være tale om genkendelige personer, selvom der ikke nævnes navne, og at det i

analysen ikke vil være muligt at udlede, hvem der præcist har sagt hvad. Det sætter fortroligheden på spil. Derfor har det været vigtigt med et informeret samtykke (Kvale & Brinkmann, 2009:86-91) fra både sagsbehandlerne men også fra alle personer generelt i afdelingen om, at de vidste, jeg var der i forbindelse med specialet, hvor jeg løbende vil lave observationer til brug heri. I interviewene med sagsbehandlerne og klienterne har jeg klart tilkendegivet formål for at opnå informeret samtykke til interviewenes indhold. Tilkendegivelse af informeret samtykke er sværere at opnå i den eksplorative og observerende tilgang, fordi det som forsker selv er svært at vide, hvornår der fremkommer observationer til videre brug (Ibid.:90-91). Det hænger sammen med de tidligere beskrevne vilkår omkring udfordringen mellem *nærhed* og *distance*, og den etiske dimension af brugen af observationer og ikke-interviewbaserede data er således en udfordring i specialet. Jeg vil i analysen forsøge at *kontekstualisere* disse data, ikke alene ud fra et nuanceret analytisk perspektiv, men også ud fra netop etiske overvejelser, hvilket anbefales af Kvale og Brinkmann (Ibid.:97).

Det samlede empiriske materiale i feltstudiet er opsummerende: observationerne og feltnotaterne, 10 sagsbehandlerinterview, 2 fokusgruppeinterviews med sagsbehandlere og 8 klientinterview med i alt 9 informanter.

Sproglige udfordringer og transskribering

Alle sagsbehandlere blev i interviewene tilbudt tolkebistand, hvilket en tog imod. En anden sagsbehandler følte sig usikker på at gennemføre interviewet på dansk, men ønskede i stedet for tolkebistand, at interviewet blev gennemført sammen med en anden kollega, idet hun forstod alt dansk, men var usikker på at tale det. I praksis fungerede det sådan, at jeg stillede spørgsmål, som de diskuterede på grønlandsk, hvorefter den anden sagsbehandler oversatte deres fælles svar. Dette interview fungerer derfor som fokusgruppeinterview.

Langt de fleste af sagsbehandlerne er fuldt tosprogede (grønlandsk og dansk), men deres foretrukne samtaleprog er grønlandsk, hvorfor der løbende i hvert enkelt interview var større eller mindre sproglige udfordringer. Både sagsbehandlere og jeg selv var meget tålmodige i interviewene og alle viste stor interesse i at gøre sig forståelige og sikre sig, at spørgsmålene og svarene var forstået korrekt.

I forhold til interviewene med de langtidsledige havde jeg oplyst de sagsbehandlere, der skulle finde informanterne, at det ikke var et krav, at de var dansksprogede. Sagsbehandlerne

fandt dog næsten udelukkende dansksprogede informanter, og jeg gennemførte kun ét interview med tolk, da denne informant udelukkende var grønlandssproget. Alle informanter fik dog tilbudt tolk, såfremt det ville gøre interviewet nemmere og/eller mere trygt. I praksis var der stor forskel på informanternes danskkundskaber, men i stort set alle interviews forløb interviewene uden de store vanskeligheder, fordi både informanterne og jeg var indstillet på at bruge tid på uddybende forklaringer og sikre korrekt meningsforståelse.

Den sproglige udfordring er relevant at være opmærksom på i transskribering af interviews. Mange grønlandere bruger eksempelvis et nonverbalt sprog, og min mulighed for at opfange dette var betinget af, at jeg havde været i feltet nogen tid inden jeg lavede interviews, og havde oplevet det i andre samtaler.

Alle interviewene blev gennemført med diktafon, hvilket alle informanter gav lov til. Ved transskriberingen opdagede jeg hurtigt, at mange informanter (både sagsbehandlere og klienter) brugte et grammatisk ukorrekt sprog. Det har ikke givet anledning til misforståelser i interviewene, men interviewene er forsøgt transskriberet efter korrekt grammatisk fremstilling for både læsers og egen menings skyld. Følelsesmæssige udbrud er alene transskriberet i passager, der har direkte relation til specialets problemstilling.

Interviewene med sagsbehandlerne blev i første omgang kun transskriberet med henblik på brug til den forvaltningsmæssige opgave, jeg var stillet. Men da jeg i interviewene og ved genlytningen heraf blev opmærksom på nogle særlige opfattelser og forståelser af de langtidsledige, der senere blev led i problemstillingen, blev de interviewpassager med relevans for specialet også efterfølgende transskriberet (bilag 3-11). 2. fokusgruppeinterview er transskriberet i fuld længde (bilag 22).

Interviewene med de langtidsledige er ligeledes transskriberet i fuld længde (bilag 13-20). Efter transskribering af hvert af disse interviews har jeg øverst i dokumentet lavet en lille sammenfatning om faktuelle oplysninger om interviewet og klienten (interviewets sproglige kvalitet, informantens alder, eventuelle uddannelse og varighed af ledighed). Nogle af interviewene er meget lange, og den skriftlige transskribering er i nogle interviews på over 20 sider, hvilket kan være svært at orientere sig i. Sammenfatningen er derfor en måde at gøre det empiriske materiale mere overskueligt på.

I transskriberingen begynder fortolkningen af informanternes udsagn og dermed også analysen (Kvale & Brinkmann, 2009:202). Jeg har fulgt Kvale og Brinkmanns forskrift om at stille sig selv det spørgsmål: ”Hvilken transskription er nyttig til mine forskningsformål?” (Ibid.:209) Det var nødvendigt at overveje transskriptionen, da jeg havde en stor mængde empirisk data, der skulle bearbejdes. Ovenstående tilgange har været hensigtsmæssige i forhold til problemstillingen.

Feltarbejde i egen eller fremmed kultur?

Indtil videre har jeg primært talt om feltarbejdet som feltarbejde i en fremmed kultur. Det er naturligt set i forhold til, at der er tale om et andet land og på mange måder en fremmed og anderledes kultur end den danske. Alligevel har jeg ladet mig inspirere af Wadels tilgange til feltarbejde i *egen* kultur, hvilket kræver en afklaring. Der er ingen tvivl om, at den grønlandske og danske kultur adskiller sig på flere områder. Samtidig er kommunens velfærdsforvaltning (og i øvrigt de grønlandske offentlige institutioner generelt) qua den grønlandsk/danske historie udviklet som - og ligner i sin organisatoriske udformning - de danske forvaltninger. Dette afspejles blandt andet også i, at lovgivningen minder meget om den danske og i høj grad bygger på de samme principper. Det betyder, at det sociale arbejde i kommunalt regi ligner udførelsen af det sociale arbejde i en tilsvarende dansk kontekst. Der er altså tale om en *mutual knowledge* (Giddens 1976 her i: Wadel, 1991:18-19) i organisatorisk opbygning. Derfor mener jeg også, der er en vis rimelighed i at betragte feltarbejdet som feltarbejde i egen kultur, hvor kultur forstås som den organisatoriske forankring og de lovgivningsmæssige rammer. Alligevel er der væsentlige forskelle fra Wadels beskrivelse af feltarbejde i egen kultur. For Wadel betyder feltarbejde i egen kultur blandt andet, at man har et sprogligt samt nogle grundlæggende antagelser tilfælles (Wadel, 1991:18), hvilket ikke nødvendigvis gør sig gældende i mit feltarbejde. Selvom den organisatoriske og juridiske udformning har store ligheder med danske forvaltninger, viste det sig, at kulturen i, hvordan man navigerer heri, kunne være anderledes end i danske forvaltninger.

Jeg mener, man derfor kan tale om en form for dobbelthed i mit feltstudie, der handler om at jeg både navigerer i *egen* og *fremmed* kultur. En dobbelthed, som aktørerne også kan opleve til mig.

Ifølge Wadel skal man, selvom man studerer *egen* kultur, tilegne sig et kulturelt kundskab i feltet, der handler om at forstå kulturelle kategorier, hvilket sker via deltagende observation og udspørgen (Ibid.:82). Ved at følge den tilgang er det muligt både at være opmærksom på, hvad der er *indforstået*, som en del af studiet af *egen* kultur, og hvad der er en del af en *fremmed* kultur.

Kapitel 4: Videnskabsteoretisk positionering i dataindsamlingen

Specialets feltarbejde og dataindsamling har videnskabsteoretisk et fænomenologisk udgangspunkt, nærmere bestemt et udgangspunkt i Schutz' fænomenologiske sociologi. Kvale og Brinkmann bruger som nævnt også fænomenologien som udgangspunkt for kvalitative interviews, hvor forskerens opgave er at "... forstå temaer fra den daglige livsverden ud fra interviewpersonernes egne perspektiver." (Kvale & Brinkmann, 2009:45)

"Fænomenologi betyder læren om det, der viser sig. Såvel fænomener som menneskets bevidsthed skal [...] studeres ud fra menneskets erfaringer af og oplevelser med virkeligheden." (Jørgensen, 2008:227)

Man kan spørge sig selv, hvorfor det overhovedet er relevant at få viden om aktørers erfaringer og oplevelser? Et af svarene herpå kan findes i Thomas teoremet:

"Hvis mennesker definerer situationer som virkelige, er de virkelige, hvad angår deres konsekvenser." (Thomas & Thomas, 1928:572 her i: Jørgensen, 2008:236)

Denne interaktionistiske læresætning, som også er central i fænomenologien, betyder, at aktørernes forståelser bliver essentielle i mødet mellem system og klient, fordi det, der defineres som virkeligt, netop bliver virkelig i sine konsekvenser. Dermed bliver det også virkeligt i det sociale arbejde med at hjælpe de langtidsledige tættere på arbejdsmarkedet. Jeg kunne have valgt at studere konteksten på et organisatorisk niveau alene eller med en mere makroorienteret tilgang. Men dette ville langt fra give den samme dybtgående viden om, hvilke forståelser der er i spil i det konkrete sociale arbejde, fordi de organisatoriske rammer, som nævnt tidligere, ligner de danske. For inden i disse organisatoriske rammer kan der udspille sig et andet liv med handlende aktører, som navigerer i en anden kulturel kontekst end den danske, hvorved hverdagslivet kan se meget anderledes ud, end det man kan finde i en dansk kontekst.

Man kan desuden spørge, om den viden der frembringes ved at undersøge aktørers subjektive meningsforståelser, overhovedet er af videnskabelig karakter, når den bygger på en tolkning af et intersubjektivt meningsunivers? Og om den eneste viden, der kan opnås i et fænomenologisk studie, er den viden, de studerede subjekter selv fremkommer med, eller om den viden også kan og må gøres til genstand for fortolkning? Den videnskabelige karakter vil løbende gennemgås i det følgende, men generelt henviser disse spørgsmål til Mertons tilføjelse til Thomas teoremet:

”And if people do not define real situations as real, they are nevertheless real in their consequences.”
(Merton, 2009b:39)

Tilføjelsen kan ses som en kritik af fænomenologien, eller subjektivismen som Merton kalder det. Kritikken tages seriøst, og tilføjelsen til Thomas theoremet anvendes i specialet som indgangsvinkel til at supplere de fænomenologisk fremkomne data med hermeneutisk fortolkning af subjekternes meningsunivers.

Den fænomenologiske tilgang

Det fænomenologiske udgangspunkt giver mulighed for indblik i, hvilke erfaringer og oplevelser af virkeligheden forvaltningsaktørerne har. *Virkelighed* blev i starten forstået bredt som et forsøg på at få et generelt indblik i forvaltningsaktørernes *hverdagsliv*, forstået som deres arbejdsliv i forvaltningen.

Husserl, hvis metodiske tanker fænomenologien tager afsæt i, argumenterer for, at man må sætte parentes om omverdenens eksistens og derimod holde fokus på at analysere erfaringer, som de fremtræder intentionelt (Rendtorff, 2005:280). Der findes mange videnskabelige diskussioner om, hvorvidt en sådan metodisk suspension af omverdenen overhovedet er mulig, hvilken det vil være for omfattende at diskutere i denne kontekst. Jeg lader mig inspirere af Heideggers udvikling af Husserls tanker, idet ”... *Heidegger* [foretager] *en hermeneutisk drejning af fænomenologien ved at understrege, at al forståelse er en formidlet forståelse, der forudsætter en bestemt verdenshorisont.*” (Ibid.:282), som Jacob Dahl Rendtorff formulerer det. Man kan således sige:

”... *der gives ikke erfaring og oplevelse af verden uden fortolkning, og mennesket kan ikke undgå at leve i en meningssammenhæng, der fortolkes ud fra dets livstydning, projekter og gøremål i verden.*”
(Ibid.:282)

Forskellige fænomenologiske tænkere har vist uenigheder om fænomenologiens ontologi. Ifølge Rendtorff er ligheden dog fokus på at forstå menneskets sociale væren, og at det sociale er intersubjektivt, hvor subjekter deler en fælles livsverden (Ibid.:287-290). Der ledes dermed ikke efter *absolut viden*, og der er jf. Rendtorff tale om et opgør med en essentialistisk ontologi (Ibid.:290).

I nedenstående vil jeg præsentere Schutz' fænomenologi i relation til, hvordan hans tilgang anvendes i specialet. Her vil der være særligt fokus på *typificering* og hans forståelse af aktører. Schutz inddrager også *fortolkning* i sin fænomenologi, idet han kombinerer Webers hermeneutik i sin tilgang til at undersøge livsverdenen (Ibid.:294). Den fortolkningsmæssige hermeneutiske tilgang i specialet præsenteres i kap. 5.

Common sense, intersubjektivitet, livsverden og rationalitet

Schutz' fænomenologi er en sociologi om *hverdagslivet*. Ifølge Schutz forholder mennesket sig oftest til sin *livsverden/hverdagsliv* med en *selvfølgelighed* – en *common sense indstilling*, et begreb han har udviklet efter Husserls begreb om *den naturlige indstilling* (Bech-Jørgensen, 2005:8) Common sense-indstillingen kommer af en fælles intersubjektiv bevidsthed mellem mennesker, som både opstår som en del af menneskets historicitet, altså erfaringer fra ens forfædre, en forhåndenværende viden, samt af ens sociale, kulturelle og økonomiske situation. Menneskets erfaringsdannelse sker jf. Schutz via typificering. For at mennesket, hver gang det erfarer en situation/sammenhæng, ikke skal forstå den som ny, gør mennesket brug af typificeringer, en slags kategorisering, så ny viden bliver en del af ens common sense-forståelse (tolkning af 1. orden) (Kristiansen & Krogstrup, 1999:81, Harste & Mortensen, 2004:199, Jørgensen, 2008:229). En vigtig pointe er, at mening og viden dog ikke anskues som en indre subjektiv tilstand, men derimod er en del af en fælles verden. Denne fælles intersubjektive bevidsthed er ikke statisk, men udvikles hele tiden, da den påvirkes af de aktører, der virker i den (Harste & Mortensen, 2004:199, Bech-Jørgensen, 2005:12).

”Livsverdenens grundlæggende rationalitet ligger i, at den er fælles. Selv om de motiver, vi har, kan være subjektive, kan motiverne kun fastholdes og forbindes med handling, hvis de viser hen til en socialt konstrueret sammenhæng af underforståede betydninger.” (Harste & Mortensen, 2004:201)

Schutz' aktørforståelse er en *handlende* og *intentionel* aktør, hvor evnen til refleksion fremhæves; herunder at mennesket tillægger handlinger og sociale relationer *mening* og *motiver* (Bech-Jørgensen, 2005:19, Harste og Mortensen, 2004:201). Dette vil jeg i specialet anvende ved, at jeg også tillægger både forvaltningsaktørerne og de langtidslidende rationalitet. Det skal forstås således, at jeg, når jeg analytisk undersøger forvaltningsaktørernes forståelser af de langtidslidende og de langtidslidendes egne forståelser af deres situation, vil tillægge deres

forståelser en rationalitet, der er forbundet til deres livsverden og de organisatoriske - og samfundsmæssige forhold, de er en del af.

Typificeringer af 2. orden

Ovenstående gennemgang af common sense indstillinger handler om, hvordan mennesket kategoriserer eller typificerer hverdagslivserfaringer. Som forsker har man mulighed for at få indblik i disse typificeringer, det intersubjektive hverdagsliv, via *objektiverende beskrivelser* af 2. orden, også selvom man er fremmed. I dette sker en *suspension af den naturlige indstilling*¹³, hvor man i praksis udøver *epoché*, hvor forudfattede meninger og teorier sættes i parentes. Her henvises til, at forskeren forholder sig ”desinteresseret” ved at afstå fra at tage del i de motiver, planer mv. den aktør, man studerer, bruger til at fortolke erfaringer. Dette er dog kun et analytisk ideal. Idet forskeren bevæger sig over i en reflektiv indstilling, vil der også forekomme fortolkning, og disse må derfor udsættes for diskussioner og kritik (Bech-Jørgensen, 2005:9).

Schutz’ typificeringer af 2. orden anvendes til at lave typificeringer af de langtidsledige set fra forvaltningsaktørernes beskrivelser.

Metodisk laver forskeren videnskabelige typificeringer af 2. orden ved at lægge: ”... *ud med at konstruere mønstre af typiske handlingsforløb, der svarer til de iagttagne begivenheder. Derpå koordinerer han til disse mønstre af typiske handlingsforløb en persontype eller en aktørmodel, som han forestiller sig er udstyret med en bevidsthed. Men denne bevidsthed er begrænset til kun at indeholde de elementer, der er relevante for udførelsen af de iagttagne handlingsforløbsmønstre og dermed for det problem, forskeren er i færd med at udforske. Han tillægger således denne fiktive bevidsthed en række typiske for at-motiver, der stemmer overens med målene for de iagttagne mønstre af handlingsforløb, og en række typiske fordi-motiver, som for at-motiverne bygger på. Begge typer af motiver anses for at være uforanderlige i den imaginære aktørmodels bevidsthed.*” (Schutz, 2005:69-70)

Dette er udtryk for, hvordan jeg har konstrueret typer af langtidsledige ud fra mine feltobservationer fra forvaltningen og interviews med sagsbehandlerne (bilag 24: kodningsprocessen i dannelsen af typificeringerne). *Mønstre af typiske handlingsforløb*

¹³ En suspension af den naturlige indstilling anskues som noget alle mennesker kan gøre, når man rationaliserer over hverdagslivets common sense-indstilling.

forstås i dette speciale ikke som egentlige aktive handlinger, men derimod som forvaltningsaktørernes forståelser og opfattelser – en ”tankehandling”, om man vil, hvor typificeringerne af 2. orden udspringer af forvaltningsaktørernes common sense indstillinger.

Der er ikke tale om, at al data fra feltstudiet indarbejdes i analysen, men derimod konstrueres typificeringerne med relevans for specialets problemstilling. En vigtig pointe er, at typificeringerne, eller aktørmodellerne, som Schutz også kalder dem ”... ikke [er] mennesker, der lever i deres biografiske situation i hverdagslivets sociale verden. Strengt taget har de ingen biografi eller historie, og den situation, de er sat i, er ikke defineret af dem selv, men af deres skaber, samfundsforskeren. [...] Homunculuserne [marionetterne] udstyres med et relevanssystem, der har sin oprindelse i skaberens videnskabelige problem, og ikke i en aktørs specielle, biografisk betingede situation i verden. Det er forskeren, der angiver, hvad der for hans marionet er et Her og et Der, hvad der ligger inden for hans rækkevidde, og hvem der er et Vi og et I eller et De i forhold til den. (Schutz, 2005:70-71). Det er altså det typiske, der ledes efter i typificeringerne af hverdagslivets common sense-forståelser (Kristiansen & Krogstrup, 1999:186). Idet typificeringerne er forskerens skabninger må verificeringen af skabelsen af disse tages seriøst, for at de opnår videnskabelig karakter. Hvordan dette gøres, vil gennemgås nedenfor.

Verificeringen af typificeringerne

Schutz opstiller nogle metodiske regler til de videnskabelige typificeringer, som skal følges for at opnå metodisk objektivitet. Når man tager et fænomenologisk udgangspunkt med fokus på tolkning af subjekters hverdagsliv, så er det klart, at objektivitet i positivistisk forstand ikke er en mulighed. Vi kan aldrig vide os sikre på, at den viden, analysen frembringer, har en objektiv substans, hvilket også gælder for specialets videnskabsteoretiske udgangspunkt i relation til den hermeneutiske fortolkning. Pointen med et fænomenologisk studie, hvor ontologien som nævnt netop består i den enkelte aktørs intersubjektive meningsunivers, er derimod også, at *det værende* er noget subjektivt og ikke objektivt, fordi virkeligheden er socialt konstrueret af mennesker. I stedet for at stræbe efter videnskabelig objektivitet eller *sand* viden skal man jf. Schutz efterstræbe metodisk objektivitet til at verificere videnskabeligheden i forskningen. Metodisk objektivitet handler om at følge nogle metodiske krav i typificeringen. Schutz opstiller 3 krav til opbygningen af idealtyper:

- a. Krav om logisk konsistens
- b. Krav om subjektiv tolkning
- c. Krav om adækvans (tilstrækkelighed) (Schutz, 2005:73-74)

Denne tilgang til metodiske objektivitet viser det epistemologiske niveau hos Schutz. Ved at anvende disse krav til metodisk objektivitet, anses det for muligt at opnå erkendelse af/viden om aktørers subjektive meningsunivers.

Kravet om typificeringens logiske konsistens henviser til, at konstruktionen skal være konsistent, modsigelsesfri og udledes af de præmisser, den bygger på. Desuden omhandler kravet om logik, at præmisserne for dannelsen af typificeringen er ekspliciteret og at præmisserne har rod i empirien (Kristiansen & Krogstrup, 1999:206). Dette krav vil jeg forsøge at vise i analysen, hvor typificeringerne præsenteres ved at formidle den logiske fremkomst af typerne.

Kravet om subjektiv tolkning henviser til et grundlæggende spørgsmål om, hvordan man kan få videnskabelig viden ud af subjektiv fortolkning. Ifølge Kristiansen og Krogstrup bliver valideringen heraf mere et spørgsmål om falsifikation end verificering (1999:209). Dette kan opnås ”... gennem en ”dialog” mellem modstridende fortolkninger og handlemuligheder.” (Kvale, 1997 her i: Kristiansen & Krogstrup, 1999:209). Dette bliver i praksis en kommunikativ proces med empirien for at sikre, at der er rod heri (Kristiansen & Krogstrup, 1999:209).

Kravet om adækvans/tilstrækkelighed henviser til, at idealtyperne skal være genkendelige for aktørerne selv, hvorved man sikrer, at konstruktionerne svarer til aktørernes common sense-forståelser (Schutz, 2005:74).

Den endelige validering af analysen, herunder typificeringerne, vil blive taget op i slutningen af specialet i kap. 8.

Kapitel 5: Analysestrategi

I fænomenologiske studier er det ikke altid et mål at lave egentlig teoretisering over de empiriske fund, men derimod at lave dybdegående beskrivelser af subjekters meningsunivers. Her er det videnskabsteoretiske udgangspunkt dog, at fortolkning altid er til stede hos forskeren, og at dette også er frugtbar. Både Kristiansen og Krogstrup samt Kvale og Brinkmann peger på, at den egentlige fortolkning må ske med et hermeneutisk udgangspunkt, hvilket skal ses i lyset af en indvending mod at anlægge et rent fænomenologisk perspektiv, hvor ”... forskeren kommer til at forstå ”every man’s” handlinger, som ”every man” selv forstår dem. Herved hæver analysen sig ikke op over det trivielle, og stimulerer med stor sandsynlighed heller ikke selvrefleksion og – indsigt hos de pågældende aktører.” (Zeitlin, 1973 her i: Kristiansen & Krogstrup, 1999:173). Den fænomenologiske dataindsamlingsproces må altså føres over i en hermeneutisk fortolkning for at hæve analyseniveauet til et teoretisk niveau, som vil præsenteres i nedenstående.

Hermeneutisk fortolkningsstrategi og abduktiv slutningsform

Kvale og Brinkmann inddeler hermeneutisk meningsfortolkning i 3 forskellige fortolkningskontekster: 1) *selvforståelse*, 2) *kritisk common-sense-forståelse* og 3) *teoretisk forståelse* (Kvale & Brinkmann, 2009:236-240). I *selvforståelse* er fortolkningen meget begrænset, og der er fokus på at formidle informanternes udsagn ud fra deres egne synspunkter (Ibid.:237). Denne tilgang kan anspores i udarbejdelsen af typificeringerne fra forvaltningsaktørerne og kategorierne fra de langtidsledige. *Kritisk-common-sense* fortolkning omhandler en bredere analyse af informanternes udsagn, hvor man kan ”... forstærke og berige fortolkningen af et udsagn ved at inddrage almen viden om indholdet af udsagnet.” (Ibid.:238) Jeg forstår dette som fx at inddrage konteksten, hvori aktørerne handler. *Teoretisk forståelse* er at inddrage teori som en del af fortolkningen (Ibid.:239), som jf. ovenfor er nødvendigt for at hæve analysen op over *det trivielle*. Ifølge Kvale og Brinkmann kan disse 3 fortolkningskontekster differentieres yderligere eller de kan smelte sammen. I nedenstående analyse af besvarelse af problemformuleringens spørgsmål 1 og 2 er der i høj grad tale om en sammensmeltning af disse 3.

I kap. 4 er det vist, hvordan forvaltningsaktørernes typificeringer af de langtidsledige metodisk er udarbejdet. Analysen påbegyndes med at gennemgå disse og bevæger sig derefter

over i en analyse, der har til hensigt at gå dybere i forvaltningsaktørernes typificeringer, hvor en *kritisk-commonse-fortolkning* smelter sammen med en *teoretisk fortolkning*, hvor både en bredere kontekstforståelse vil blive inddraget samtidig med en teoretisk forståelse af typificeringerne, hvilket vil være besvarelsen af problemstillingens 1. spørgsmål.

Analysen bevæger sig derefter over i besvarelsen af problemstillingens 2. spørgsmål omkring de langtidslediges egne forståelser af deres situation. Af kodningen af interviewene viser der sig 3 særligt fremtrædende forståelser (kategorier) af henholdsvis årsagen til ledighedssituationen og 2 fremtrædende forståelser (kategorier) af oplevelsen af at være langtidsledig samt opfattelser af, hvordan man handler og bør handle i den situation. Disse vil blive fremlagt med hovedvægt på *selvforståelse*. Fremstillingen er derfor meget empirisk (med mange direkte interviewudsagn) for at lade subjekt forståelserne træde tydeligt frem. Denne fremstillingsmåde er mulig qua dataindsamlingsmetoden; dybdegående fænomenologiske livsverden interviews med de langtidsledige, der giver rige beskrivelser. Til forskel herfra er dataindsamlingsmetoden hos forvaltningsaktørerne udtryk for en blanding af strukturerede interviews, observationer og konfronterende/eksplorativt fokusgruppeinterview, hvor særligt de 2 første dataindsamlingsmetoder ikke giver lige så rig mulighed for direkte empirisk fremstilling og er dermed mere mine beskrivelser.

Qua forskellige dataindsamlingsmetoder hos de 2 aktørgrupper, vil analysestrategien og fremstillingen af de 2 gruppers forståelser dermed være forskellige, selvom der i udgangspunktet er spurgt til de samme ting i henholdsvis interviewene med sagsbehandlerne og de langtidsledige. Der er dog klart en større subjektiv dybde i interviewene med de langtidsledige qua, de fortæller om deres egne subjektive oplevelser.

Besvarelsen af spørgsmål 2 ledes ligeledes over i en sammensmeltning af *kritisk common-sense-forståelse* og *teoretisk forståelse* af de langtidslediges udsagn.

I ovenstående analysestrategi ligger implicit en anvendelse af nogle grundlæggende hermeneutiske antagelser. Fx har man som forsker selv en relevansstruktur, eller en historicitet, hvorigennem man anskuer verden. Kristiansen og Krogstrup peger i den forbindelse på, at Webers begreb om *forudsætningsløshed* af nogle fejlfortolkes, som at forskeren skal møde feltet forudsætningsløst. Ifølge dem er dette ikke muligt, og det er heller ikke hvad Weber mente. Forudsætningsløshed henviser i stedet til, at man som forsker skal

afstå fra at komme med værdidomme om, hvordan noget *bør* være. Men forskerens relevansstruktur indvirker på eksempelvis valg af problemstilling, der har rod i, hvad forskeren finder interessant (Kristiansen & Krogstrup, 1999:83-89). Dét, at man som forsker ikke er forudsætningsløs, begrundes dermed også den hermeneutisk fortolkende analysestrategi.

En anden central hermeneutisk antagelse er anvendelsen af *den hermeneutiske cirkel*. I praksis handler brugen af den hermeneutiske cirkel om en vekslen mellem *helhed* og *del*. Denne hermeneutiske proces henviser til en kontinuerlig udlægning af datamaterialet, indtil der nås fornuftig mening uden indre modsigelser (Kvale, 1997:57 her i: Kristiansen & Krogstrup, 1999:174). Dette er dog langt fra en så entydig og nem fremgangsmåde, som det umiddelbart kan lyde som. Der er heri indbygget en risiko for, at forskeren følger sine egne værdier, hvilket vil være et brud på forudsætningsløsheden eller at fortolkningen søger helheder og harmoni, som kan medføre overgreb på empirien (Kristiansen & Krogstrup, 1999:174-175). Disse faldgrupper vil løbende tænkes ind i analysen samtidig med, at analysen vil efterstræbe en vekslen mellem helhed og del ved bl.a. afklaringer og inddragelse af aktørernes kontekster.

Webers forudsætningsløshed betyder altså, at man ikke møder et felt uden forforståelser, hvilket jeg naturligt også har haft inden feltarbejdet, og der er ting i feltarbejdet jeg, qua en forskningsmæssig interesse, vil få øje på, frem for noget andet. Det bryder med en forståelse af, at et klassisk fænomenologisk forskningsdesign er induktivt (Jørgensen, 2008:183). Dog opstod problemstillingen overvejende induktivt via opdagelsen af forståelserne af de langtidsledige, jeg løbende blev konfronteret med i starten, uden selv at have opsøgt disse. Opmærksomheden herpå gav anledning til nogle hypotesedannelser, som til slut mandede ud i problemstillingen. Specialets samlede slutningsform har dog mere karakter af en abduktiv slutningsform, idet der er tale om en *runddans mellem teori, metode og data*, og en hermeneutisk fortolkning i et skift mellem helhed og del, hvilket jeg også mener, abduktion kan anskues som. Hovedfundene fremkommer således på abduktiv vis. Jeg forstår abduktion som slutningsform, som den er præsenteret af Danermark m.fl., der tager udgangspunkt i Peirces forståelse. For abduktion er det gældende, at man har en empirisk hændelse (observationer og interviews), som relateres til en regel (tolkningsramme eller teori (besvarelse af spørgsmål 1 og 2)), hvilket leder frem til nye antagelser eller en ny indsigt

(besvarelse af spørgsmål 3) (Danermark m.fl., 2009:183). Abduktion bliver på den måde udtryk for en ”nybeskrivning eller rekontextualisering” (Ibid.:184).

Besvarelsen af problemstillingens spørgsmål 3 har karakter af en teoretisk diskussion med udgangspunkt i empirien og analysen og kan på den måde danne udgangspunkt for ny indsigt. Tilgangen heri vil præsenteres først i diskussionen.

Anvendelse af *problemforståelse, hensigter og mål, forandringstanker og midler/strategier*

Når der som det første i analysen er fokus på at undersøge og analysere forvaltningsaktørernes forståelser af de langtidsledige og deres situation, vil der her gøres brug af Guldagers tanker omkring ”Forskning i og evaluering af socialt arbejde” (2000), selvom der i denne kontekst ikke er tale om evaluering eller forskning af en bestemt metode eller indsats. Med henvisning til Sune Sunessons definition af metoder i socialt arbejde, peger Guldager på, at der i forhold til evaluering af og forskning i det sociale arbejdes metoder kan udledes 4 hoveddimensioner: *problemforståelse/problemopfattelse – hensigter og mål – forandringstanker – midler og fremgangsmåder/strategier* (Guldager, 2000 & 2002).

Problemforståelse består af mere eller mindre bevidste forforståelser omkring samfundssyn, menneskesyn og mere konkret viden og erfaring om gruppen eller sociale systemer.

Hensigter og mål referer til dét, der ønskes med en given indsats eksempelvis behandling, disciplinering, diagnosticering mv. *Forandringstanker* henviser til hvilke forståelser, der hersker om, hvordan en tilstand kan ændres eller stabiliseres. *Midler/strategier* er de aktiviteter eller redskaber, der anvendes i en given indsats (Ibid.). Pointen med at anvende disse niveauer i besvarelsen er ikke systematisk at udlede forvaltningsaktørernes tanker på hvert niveau. I stedet er pointen at se, om de har forståelser på enkelte af disse niveauer, som kan anvendes analytisk til at få en dybdegående forståelse af deres subjektive meningsunivers angående de langtidsledige. Dette ved også at se på, om de gør sig tanker om, hvad der kan skabe forandring, hvilke mål de har for indsatsen og eventuelle midler dertil. Det er relevante analytiske omdrejningspunkter, fordi forskellige problemforståelser også munder ud i forskellige indsatser. Såfremt forvaltningsaktørernes problemforståelser afviger fra de langtidslediges egne forståelser af deres situation og disse dermed har nogle andre bud på indsatsbehov, vil dette have en konsekvens for det sociale arbejde med at hjælpe de langtidsledige tættere på arbejdsmarked

Kodning af de kvalitative interviews med de langtidsledige klienter

Analysen indledes med typificeringer af de langtidsledige set fra forvaltningsaktøernes perspektiv, hvorefter disse typificeringer bliver genstand for en hermeneutisk fortolkning i analysen. Oprindeligt var det hensigten også at skabe typificeringer over langtidsledige – set fra de langtidslediges subjektive perspektiv. Ved kodning af klientinterviewene viste det sig dog uhensigtsmæssigt at lade dette munde ud i typificeringer, fordi det ville være et ”overgreb” på empirien. Empirisk er der ganske enkelt ikke belæg for at lave typificeringer på samme måde som ved forvaltningsaktøerne, fordi der i deres udsagn ikke fremkommer *typer*, men derimod en slags kategorier indenfor hvilke, de langtidsledige selv forstår deres egen situation. Derfor er kodningen af de kvalitative klientinterviews lavet med udgangspunkt i meningskondensering af de langtidslediges common sense indstillinger til de adspurgte temaer.

Ifølge Kvale og Brinkmann indebærer meningskondensering ”... *at de meninger, interviewpersonerne udtrykker, gives en kortere formulering.*” (Kvale & Brinkmann, 2009:227), og meningskondensering anvendes til at analysere omfattende og komplekse interviews, hvor hensigten er at se efter naturlige meningsenheder, som efterfølgende udlægges og anvendes i forhold til mere omfattende fortolkninger og teoretiske analyser (Ibid.:228). Da en stor del af klientinterviewene er af omfattende karakter, synes denne tilgang hensigtsmæssig som kodningsstrategi. Et opmærksomhedspunkt i forhold til meningskondensering af fænomenologiske interviews er ifølge Kvale og Brinkmann, at det er vigtigt, at der opnås ”... *righoldige og nuancerede beskrivelser af de undersøgte fænomener i interviewpersonernes dagligdagssprog.*” (Ibid.:228) Dette vil der i den indledende analysedel af besvarelse af problemstillingens spørgsmål 2 lægges vægt på ved at give grundige empiriske beskrivelser fra interviewene (bilag 25: Temaer fra interviews med de langtidsledige på baggrund af meningskondensering).

Kapitel 6: Analyse

4 typer langtidsledige

Af det empiriske materiale omkring forvaltningsaktørerne har jeg fundet frem til 4 typificeringer af de langtidsledige:

- 1) *Udnyttøren*
- 2) *Den karaktersvage*
- 3) *Den værdigt trængende*
- 4) *Den fortabte*

For at leve op til Schutz' første 2 metodiske regler for udarbejdelse af typificeringer omkring *logisk konsistent* og *subjektiv fortolkning*, vil der i nedenstående blive gjort rede det empiriske grundlag for de 4 typer. Der er desuden udarbejdet et dokument over kodningsprocessen, der munder ud i et oversigtsskema over typificeringerne (bilag 17). Schutz' 3. metodekrav om *adækvans* er imødekommet ved, via mailkorrespondance, at præsentere forvaltningsaktørerne for typificeringerne og indarbejde deres eventuelle kommentarer heri.

Overordnet er der nogle forståelser af de langtidslediges sociale problemer, som går igen hos alle typerne: Stort set alle forvaltningsaktører nævner på et eller andet tidspunkt, at der sociale problemer i forhold til: *misbrug*, både alkohol og hash, *psykiske problemer* i form af lavt selvværd og manglende selvtillid, *boligmangel*, der betyder, at mange er (periodisk) hjemløse og *manglende uddannelsesmæssige kvalifikationer*, der har en betydning i forhold til, hvilke jobs de langtidsledige kan varetage (se interviews med sagsbehandlere, bilag 3-11 & 22¹⁴).

Desuden er der en overordnet forståelse hos særligt ledelsesaktørerne i forvaltningen om, at der ikke er noget økonomisk incitament til at tage et arbejde, fordi det er opfattelsen, at man kan få mere udbetalt i offentlig hjælp, end man får ved et ufaglært arbejde.

Ovenstående forhold træder empirisk frem, når jeg spørger til hvilke sociale problemer målgruppen har og peger umiddelbart på en forståelse af, at der er tale om sammensatte sociale problemer. Det bemærkelsesværdige er, at når forvaltningsaktørerne skal forklare, hvorfor de langtidsledige ikke er i arbejde, så er forståelsen af de sammensatte sociale

¹⁴ I analysen vil der løbende blive inddraget interviewuddrag. Initialerne betyder henholdsvis: S1-10: Sagsbehandlere, I1-9: de langtidsledige Informanter, I: Interviewer (ut.)

problemer stort set væk. I stedet fokuseres på nogle individuelle moralsk forkerte karaktertræk som forklaring på, hvorfor mange forbliver langtidsledige, udtrykt i de 4 typer. Det vil der blive samlet op på senere. Gennemgangen af de 4 typer ledes direkte over i en teoretisk analyse heraf, der følges af en opsamlende delkonklusion.

Udnytteren

Udnytteren er en klienttype, som udnytter det sociale system uden selv at bidrage ved at overholde sin pligt om at søge arbejde. *Udnytteren* forsøger ikke at blive selvforsørgende og udviser heller ikke ønske herom. *Udnytteren* bruger forvaltningen som en slags ”bank”, hvor man kan ”hæve” sin offentlige - eller trangsvurderede hjælp uden at skulle leve op til forpligtelser og uden at forsøge at opnå indkomst på anden vis, eksempelvis ved arbejde eller ved at optage lån i banken eller fra familie og venner. *Udnytteren* er samlet set en type, der *nyder* uden at *yde*, eksemplificeret i følgende empiriske uddrag (se desuden feltnotater, bilag 23):

S5: ”De kommer her som første løsning. De kommer ikke her fordi de har været ude at søge arbejde flere og flere måneder. Det er ikke på den måde de kommer. De kommer fordi kommunen...

S6: *At de bare skal have penge her og nu.*

S5: *Ja. Hvor man ellers... Hvor systemet ellers er bygget op på, at kommunens hjælpeforanstaltninger er sidste udvej, så ligger den lidt mere løst her, hvor folk de kommer bare sådan...”*

(2. fokusgruppeinterview, bilag 22:5)

”De har jo pligt til selv, så vidt muligt, at stå for selvforsørgelse. Hvis de ikke kan det, så har de pligt til selv at prøve at løse at de ikke kan forsørge sig selv. Og når alle muligheder er udtømte... når de har gjort alle deres pligter, så er det de skal henvende sig her. Men det gør de ikke. Altså, de vælger oftest at komme herved først fordi de ved de har mulighed for at få. Men det er jo sådan lidt deres ord imod vores, fordi vi kan jo ikke bevise: Ej, du har ikke prøvet alt.”

(S5, 2. fokusgruppeinterview, bilag 22:6)

”Så kommer de sådan tilbage, eller sådan gentager det sig. De har ikke lyst til at arbejde.”

(S7 & S5, 2. fokusgruppeinterview, bilag 22:3)

Når der i ovenstående siges, at de færreste ledige har forsøgt ”alt”, er det udtryk for en forventning om, at den ledige burde have søgt arbejde på mange arbejdspladser, burde forsøge

at låne penge i banken i første omgang eller eventuelt låne penge af venner og bekendte (se feltnotater, bilag 23). Denne opfattelse er gældende hos enkelte forvaltningsaktører uafhængigt af, at lovgivningen siger, at en betingelse for at modtage offentlig hjælp blandt andet er, at ”... ansøgeren har været ude for en social begivenhed i form af sygdom, barsel, ledighed, samlivsophør eller lignende...”¹⁵, og at man altså derved er berettiget til offentlig hjælp ved ledighed. Da der ikke findes et særskilt a-kassesystem, hvor man kan forsikre sig imod ledighed og få henvist arbejde, er kommunen både udbetaler og den egentlige arbejdsformidling og derfor også juridisk og organisatorisk set det retmæssige sted at henvende sig, når man er ledig. Opfattelsen hos flere forvaltningsaktører er alligevel den, at den ledige burde afsøge andre muligheder før henvendelse til kommunen.

Flere sagsbehandlere giver udtryk for at de langtidsledige er ”tunge”. Det dækker i visse tilfælde også over en forståelse af typen *udnyttaren*:

I: *Hvad vil det sige, hvis de er tunge?*

S9: *For eksempel... De har været i... eller hos os som ledige i mere end 3 år. Så ved de ikke hvad de skal, og sådan nogle ting, og vil bare udbetale [have udbetalt] offentlig hjælp.*

I: *Okay, det er dit indtryk, at de kun kommer for at få penge eller hvad?*

S9: *Ja.”*

(interview, bilag:11:2)

Udnyttaren opfattes også som en, der begår socialt bedrageri, fx:

”... Selvom de får offentlig hjælp, så har de stadigvæk indtægterne fra et hashmiljø, som de så ikke nævner noget om. Selvfølgelig.

(S5, 2. fokusgruppeinterview, bilag 22:3)

S7 & S6: *”Der er altså nogle klienter som efterhånden er meget gode til at misbruge systemet for eksempel ved at bruge en andens konto til at indsætte deres løn og så... Hvor vi på den måde ikke kan se, hvad der er i borgerens konto. Så der er forskellige former for bedrageri og misbrug på en måde, der gør, at de vinder.*

I: *Hvad tror I der motiverer borgeren til at gøre det? Hvorfor gør de det?*

S6: *De vil have så meget som de vil... eller kan.*

I: *Altså, er det manglende ansvar overfor kommunen eller samfundet eller for sig selv eller?*

¹⁵ Landstingsforordning nr. 15. af 20. november 2006 om offentlig hjælp, § 7, nr. 1

S7 & S6: *Altså, reglerne.*

I: *Ligeglad med reglerne?*

S6: *Ja.*

(2. fokusgruppeinterview, bilag 22:7)

En sagsbehandler peger på, at hun mangler respekt fra klienternes side, som også kan forstås som en del af *udnyttaren*, der vil have hjælp, når det passer ham/hende:

”Men de der ikke har fået tid [blevet indkaldt til samtale], de løber rundt, går rundt og banker på eller venter bare derude [venteværelset]. Jeg mangler den der grænse fra klienterne. De respekterer ikke vores grænser. [...] Jeg føler klienterne styrer os. De respekterer ikke os.”

(S2, interview, bilag 4:6)

Opsamlende kan man sige, at *udnyttaren* som type er beregnende og udspekuleret, hvilket også kommer til udtryk i det følgende. (Uddraget er dog taget ud af en samtale omkring dårligt samarbejde mellem 2 forskellige afdelinger i forvaltningen, der begge møder og har indsatsansvar overfor målgruppen. Her er en af de ting, der splitter afdelingerne netop en opfattelse af, at klienterne giver forskellige oplysninger i hver afdeling for at udnytte systemet):

”Man ved jo godt at sådan nogle mennesker siger og gør alt for at få det som de vil have det ... Man kan virkelig mærke at borgerne kan splitte os på den måde.”

(S5, interview, bilag 7:3)

Den karaktersvage

Den karaktersvage er som type ansvarsløs, hjælpeløs, initiativløs, viljesvag og mangler motivation til at komme i arbejde. Samtidig sætter *den karaktersvage* ikke pris på den hjælp kommunen yder (se også feltnotater, bilag 18). Navnet *den karaktersvage* henviser til en manglende viljestyrke til at ville skabe forandringer hen imod en situation, hvor vedkommende kan blive selvforsørgende.

På spørgsmålet om, hvad der karakteriserer en borger, der er motiveret, svarer sagsbehandlerne fx:

”At man gør handling ud af det som man siger. At man ikke bare siger det som vi gerne vil høre, men at man rent faktisk også giver det... for når de kommer og beder om hjælp, så har vi jo nogle muligheder til dem, og så kan de handle på de muligheder eller ej, og en borger der er motiveret vælger at handle og en borger der ikke er motiveret, bliver ved med at komme med undskyldninger. Det er min opfattelse.”

(S5, 2. fokusgruppeinterview, bilag 22:4-5)

S6: *”Altså, der er meget få, som jeg har af klienter, som virker til at være motiveret til at ville arbejde.*

I: *Er det den samme motivation som [S5] snakker om? At man går ud og søger eller man gør det man siger? Altså, det oplever I ikke der er mange der gør?*

S6: *Altså, når vi spørger dem, eller jeg spørger dem, om de har lyst til at arbejde, så har de ikke problemer med at skulle sige ja. Men at gøre noget ved det, det er en sjældenhed. Så sjældent at jeg ikke engang kan huske, hvornår det er blevet gjort.”*

(2. fokusgruppeinterview, bilag 22:5)

Flere forvaltningsaktører giver udtryk for, at mange klienter bruger deres offentlige hjælp ansvarsløst og ikke tager hånd om sin egen og familiens økonomiske situation. Eksempelvis:

S9: *”Nogen af dem vil... eller kan ikke lide at betale regninger.*

I: *Kan de ikke lide at betale regninger?*

S9: *Nej.*

I: *Hvorfor kan de ikke lide det?*

S9: *Måske vil de hellere bruge alkohol eller andre [bruge pengene på alkohol eller andet]... Mm. Der er mange der er samme [ens]. Nogen af dem har også børn, som er sådan. De vil hellere bruge penge til hash.”*

(interview, bilag 11:3)

Manglende ansvarsfølelse hos de langtidslidende kommer til udtryk adskillige gange og hos forskellige forvaltningsaktører, eksempelvis:

”Så det er hele den der mentalitet omkring ansvar og egen indsats og sådan nogle ting... [...] Altså, jeg tror, for at systemet skal kunne blive mere effektivt, så er vi nødt til ligesom at prøve at få samfundet og borgerne til ligesom at forstå: Det kan godt være kommunen er vores sikkerhedsnet, men før vi går til kommunen, så er vi simpelthen nødt til at selv... altså, fordi der er jo mange der bare kommer hened og siger: Hjælp mig, uden de har prøvet... [...] Altså folk her [er] meget det der... De er meget hjælpeløse på en eller anden måde. Nu generaliserer jeg rigtig meget ikke også men vores

klienter er meget... Har meget svært ved selv at tage kontakt og de har svært ved ligesom at prøve at undersøge tingene. Jeg ved ikke om det er fordi de har været vant til, at der er nogen der gør det for dem eller fordi at deres forældre ikke selv kan eller... Altså, det ligger meget dybt i samfundet at folk ikke er gode nok til selv at prøve at tage ansvar.”

(S5, interview, bilag 7:4-6)

Den karaktersvage er opsamlende meget passiv og initiativløs og er sammen med udnyttøren den typificering, der optræder hyppigst hos forvaltningsaktørerne.

Den værdigt trængende

Den værdigt trængende er en type, hvor forståelsen af de sammensatte sociale problemer bliver en smule mere fremtrædende. Som type er den værdigt trængende karakteriseret som mere uforskyldt i sin situation i forhold til udnyttøren, der mere strategisk vælger at snyde systemet, og den karaktersvage, der mangler initiativ. Det uforskyldte udtrykkes i særdeleshed ved, at mange langtidsledige heller ikke får en tilstrækkelig god indsats fra kommunens side til at komme i arbejde (de får blot penge). Forvaltningen tillægges altså et ansvar i form af manglende opfølgning i sager og lange ventelister på ofte flere år til fx: Piareersarfiit (vejlednings – og opkvalificeringscentre, hvor man kan tage 9./10. klasse eller kurser), psykologbehandling, misbrugsbehandling og bolig (se interviews bilag 3, 6, 7 & 8), hvilket eksempelvis ses i følgende uddrag:

”... Det er måske også fordi vi har så mange klienter, der måske så gør, at vi arbejder med borgerne så mindst [lidt] som muligt, og dermed ikke har mulighed for at få snakket om alt muligt andet.”

(S6, 2. fokusgruppeinterview, bilag 22:8)

Og senere i samme interview:

”Altså, på en måde er vi jo sådan set også forpligtet til at skulle gøre noget for dem ikke? Få dem til at skulle blive motiveret, selv at skulle finde... Gøre noget for at de skal blive selvforsørgende. Men den måde vi har haft vores afdeling på, det er lidt svært... [den måde, afdelingen har kørt på i lang tid]”

(S6, 2. fokusgruppeinterview, bilag 22:11)

Det uforskyldte ses også indirekte i følgende udsagn omkring eget ansvar vs. forvaltningens ansvar:

”Men jeg synes de har ret let ved at give ansvaret fra dem [sig selv] og så lade os tage ansvaret. Og det synes jeg vi har været for gode til. Altså, det med at tage ansvaret for vores borgere hvad angår pligter.”

(S6, 2. fokusgruppeinterview, bilag 22:9)

Omtalen af de langtidsledige som *værdigt trængende* til den hjælp de får, udtrykkes ikke så tydeligt i empirien som karakteristikaene ved de andre to. Når den alligevel er medtaget som type, er det for at yde forvaltningsaktørerne *ret*, idet de har nogle udsagn eller handler på nogle måder, der giver indtryk af, at nogen langtidsledige opfattes som værdigt trængende til hjælpen. Typen bliver altså opfattet anderledes end *udnyttøren* og *den karaktersvage*, som anses for mere uværdigt trængende til hjælpen grundet nogle individuelle moralsk forkerte karaktertræk.

Hos *den værdigt trængende* kan der således også være en større forståelse for, at de sammensatte sociale problemer har betydning for, at nogen ikke kommer i arbejde, idet der indirekte peges på, at der fx er behov for nedbringelse af ventelister til forskellige indsatser.

Den fortabte

Den fortabte er en type, der særligt italesættes på et ledelsesmæssigt niveau, hvor der refereres til en gruppe, der har været langtidsledige i rigtig mange år uden på noget tidspunkt at have haft en nævneværdig tilknytning til arbejdsmarkedet. *Den fortabte* er dermed af den ældre generation af arbejdsstyrken. I dataindsamlingen viser *den fortabte* sig i observation af møder, strategier mv. i forvaltningen, og fremstilles derfor med mine ord, da der ikke er tale om interviewudsagn (se feltnotater, bilag 23).

I forvaltningen kommer opfattelsen af *den fortabte* til udtryk ved, at det er en gruppe der bevidst fravælges eller bevidst fokuseres mindre på i forhold til nyorientering af indsatser overfor de langtidsledige. I stedet fokuseres der på aktive indsatser overfor målgrupper, som der er en opfattelse af ”kan reddes” og hjælpes ind på arbejdsmarkedet, og der er her særligt tale om de unge som modsætning til *den fortabte*, hvilket kommer til udtryk i vendinger som: ”Det er de unge vi skal fokusere på.” og ”De unge er der håb for, resten kan man ikke stille meget op med.” (se feltnotater, bilag 23).

Den fortabte kan godt optræde indenfor alle de øvrige 3 typer, men der er empirisk belæg for at give den en selvstændig type, fordi det i praksis er en forholdsvis stor gruppe, der opfattes

som *fortabt*, og fordi det er bemærkelsesværdigt, at *den fortabte* omtales som en gruppe, der ikke skal bruges mange ressourcer på, fordi der ikke findes arbejdspotentialer i typen. Det bemærkelsesværdige er, at det ikke italesættes ud fra en forståelse af, at gruppen kan have nogle massive sammensatte sociale problemer, men derimod mere kommer af en forståelse af, at de har været passive så længe, så de ikke kan ændre sig og dermed ikke har noget arbejdspotentialer, der er værd at bruge ressourcer på (se feltnotater, bilag 23).

Typificeringerne i et teoretisk perspektiv

En enkelt forvaltningsaktør giver eksplicit udtryk for, at en del af hendes måde at anskue de langtidsledige på, er ud fra en social arv betragtning. Langt størstedelen reflekterer dog ikke eksplicit over, hvorfra deres opfattelser og forståelser stammer, hvilket heller ikke er usædvanligt, da mange af sådanne interne forståelser i en organisation kan have form af et doxa - en opfattelse, der ikke sættes spørgsmålstegn ved (Järvinen & Mortensen, 2002:16).

Nedenstående afsnit har således til hensigt at besvare problemstillingens 1. spørgsmål omkring, hvordan forvaltningsaktørernes forståelser af de langtidsledige og deres situation kan forstås i et teoretisk perspektiv med udgangspunkt i de empirisk udledte typificeringer.

Da forvaltningsaktørernes typer kan have fælles træk, kan de nedenstående teoretiske perspektiver også henvise til forståelser på tværs af typerne.

Social arv

Det er min opfattelse, at begrebet ”social arv” generelt opfattes som en sandhed, når forvaltningsaktørerne omtaler de langtidsledige. Særligt i relation til unge, der er langtidsledige, hvor der hersker en opfattelse af, at de har *lært* at gå på kommunen og hente penge frem for at finde værdi i at være selvforsørgende, hvor forvaltningsaktørerne henviser til en social arv-forklaring – en social arv, der er konsensus om, må brydes. I mange tilfælde kommer social arv-forklaringen til udtryk implicit ved, at snakken hurtigt drejes over på, hvad de langtidsledige ”har med sig hjemmefra”, fx som forklaringer på, hvorfor nogen lader sig passivt offentligt forsørge. I nedenstående tilfælde udtrykkes social arv forståelsen meget eksplicit:

S5: ”... Mange af dem er jo inde i systemet fordi deres forældre har været inde i systemet. Så det er meget den der sociale... Hvad er det nu det hedder?”

I: Arv?

S5: *Ja, den sociale arv først og fremmest.*”

(interview, bilag 7:1) (se også S1, bilag 3:4 om social arv i misbrug)

Social arv som forståelse af, hvorfor nogle er langtidsledige, henviser til *udnytteren, den karaktersvage* og til dels *den fortabte*, hvor opfattelsen er, at man har *arvet* en tilgang om, at det er acceptabelt at lade sig offentligt forsørge og tilmed udnytte systemet økonomisk mest muligt.

Social arv er en problemforståelse, hvor det antages, at problemer går i arv fra forældre til børn, altså en årsagsforklaring, som i denne kontekst bliver en forklaring på langtidsledighed. Social arv som forklaring er stærkt kritiseret af Ejrnæs, der bl.a. påpeger, at social arv er et meget upræcist begreb, og at det er usikkert, *hvad det er, der arves, hvem der arver, hvordan der arves* og *hvor hyppigt*, altså, hvor sandsynligt det er, *der arves* (Ejrnæs, 2005). Ifølge Ejrnæs bør forklaringer derimod hvile på kausalitet og risikovurderinger (Ejrnæs i: Ejrnæs & Guldager, 2008).

Når social arv bruges som forklaring på, at de langtidsledige er i den situation og forbliver på offentlig forsørgelse, er det en problemforståelse, der har en deterministisk karakter; en determinisme i familiære årsager, der giver sig direkte udslag i en virkning, hvor barnet i opvæksten lærer at lade sig passivt forsørge, og vil agere på samme måde som voksen. Om sådanne deterministiske forklaringer siger Guldager, at forandringer i menneskers liv aldrig er mekaniske eller deterministiske. Det begrundes i, at mennesker handler forskelligt i forhold til påvirkning, og Guldager påpeger, at passivitet, som er en oplevelse, mange af forvaltningsaktørerne har af de langtidsledige, også er en måde at forholde sig på (Guldager i: Ejrnæs & Guldager, 2008:33).

Ejrnæs påpeger at:

”... begrebet social arv har spillet en dominerende rolle i den danske socialforskning vedrørende udsatte børn, og at det har ført til en skævvridning af forskningen og afrapporteringen, som har skullet indpasses i en social arvs-tradition og afrapporteres i uklar ”social-arvs-terminologi” snarere end i en præcis ”risikoterminologi”.” (Ejrnæs i: Ejrnæs & Guldager, 2008:178)

Mig bekendt er der ikke lavet egentlige social arvs-analyser i Grønland, så det kan ikke med sikkerhed siges, hvorvidt der i Grønland er et empirisk grundlag for at tale om en social arv i

langtidsledighed. Pointen er dog stadig, at begrebet er svagt, og der heller ikke i forvaltningsaktørernes forståelser er en klar definition af, hvad det egentlig er, der arves, og hvordan det arves. På baggrund af ovenstående kritik af begrebet social arv, er der også grund til at stille spørgsmålstegn ved det frugtbare i anvendelsen af begrebet, også i en grønlandsk kontekst, hvor forvaltningsaktørerne dog klart udtrykker nogle hensigter og mål om, at den sociale arv bør brydes.

Rational choice

Særligt *udnytterens* karaktertræk og forvaltningsaktørernes forståelse af dennes motiver, hensigter og bevæggrunde, kan teoretisk anskues ud fra *rational choice-teorien*. Indenfor rational choice-tankegangen forklares subjektets motiver til en handling ud fra en intentionel – eller formålsbestemt forklaring med fokus på et nytteperspektiv. Teorien bygger overordnet på en forståelse af mennesket som et kalkulerende rationelt væsen, der aktivt vælger handlinger, der forekommer mest nyttige for en selv (en *economic man*-tankegang) (Guldager i: Ejrnæs & Guldager, 2008:50-62). Denne tankegang kommer særligt til udtryk ved opfattelserne af, at der ikke er noget økonomisk incitament til at tage et arbejde, og *udnytteren* derfor finder størst mulig nytte i passivt at gå på kommunen og hente sin offentlige hjælp frem for at søge arbejde og blive selvforsørgende. En sådan tilgang overser dog, at mennesket også kan motiveres af andre ting, end hvad der eksempelvis er størst mulig økonomisk gevinst ved, eksempelvis socialt samvær på arbejdspladsen. Rational choice-teorien kritiseres da netop også for denne ensidige utilitaristiske betragtning, hvor andre formålsforklaringer ikke medtænkes som fx ubevidste - samt følelses – og holdningsmæssige intentioner (Ibid.:53).

Lund Clement og Goul Andersen har i en rapport sammenfattet, hvad der er af forskningsmæssig viden om ledighed og incitamentsstrukturer i en dansk/nordisk kontekst. Omkring økonomiske incitament påpeger de, at sådanne stort set ikke har noget incitamenteffekt på beskæftigelse hos længerevarende ledige, og de konkluderer desuden, at der generelt mangler forskningsmæssig viden om beskæftigelseseffekten af ikke-økonomiske incitament og peger på, at der netop også findes ikke-økonomiske motiver til at tage et arbejde som: *værdier, stigmatisering, normer og behov for anerkendelse, social kontakt og selvudfoldelse* (Lund Clement & Goul Andersen, 2006:3-26).

Mig bekendt er der ikke lavet incitamenteffekt-analyser på arbejdsmarkedsområdet særskilt i Grønland, så det er ikke muligt entydigt at sige, om rapportens konklusioner kan overføres til grønlandske forhold, men som det vil vises i nedenstående analyse af de langtidslediges forståelser af deres situation, så peger flere på, at netop også andre motiver end økonomiske er centrale i ønsket om at komme i arbejde.

Læring af afvigende adfærd

Den fortabte henviser som sagt til en gruppe i den ældre del af arbejdsstyrken, der har været længe uden for arbejdsmarkedet, og som forvaltningsaktørerne ikke mener, kan *reddes*. Typen positioneres af forvaltningsaktørerne i modsætning til *de unge*, som der stadig er håb for kan ”reddes”. Når forvaltningsaktørerne taler om, hvad der blandt andet skal gøres for gruppen af unge, for at de ikke havner i samme langtidsledige situation, så peges der bl.a. på strategier, der har til hensigt at afholde de unge fra samvær andre langtidsledige, så de ikke ender som *den fortabte*. Det viser sig i ønsker fra forvaltningsaktørerne om, at de unge ikke burde skulle på kommunen og modtage offentlig hjælp eller få samtaler, fordi de her sidder sammen med *udnyttøren, den karaktersvage og den fortabte* i venteværelset og derved lærer, at det er i orden passivt at modtage offentlig hjælp (se feltnotater, bilag 23). Problemforståelsen har på et teoretisk niveau en lighed med social læringsteori, idet der er tale om, at den afvigende adfærd, mange langtidsledige udviser, kan læres af andre ledige blot ved samvær i venteværelse eller i mødet med andre i køen til udbetalingen af den offentlige hjælp (se feltnotater, bilag 23).

Sutherland og Cressey har i deres teori om social læring beskrevet læring af adfærd med udgangspunkt i læring af kriminel adfærd, hvor dele af teorien her synes anvendelig til en teoretisk forklaring af forvaltningsaktørernes forståelse¹⁶.

Sutherland og Cressey påpeger blandt andet, at læring sker via interaktion med andre i en kommunikationsproces, som også inkluderer ”*communication of gesture*”, altså en nonverbal kommunikation, samt at læringen foregår i ”*intimate personal groups*”, der betyder,

¹⁶ Selvom Sutherland og Cressey fokuserer på læring af kriminel adfærd, synes dele af teoriens faser alligevel anvendelig i denne kontekst som forklaring af forvaltningsaktørernes forståelse, idet empirien viser tegn på forståelser inden for den teori. Overordnet er der blandt forvaltningsaktørerne her tale om en forståelse af langtidsledige, som havende en afvigende adfærd. Sutherland og Cresseys teori placeres inden for afvigelsesociologien (her i: Rubington & Weinburg, 2003), hvilket styrker begrundelsen for at anvende den her, hvor forståelsen i særdeleshed er, at der er tale om afvigende adfærd.

kommunikation fra andre steder (fx medier), der kan være retningsgivende for en mulig anden adfærd, ikke har samme virkning som den læring, der foregår i en gruppe (2003:138). Når forvaltningsaktøerne henviser til den læring, der foregår, minder det således om en læring i en ”intimate personal group” og at læringen foregår via ”communication of gesture”, hvor de unge ser, hvordan man kan møde på kommunen og modtage offentlig hjælp uden at skulle yde noget til gengæld.

I følge Sutherland og Cressey sker læringen i nogle faser. Der er ikke empirisk belæg for at sige, at forvaltningsaktørernes læringsforståelse følger alle disse faser, men det er særligt læringen omkring ”... *the specific direction of motives, drives, rationalizations, and attitudes.*” (Ibid.:138), som forvaltningsaktøerne giver udtryk for, man lærer i samværet med de langtidsledige. Sutherland og Cressey siger: “*The specific direction of motives and drives is learned from definitions of the legal codes as favorable or unfavorable.*” (Ibid.:138), hvilket også ansføres i forvaltningsaktørernes forståelser, idet de i høj grad giver udtryk for, at de unge lærer, at det er mere *favorabelt* at få penge fra kommunen end at komme i arbejde.

Denne problemforståelse hos forvaltningsaktøerne betyder altså, at de har nogle hensigter og mål om at afholde de unge fra den forkerte læring, hvor strategien bliver at holde dem fra samvær med andre grupper af langtidsledige. Forandringstanken er, at det fjerner risikoen for, at læringen af den afvigende adfærd kan finde sted på kommunen.

Merton, der i sin sociologi også fokuserer på hvordan afvigende adfærd opstår, siger, at læring langt fra er den eneste forklaring på en afvigende adfærd. Merton fokuserer derimod på, hvordan ikke alle har lige legitime muligheder for at opnå et kulturelt bestemt mål som fx velstand, fordi kulturelle strukturer definerer, hvordan det opnås på legitim vis, hvilket medfører, at nogen må skaffe velstand (penge) på illegitim vis (ved fx kriminalitet), såfremt de ikke har adgang til velstand via et legitimt middel (Merton, 2009a). Denne meget korte beskrivelse af Mertons afvigerteori medtages som kritik af den sociale læringsteori som en forklaring, der alene kan forklare, hvorfor nogle grupper udviser en afvigende adfærd.

I undersøgelsen af de langtidslediges egne forståelser af deres situation er der dog ikke empirisk belæg for at sige, hvorvidt de, fordi de ikke er i arbejde og dermed ikke kan opnå velstand på en kulturelt defineret legitim måde (via arbejde), tilpasser sig situationen på en anden måde ved at opnå velstand/få penge fra kommunen eller udviser en anden af Mertons

tilpasninger¹⁷. Inddragelsen af Merton skal derfor alene ses som en sociologisk kritik af, at den sociale læringsteori alene kan forklare en afvigende adfærd.

Stigma

Særligt typen *den karaktersvage* kan i et teoretisk perspektiv anskues ud fra Goffmans stigmatteori. Denne teori fokuserer på, hvordan vi som mennesker hurtigt og umiddelbart kategoriserer fremmede mennesker og herudfra synes i stand at forudsige denne persons karakteregenskaber; vedkommendes *sociale identitet* (Goffman, 1975:14).

”Vi støtter os til disse første indtryk og omformer dem til normative forventninger, ja endda til retfærdige krav. Det er ganske typisk, at vi hverken bliver klar over, at vi har stillet disse krav, eller forstår hvad de indebærer, før vi tvinges til at spørge os selv, om de rent faktisk bliver opfyldt eller ej.” (Ibid.:14).

Pointen er, at vi som mennesker tillægger andre et stigma ”... en egenskab, der er dybt miskrediterende ...” (Ibid.:15), som betegner en persons *tilsyneladende sociale identitet*, der bygger på forventninger til personen og de karakteregenskaber, som man senere formodes at få bekræftet hos personen (Ibid.:14-15).

Goffman skelner mellem 3 former for stigma: *kropslige vederstyggeligheder* – *karaktermæssige fejl* – ’tribale’ stigma (Ibid.:16-17). I forhold til forvaltningsaktørernes typificeringer, er der her særligt tale om stigmaet *karaktermæssige fejl*, hvorom Goffman skriver at de:

”... giver sig tilkende som viljesvaghed, dominerende eller unaturlige lidenskaber, forræderiske og kompromisløse overbevisninger, eller uhæderlighed; folk slutter sig til disse egenskaber ud fra deres kendskab til den pågældendes fortid, som for eksempel kan være vidnesbyrd om sindslidelse, fængselsophold, stofmisbrug, alkoholisme, homoseksualitet, arbejdsløshed, selvmordsforsøg, eller politisk radikalisme.” (Ibid.:17)

I forhold til særligt *den karaktersvage*, men også *udnyttaren*, er tildelingen af et stigma ud fra karaktermæssige fejl fremtrædende, idet der i disse 2 typer henvises til karaktertræk som arbejdsløshed, viljesvaghed og uhæderlighed.

¹⁷ Merton har i sin teori 5 ”modes of adaptation”: conformity, innovation, ritualism, retreatism og rebellion (Merton, 2009a). Disse gennemgås ikke yderligere i specialet, da det ville have krævet et dybere empirisk studie af de langtidslediges adfærd for at undersøge, hvorvidt de anvender en eller flere af disse strategier.

Den *tilsyneladende sociale identitet*, som stigmaet indebærer, kan i virkeligheden være i uoverensstemmelse med den *faktiske sociale identitet* – de egenskaber, som personen faktisk besidder. Heri ligger ifølge Goffman også muligheden for, at vi kan omklassificere et individ til en anden social forventningskategori samt muligheden for, at personen kan få en til at forandre sin bedømmelse af vedkommende i mere positiv retning (Ibid.:15). Dette kan dermed også forklare, hvorfor nogle langtidsledige figurerer i flere typer på én gang eller skifter over tid, således, at jo mere kendskab en forvaltningsaktør får til en enkelt langtidsledig, jo mere kan det have den følgerkning, at denne på et senere tidspunkt skifter type til eksempelvis *den værdigt trængende*. Dette fordi indsigten i den langtidslediges sociale problemer og/eller *det uforskyldte* med tiden kan føre til større forståelse og empati, end hvad der udvises i starten. Det er formentlig også det, en sagsbehandler giver udtryk for, når hun siger, at de ikke har tid til at lære mange af de langtidsledige grundigt at kende (S6, 2. fokusgruppeinterview, bilag 22:8), hvori der implicit ligger en forståelse af, at der under *den tilsyneladende identitet* kan ligge en anden *faktisk identitet*.

En vigtig pointe i Goffmans stigma teori er, at den person, der er udsat for stigmaet, ikke blot skal anerkende normen, men og praktisere den (Goffman, 1975:19). Forvaltningsaktørerne har i høj grad den opfattelse, at mange langtidsledige ”lever op til” de samfundsfortællinger der er om dem, om end der ikke, eksplicit i hvert fald, reflekterer over, at sådanne fortællinger, som de selv er med til at skabe, kan være stigmatiserende.

Ifølge Goffman har tildelingen af et stigma den konsekvens, at der udøves en diskrimination af personen, ”... *hvorved vi effektivt, om end ofte utilsigtet, begrænser den pågældendes udfoldelsesmuligheder. Vi opstiller en stigmateori, en ideologi for at forklare hans underlegenhed og overbevise os selv og andre om den fare, han udgør. I nogle tilfælde rationaliserer vi en modvilje, som i virkeligheden udspringer af andre skel som for eksempel sociale klasseforskelle.*” (Ibid.:17-18)

Om de langtidsledige selv oplever sig stigmatiseret og hvordan de eventuelt udlever socialiseringsprocessen i forhold til stigmaet, vil blive analyseret senere i forhold til de empiriske fund i den aktørgruppe, og den konsekvens tildelingen af et stigma kan få, vil blive taget op i diskussionen i kap. 7.

Doxa-antagelser hos magtesløse forvaltningsaktører?

Som nævnt ovenfor påpeger Goffman, at vi sjældent er klar over vi stiller særlige krav og forventninger til andre, eller hvad det indebærer, at vi gør det – altså at det kan medføre et stigma (Ibid.:14). I mit feltarbejde konfronterer jeg løbende forskellige forvaltningsaktører med kategoriseringerne uden det umiddelbart giver anledning til, at der ændres opfattelser af de langtidsledige (se feltnotater, bilag 23). Det er i lyset heraf interessant at overveje, hvorfor disse til tider *hårde* og ensidige kategoriseringer af de langtidsledige fortsætter. Dette afsnit afviger dermed fra de ovenstående analyseafsnit, fordi der her i højere grad er tale om min udlægning af, hvorfor forvaltningsaktørerne ind imellem *forstår* som de gør, frem for teoretiske perspektiver udledt direkte af empirien. Dette er for at yde forvaltningsaktørerne *ret* og anlægge en hermeneutisk helhedsbetragtning af empirien fra forvaltningsaktørerne.

Det at forvaltningsaktørerne ikke stiller spørgsmålstegn ved den måde, de omtaler de langtidsledige på, herunder den hårde kategorisering af de langtidsledige, som jeg på baggrund af empirien har benævnt *udnyttøren, den karaktersvage, den værdigt trængende og den fortabte*, kan også være udtryk for indgroede og fastlåste for-forståelser, og som derfor ikke giver anledning til ny refleksion på trods af en direkte konfrontation hermed.

Det kan pege på, at der hersker en meget stærk doxa blandt forvaltningsaktørerne, som der er konsensus om på flere niveauer i forvaltningen (både hos ledelse og sagsbehandlere). Ifølge Bourdieu har velfærdsstaten forskellige sociale felter, hvori der kæmpes om magtpositioner. Socialt arbejde er blandt andet et sådant felt. I et socialt felt findes det, som Bourdieu kalder doxa, som er udtryk for ”.. *centrale læresætninger eller antagelser*.” (Bourdieu, 1999 her i: Järvinen & Mortensen, 2002:16) Feltet skal i denne sammenhæng forstås som arbejdsmarkedsafdelingen, hvori der udøves socialt arbejde med at få ledige i arbejde.¹⁸ Et felts doxa kan være forståelses – eller forklaringsmodeller, problemløsningsmetoder, forskellige klientkategorier mv. Det centrale er, at opfattelserne virker selvindlysende, således at der ikke stilles spørgsmålstegn ved dem og dermed heller ikke ved, hvordan opfattelserne er udviklet og at de kunne være anderledes. Dette gør sig i høj grad gældende hos forvaltningsaktørerne.

¹⁸ Selvom begrebet ”felt” her introduceres, er der ikke analytisk fokus på Bourdieus magtperspektiver i velfærdsstatens felter. Begrebet bruges alene for at introducere det analytiske begreb ”doxa”.

”Når et felts doxa først er etableret, kontrolleres det ofte af konserverende kræfter. Dette sker bl.a. i socialiseringen af de nyankomne i et givet felt.” (Järvinen & Mortensen, 2002:16)

Der er altså tale om en videreførelse af fx bestemte problemforståelser som reproduceres i det daglige arbejde (Ibid.:17)

Järvinen og Mortensen henviser til, at forskellige professioner ofte har en professionsdoxa, som udøves i professionens virke (Ibid.:16). I denne kontekst er der ikke tale om en homogen profession i feltet. Blandt sagsbehandlere er der både socialrådgivere, rådgivningsassistenter, kontoruddannede hk’ere og uuddannede og i ledelsen er der ligeledes forskellige uddannelsesmæssige baggrunde. I stedet for en professionsdoxa synes der således at være større belæg for at tale om en institutionel dømmekraft, der sætter sig igennem i nogle doxa antagelser om de langtidsledige.

Dømmekraftbegrebet er jf. Høilund og Juul et hermeneutisk begreb, ”... *der på den ene side betoner, at socialarbejderne handler i historisk konkrete sammenhænge, og på den anden side indrømmer dem muligheden for at forholde sig reflektivt til institutionaliserede praktikker og tænkemåder.*” (Høilund & Juul, 2005:68) Høilund og Juul opdeler dømmekraftbegrebet i 3 former: personlig -, institutionel – og social dømmekraft. *Den personlig dømmekraft* er udtryk for en persons arv og miljø, herunder uddannelse og livserfaringer, og jf. Høilund og Juul sætter den sig sjældent igennem alene i det professionelle arbejde. Socialarbejdere er ligeledes påvirket af *den institutionelle dømmekraft*, inspireret af Foucault og Bourdieus tanker om, hvad systemrepræsentanter (fx socialarbejdere) påvirkes af. Den institutionelle dømmekraft dækker over nogle institutionelle fortællinger, og det er særligt den dømmekraft, der ses afspejlet i det empiriske materiale, der kommer til udtryk som et doxa. I mødet med borgeren kommer den sidste dømmekraft, den sociale, til udtryk. Denne dømmekraft er både udtryk for de første 2, men heri indgår også borgerens egen livshistorie og erfaringer (Ibid.: 65-71). Da jeg ikke har overværet samtaler mellem sagsbehandlere og langtidsledige er der ikke mulighed for at sige, hvorvidt og eventuelt hvor meget den sociale dømmekraft fylder i arbejdet, men det er klart, at en udvikling af den sociale dømmekraft vil kunne moderere den stærke institutionelle dømmekraft (dette vil blive taget yderligere op i kap. 7).

Selvom det er uden for dette projekts rammer at analysere, hvorfra og hvordan doxa eller den institutionelle dømmekraft er (historisk)udviklet, da det ville være et studie i sig selv, mener jeg, der kan være et empirisk belæg for at sige, at nogle af doxa-antagelserne af de

langtidsledige kan dække over en følelse af magtesløshed hos forvaltningsaktørene. Ifølge Winter gør markarbejdere (oversættelse af Lipskys "street-level-bureaucrats"; medarbejdere der har direkte borgerkontakt) brug af afværgemekanismer. Winther bruger her Lipskys teori om "the-street-level-bureaucrats", der siger, at karakteristisk for markarbejderen arbejdsituation er, at de oplever en kløft mellem lovgivningens krav, krav fra ledelsen og fra klienterne samtidig med en oplevelse af egne begrænsede ressourcer. Altså en større efterspørgsel af deres arbejdskraft end de kan yde, hvilket medfører en følelse af utilstrækkelighed, som søges undgået ved at gøre brug af nogle *afværgemekanismer* eller *mestringsstrategier* (Lipsky, 1980 her i: Winter, 2005:77-86). Da flere af sagsbehandlerne giver udtryk for et stort arbejdspress samt manglende tilbud til de langtidsledige, der betyder, at nogle sagsbehandlere ikke ved, hvad de skal stille op (se interview med sagsbehandlere S1, S2, S4, S6 & S7 (1. fokusgruppeinterview), S8 og 2. fokusgruppeinterview, bilag: 3, 4, 8, 9, 22), kan der være et vist empirisk belæg for at sige, at de i visse situationer gør brug af afværgemekanismer for at håndtere arbejdspresset. Ifølge Winter kan en sådan afværgemekanisme eksempelvis være brug "... *af grove klassifikationer af klienterne...*" (Winter, 2005:80), som netop ses af de empiriske data fra forvaltningsaktørene, hvilket viser en større helhedsbetragtning af og indsigt i forvaltningsaktørernes forståelser af de langtidsledige, og hvordan disse opfattelser opstår.

Delkonklusion på besvarelsen af problemstillingens spørgsmål 1

Forvaltningsaktørernes forståelser af de langtidsledige og deres situation er undersøgt i forhold til deres opfattelser af, hvilke sociale problemer de langtidsledige har, hvilken form for hjælp de efterspørger, hvilke indsatser der er behov for, hvilke udfordringer der er i arbejdet, opfattelser af de langtidslediges motivation for at komme i arbejde, herunder deres overholdelse af juridiske forpligtelser til at være aktivt søgende, samt hvilken værdi de oplever de langtidsledige tillægger dét at være selvforsørgende vs. offentligt forsørget. De empiriske data har givet anledning til udarbejdelse af 4 typificeringer af de langtidsledige: *udnyttøren, den karaktersvage, den værdigt trængende* og *den fortabte*, hvor de 2 første er de absolut mest fremtrædende i empirien.

Direkte adspurgt peger forvaltningsaktørene på en bevidsthed om, at flere langtidsledige kan have nogle alvorlige sociale problemer som fx misbrug, hjemløshed og psykiske lidelser samtidig med, at de kan have nogle barrierer i forhold til arbejdsmarkedet i form af

manglende uddannelse og kompetencer. Disse ting forstærkes yderligere af meget lange ventetider på behandling, bolig, opkvalificering mv. Det bemærkelsesværdige ved de empiriske data her er, at når forvaltningsaktørerne udtrykker deres forståelser af, hvorfor de langtidsledige ikke kommer i arbejde, så henviser de som oftest til nogle individuelle moralsk forkerte og afvigende karaktertræk hos de langtidsledige, hvor de i deres forklaringer og forståelser af deres adfærd ikke inddrager de sociale problemer, som de ellers giver udtryk for at målgruppen kan have.

Den samlede teoretiske analyse af typificeringerne viser, at forvaltningsaktørernes forståelser af de langtidsledige og deres situation, samt deres ageren heri, overordnet kan anskues indenfor et afvigersociologisk perspektiv. Afvigersociologi er en strukturfunktionalistisk retning, hvor samfundssystemet opfattes som et ligevægtssystem med værdikonsensus. Sociale afvigelser bliver i dette perspektiv noget der ”forstyrrer” ligevægten (Ejrnæs i: Ejrnæs og Guldager, 2008:155-159), og i denne kontekst er der tale om, at ”forstyrrelsen” er individuelle moralske *defekter* hos de langtidsledige. Det sociale problem *langtidsledighed*, og den måde de langtidsledige opleves at forholde sig til situationen på, bliver altså overordnet opfattet som en *social afvigelse* fra samfundets normer.

Både Sutherland og Cresseys sociale læringsteori og Goffmans stigmatteori placeres af bl.a. Ejrnæs indenfor afvigersociologien (Ibid.:157-158), og ligger således fint i forlængelse af forvaltningsaktørernes overordnede *afviger forståelse* af de langtidsledige. Når jeg har knyttet teorien om *rational choice* til særligt typen *udnyttøren*, så er der tale om et andet teoriperspektiv; en utilitaristisk forståelse hvor individet er nyttekalkulerende i forhold til at opnå størst mulig lykke for sig selv (Guldager i: Ejrnæs & Guldager: 2008:58-59), her set i forhold til størst mulig økonomisk udnyttelse af kommunen uden at yde noget tilbage ved at søge arbejde. Pointen her er dog, at selvom *udnyttøren* anskues indenfor en rational choice-tilgang, så er det stadig med fokus på det moralsk afvigende i adfærden. Dette gør sig ligeledes gældende i forhold til analysedelen omkring begrebet *social arv*. Selvom begrebet har en indbygget determinisme, så fratages de langtidsledige ikke ansvaret for deres situation. Også i den opfattelse er fokus på det moralsk afvigende ved at være langtidsledig.

Sammenfattende kan man sige, at der blandt forvaltningsaktørerne er en udpræget konsensus om, at det særligt er *afvigelsen*, der er i spil i deres forståelser af de langtidsledige og deres situation. Det er så og sige den problemforståelse, der oftest er herskende. Men der viser sig

empiriske forskelle i, hvilke hensigter og mål, forandringstanker og strategier forvaltningsaktørerne har for de forskellige typer, selvom der dog ikke er empirisk belæg for at sige, at forvaltningsaktørerne har udprægede hensigter og mål, forandringstanker og strategier for alle 4 typer.

Udnyttaren, den karaktersvage og den fortabte er typificeringer, der alle entydigt fokuserer på det moralsk afvigende og forkastelige ved de langtidslediges måde at forholde sig til situationen på. Forskellene mellem typerne består i enten 1) at udnytte den offentlige økonomiske hjælp og forsøge at snyde systemet og ikke opfylde sine pligter til at søge arbejde (*udnyttaren*), 2) at forholde sig passiv, initiativløs, hjælpeløs og ikke været motiveret til at komme i arbejde samtidig med at være utaknemmelig overfor den hjælp kommunen yder (*den karaktersvage*) og 3) at have været så lang tid udenfor arbejdsmarkedet eller aldrig har haft nogen nævneværdig tilknytning dertil, hvori det afvigende særligt knytter sig til, at typen ikke har noget arbejdsmarkedspotentiale, og dermed er der ingen forandringstanker for typen (*den fortabte*).

Den værdigt trængende kan også optræde afvigende i forvaltningsaktørernes forståelser og have nogle af de samme karaktertræk som de øvrige 3, men der er en større forståelse for typen, som kan hænge sammen med bevidstheden om nogle sammensatte sociale problemer. Langtidsledigheden udtrykkes som mere uforskyldt og med henvisning til de manglende indsatser i forvaltningen.

For at yde forvaltningsaktørerne *ret* og sætte de teoretiske analyser i kontekst, tilføjes dimensionen om doxa og det forhold, at nogle sagsbehandlere giver udtryk for en magtesløshed i arbejdet. Dette for at sætte forståelserne omkring den moralske afvigelse analytisk i spil i forhold til organisationens forhold og til muligheden for at se forståelserne i lyset af en institutionelt udviklet dømmekraft, som også kan have en sammenhæng med nogle magtesløse forvaltningsaktører, som grundet arbejdspress, manglende indsatsmuligheder og forskellige krydspres både hos ledere og sagsbehandlere, kan resultere i en afværgemekanisme om grove klassifikation er klienterne, der gør arbejdet mere håndterbart.

Hvordan de langtidsledige selv forstår deres situation er i udgangspunktet undersøgt ud fra de samme temaer som hos forvaltningsaktørerne med fokus på deres subjektive oplevelser af at være langtidsledige, og vil være genstand for analyse i det nedenstående.

De langtidslediges forståelser af deres situation

Kodningen af klientinterviewene samt observationer nedskrevet i feltnotaterne efter interviewene har vist 5 overordnede temaer i relation til problemstillingen, som herunder vil blive empirisk gennemgået og derefter genstand for en analyse af, hvordan man kan forstå disse i et teoretisk perspektiv.

Temaerne deler sig i 2 fokusområder. Det ene handler om de langtidslediges forståelser af årsagen til, hvorfor de er langtidsledige og hvorfor de har mistet det arbejde, de eventuelt tidligere har haft. Disse opfattelser deler sig i 3 forklaringer, som godt kan gå på tværs af de langtidsledige, således at flere giver udtryk for flere forskellige opfattelser af årsagen til langtidsledighed:

1. Strukturelle forhold
2. Helbredsmæssige problemer
3. Samarbejdsvanskeligheder

Det andet fokusområde handler om oplevelsen af at være langtidsledig og blive offentligt forsørget samt oplevelsen af, hvordan man handler og/eller synes man bør handle i den situation. Herunder indgår også mere indirekte de langtidslediges fortællinger om, hvorvidt de ønsker at komme i arbejde (igen). Oplevelserne deler sig i 2 kategorier:

1. Skamfuldt og afvigende
2. Handlingsorientering vs. resignation

Hvorfor er man langtidsledig?

Herunder vil først de 3 forståelser af, hvorfor man er langtidsledig og har mistet et tidligere arbejde, blive empirisk gennemgået. Forståelserne omkring strukturelle forhold og helbredsmæssige problemer vil ikke blive genstand for en teoretisk analyse, men er medtaget, fordi de som forståelse af situationen fylder meget hos størstedelen af de langtidsledige. Dette uafhængigt af, at der i kommunen (og Grønland generelt) ikke er en konsensusforståelse blandt politikere, arbejdsgivere, ledere i kommunen, borgere mv. om, hvorvidt der er mangel på arbejdspladser eller ej. Adspurgt i forvaltningens øverste ledelsesniveau om, hvorvidt kommunen har mangel på arbejdspladser eller ej får jeg svaret, at ”der ikke opereres med en opfattelse af, at der mangler arbejdspladser” (se feltnotater, bilag 23). Denne lidt upræcise

udmelding kan handle om mange ting. Det er et faktum, at der generelt mangler statistiske kommunale data i relation til arbejdsmarkedet, og det kan således dække over en generel manglende viden. Omvendt kan udmeldingen også være udtryk for at fastholde en forståelse af, at det er de langtidslediges eget ansvar, at de ikke er i arbejde. Det er altså ikke muligt at give et entydigt svar på, om der er mangel på arbejdspladser eller omvendt mangel på arbejdskraft, som forvaltningsaktørerne ind imellem omvendt giver udtryk for. Svaret skal formentlig findes et sted midt imellem. Det er klart, at visse mindre samfund i kommunen er sårbare, når bare enkelte erhverv lukker ned – som eksempelvis når dele af fiskefabrikken i Paamiut lukker – da disse ofte beskæftiger mange i lokalsamfundet. Omvendt er Nuuk mindre sårbar, da størstedelen af Grønlands arbejdsmarked (både offentlig og privat) er centreret her. Desuden er det også en mulighed, at der rent faktisk er mangel på arbejdskraft visse steder på trods af, at der samtidig kan være mange ledige. Det kan handle om mange lediges lave uddannelsesniveau og dermed manglende kvalifikationer til at varetage det arbejde, der er.

Pointen med at medtage de langtidslediges forståelser af de strukturelle forhold som en årsag til ledighed og langtidsledighed, selvom den ikke er genstand for egentlig teoretisk analyse, er, at det er en forståelse der fylder meget, og som er modsat forvaltningsaktørernes forståelser. Det samme gør sig gældende med forståelsen omkring helbredsmæssige forhold som årsag til langtidsledighed.

Strukturelle forhold

Når de langtidsledige taler om strukturelle forhold som årsag til, at de er uden arbejde, er det ikke dem selv, der nævner ordene ”strukturelle forhold” – det er min definition, som dækker over 3 forskellige forståelser, som går igen hos langt de fleste informanter, og som jeg mener alle dækker over nogle strukturelle forståelser af, hvorfor man er langtidsledig. Det handler blandt andet om en generel opfattelse hos informanterne om, at der (1) *mangler arbejdspladser og/eller at det eneste arbejde der er muligt at få er vikarstillinger med lavt timeantal:*

I6: ”... Jeg har ellers ringet til KNI og Royal Greenland. Trawlerne de er reduceret til kun 4 – 5 stykker. Så de folk er stabile. Så det er svært at få...

I: Komme ind?

I6: Komme ind.

I: Ja, okay.

(Interview, 53-årig mand, ledig i 3 år, uddannet lærer og kontorassistent, bilag 18:15-16)

I: ”... *Hvad er det for nogle jobs du søger, når du søger?*

I2: *Alt.*

I: *Alt muligt. Går du så ned til arbejdsgiveren og siger: Jeg vil gerne have noget arbejde her?*

I2: *Ja.*

I: *Og hvad sker der så?*

I2: *De siger: Vi ringer... Men...*

I: *Okay. Men de ringer ikke?*

I2: *Nej. [...]*

I: *Hvis du går ned og søger noget arbejde, og de ikke ringer, hvorfor tror du så det kan være, at de ikke ringer?*

I2: *De mangler ikke nogen.”*

(Interview, 26-årig ufaglært mand, ledig i 5-6 år, bilag 14:3-5)

I: ”... *Hvad gør så, at du ikke søger lidt mere arbejde end du gør?*

I3: *Der er jo ikke ret mange arbejdspladser alligevel.”*

(Interview, 48-årig kvinde, uddannet kontorassistent, ledig i 2-3 år, bilag 15:5)

I: ”... *Hvad har du ellers... når du har fået afslag, når du har søgt, hvad har de ellers sagt til dig?*

I5: *De siger bare, at de ikke mangler nogen.”*

(Interview, 46-årig ufaglært mand, ledig i 1 år, bilag 17:14)

Desuden handler de strukturelle forklaringer om en oplevelse af, at de (2) *mangler erhvervs erfaring eller uddannelsesmæssige kvalifikationer* til at kunne besidde de stillinger, der eventuelt måtte være:

I: ”... *Men hvad tror du grunden er til, at du ikke har haft noget arbejde i lang tid, hvis ikke det kun er ryggen?*

I5: *Jeg synes det var ... jeg har ingen uddannelse.*

I: *Så du tror det er derfor?*

I5: *Mm.*

I: *Okay. Var der ikke noget alkohol eller noget inde over også?*

I5: *(griner forlegent) ja.*

I: *Ja. Skyldes det også, at du ikke har kunnet få noget arbejde, tror du?*

I5: *Det synes jeg ikke.*

I: *Nej, det har ikke betydning for, om du kan tage et arbejde?*

I5: *Nej.*”

(Interview, 46-årig ufaglært mand, bilag 17:7-8)

”... de siger altid, at de godt vil tage en med erfaring indenfor det arbejde eller område. Så det tænker jeg meget over: Hvorfor ikke tage en ny, for man kan jo lære det. Man kan jo ikke lære det før man har prøvet det, så... Så det... Det er det jeg mest er, hvad hedder det, tænker over. Hvorfor? Hvorfor ikke tage en ny? Man kan jo lære det eller...”

(14, interview, 49-årig kvinde, uddannet social – og sundhedshjælper, bilag 16:16).

Sidst er der en oplevelse hos en mindre gruppe af de langtidsledige, at (3) *alder er en hindring for at få arbejde*, hvor arbejdsgivere efterspørger yngre personer frem for den ældre del af arbejdsstyrken:

”... Selvom man ikke føler man er gammel eller sådan så, så tager de, de unge ind.”

(13, interview, 48-årig kvinde, uddannet kontorassistent, ledig i 2-3 år, bilag 15:4)

”... det kan være de kun vil have nogle mindreårige...”

(11, interview, 33-årig ufaglært kvinde, ledig i 2 år, bilag 13:5)

Helbredsmæssige problemer

Når forvaltningsaktørerne klassificerer langtidsledige, der har helbredsmæssige problemer, gøres dette ofte i forhold til psykiske problemer. Herunder vises, at de langtidsledige i høj grad derimod betoner de fysiske aspekter som forståelser af, hvorfor de er langtidsledige.

I4: *” ... Jeg kan jo ikke bare gå ud og finde et arbejde i en kiosk eller sådan noget for at... Jeg kan ikke klare...”*

I: *Nej med hoften?*

I4: *Ja. Med hoften der. Jeg kan jo ikke blive rengøringsdame, så... ... men nu spørger de jo også, når man søger og var til jobsamtale, så spørger de jo alle sammen om jeg har, hvad hedder det, sygdom eller sådan et eller andet. Sidste gang løj jeg ellers ... fordi jeg ville så gerne have det. [...] Men de spurgte om jeg havde smerter, og jeg sagde jo, at jeg havde kunstig hofte, men... Nå men det går meget godt med den her [sagde hun til jobsamtalen], men det gør det jo ikke. Jeg prøvede at lyve.”*

(Interview, 49-årig kvinde, uddannet social – og sundhedshjælper, ledig i 9 måneder, bilag 16:16)

”Det er ryggen. Det er hårdt til min ryg synes jeg. [...] Det er på grund af min ryg at jeg ikke har søgt dernede [på fabrikken].”

(15, Interview, 46-årig ufaglært mand, ledig 1 år, bilag 17:17)

En anden informant fortæller, at han har haft mange forskellige helbredsproblemer gennem hele sit voksne liv, som hver gang har givet anledning til, at han har skiftet erhverv eller taget en ny uddannelse og opkvalificerende kurser i forsøget på at sikre sig arbejde. Det er dog ikke lykket ham at få fodfæste på arbejdsmarkedet i en længerevarende periode, og han må derfor nøjes med sporadiske ufaglærte vikarjobs (Interview, 53-årig mand, uddannet kontorassistent, lærer og skipper, ledig i 3 år, bilag 18).

I undersøgelsen om arbejdsløses kvalifikationer i Grønland (Kirk, 2003) nævnes fysiske helbredsmæssige problemer som væsentlige i forhold til kvalifikationer på arbejdsmarkedet. Det påpeges, at mange arbejdsløse er ufaglærte og i høj grad oplever, at det er deres ”fysik” der efterspørges; en fysik som kan være væsentligt nedslidt (Ibid.:106-108). Specialets empiri ligger sig på linje med Kirks undersøgelse omkring efterspørgslen af ”fysikken” i arbejdet, hvor flere informanter har opfattelsen af, at fysiske gener, særligt for ufaglærte, bliver af væsentlig betydning i forhold til mulighederne for at komme i arbejde.

De langtidslediges forståelser af strukturelle forhold og fysiske helbredsmæssige problemer som forklaringer på, hvorfor de er langtidsledige, står i kontrast til forvaltningsaktøernes forståelser af de langtidsledige, hvor dét at de er langtidsledige i højere grad forklares ud fra nogle moralsk forkerte indstillinger til at arbejde. Idet forvaltningsaktøerne giver udtryk for en viden om mange langtidslediges lave kvalifikationsniveau, om end det ikke inddrages i en sammensat forståelse af de langtidslediges sociale situation, kan det ikke afvises, at de også er bevidste om andre strukturelle forhold, der kan være barrierer for tilknytning til arbejdsmarkedet. Men der er ikke empirisk belæg for at sige, at de fokuserer herpå – ej heller på de fysiske helbredsmæssige barrierer.

Fokus her er ikke at vurdere, hvilke forståelser der objektivt set er mest korrekt, men derimod at undersøge og analysere de 2 aktørgruppers forståelser af den sammen situation for på baggrund heraf at kunne diskutere mulige konsekvenser i det sociale arbejde.

Samarbejdsvanskeligheder

En større del af informanterne fortæller om tidligere samarbejdsvanskeligheder med ledere, der har medført fyringer, eller at de selv er stoppet med at komme på arbejdet igen uden at sige op. Det er ikke alle, der direkte relaterer dette til en forklaring om, at de er endt i langtidsledighed, eller at det derfor kan være svært at få arbejde igen. Det er derimod fortællinger, der kommer, når jeg spørger ind til konkrete arbejdsforhold, og hvorfor disse er endt. Informanterne giver alle udtryk for en form for ”retfærdighed” i, at de har modsagt sig deres ledere, og at dette eventuelt er resulteret i, at de ikke er mødt på arbejde igen:

”... så holdt jeg op fordi jeg var træt af det og blev beskyldt for et eller andet, som jeg ikke havde gjort. Nogen fejl, andre havde lavet. Så blev vi uvenner fordi de ikke kunne se, det var andre. Så skred jeg bare.”

(I3, interview, 48-årig kvinde, uddannet kontorassistent, ledig i 2-3 år, bilag 15:2)

Samme informant fortæller om et andet arbejdsforhold (hvor hun sagde op, men ikke endte i ledighed fordi hun startede uddannelse):

”Så hun [lederen] var efter mig altid. Det var ikke særlig rart. Så jeg blev der lige så længe jeg kunne, og så, efter sommerferien, så startede jeg også som elev i Handelsskolen.”

(I3, interview, 48-årig kvinde, uddannet kontorassistent, ledig i 2-3 år, bilag 15:7)

En anden informant fortæller om en arbejdssituation, hvor hende og lederen var uenige om antallet af hendes fraværstimer, hvilket resulterede i en fyring, der betyder, at hun ikke kan få arbejde i den afdeling i kommunen i 5 år:

I: *Okay, så blev du opsagt derfra så?*

I4: *Nej... Jeg holdt ferie i februar måned 2009, hvor jeg bestemte mig: Nej, jeg går sgu ikke på arbejde igen efter det der forhold. Jeg følte mig sådan set meget uden for, når jeg kom på arbejde. Til sidst. ... Selvom jeg var rigtig glad for det der arbejde, og havde tænkt mig at arbejde resten af livet der. Eller sådan havde jeg ellers tænkt. Men jeg skrev ikke noget afskedsbrev eller sådan noget.*

I: *Okay, du holdt op med at komme simpelthen.*

I4: *Ja. Jeg blev aldrig ringet op derfra. Jeg fik aldrig afskedsbrev eller sådan noget.”*

(Interview, 49-årig kvinde, uddannet social – og sundhedshjælper, ledig i 9 måneder, bilag 16:6)

En informant fortæller, at han en dag var gået hjem fra arbejde 2 timer før tid, hvilket han ikke finder problematisk:

”Da jeg kom igen om tirsdagen, sagde min formand: Du behøver ikke at skrive noget [stemple ind]. Så holdt jeg hele dagen ... [fri] og da jeg kom igen om onsdagen sagde han: Du behøver ikke... [...] Jeg blev fyret dengang.”

(I5, interview, 46-årig ufaglært mand, ledig i 1 år, bilag 17:4)

Nedenstående informant har også oplevet flere samarbejdsvanskeligheder med ledere. Hun mener ikke, det var forkert, at hun reagerede negativt men ved, at hvis hun havde holdt mere ud, så var hun ikke endt som ledig, hvilket hun er ked af at være:

”Hvis nogen har sagt til mig, at du skal gøre dit og dat, så blev jeg tit sur. Det var ikke mig der selv skulle gøre det, og ingen skal sige til mig at jeg skal gøre dit og dat. [...] Ligesom jeg snakkede om i dampvaskeriet, når lederne har sagt til mig, at jeg skal gøre dit og dat, og at jeg ikke måtte passe mine børn, når de blev syge, så blev jeg... [signalerer hun ”eksploderede”]. Det kan også være det jeg tænker på. Jeg skulle have taget imod hvad de bad mig om.

(I1, interview, 33-årig ufaglært kvinde, ledig i 2 år, bilag 13:13)

Den personlige integritets ukrænkelighed

Umiddelbart er det svært at pege på én samlet forklaring på, hvorfor flere informanter har haft flere samarbejdsvanskeligheder i jobs, der er resulteret i fyringer, eller at de simpelthen har valgt ikke at møde på arbejde igen. Jeg bider dog mærke i, at alle informanternes samarbejdsvanskeligheder relaterer sig til ledelsen. I den forbindelse vil jeg introducere nogle tanker fra en etnograf i Grønland, Klaus Georg Hansen, vedrørende forskelle mellem en traditionel eskimoisk kulturel forståelse af den personlige integritets ukrænkelighed vs. en vestlig forståelse, hvor en vis form for krænkelse er acceptabel. Hansen trækker på nogle nyere og ældre beskrivelser af grønlandske og canadiske inuitters børneopdragelse, hvor opdragelsen ligger vægt på at være ”fri” og ikke-krænkende. Herom siger Hansen:

”Pointen er, at i en eskimoisk kontekst er den personlige integritet absolut ukrænkelig i en sådan grad, at vi i Vesten ikke umiddelbart kan forstå det.” (Hansen, 2007:163)

I modsætning hertil beskriver Hansen, hvordan den personlige integritet i en vestlig kontekst kun er ukrænkelig *til en vis grænse*, en grænse der ofte defineres i diverse

menneskerettighedserklæringer. Indenfor disse grænser finder der en krænkelse af den personlige integritet sted, som dog ikke opfattes som en krænkelse, fordi den er dybt rodfæstet i vestlig kultur. Ifølge Hansen ses det arketyriske eksempel på en sådan krænkelse i Mattæus Evangeliets missionsbefaling om, at alle skal gå ud og gøre andre folkeslag til Jesu disciple, som han mener provokatorisk kan omskrives til: ”*Jeg giver jer hermed ret til at gå ud og slå andre folk oven i hovedet, indtil de tænker ligesom jer, for det, I mener, er bedre end det, de mener.*” (Ibid.:163)

Ifølge Hansen ligger denne legitime krænkelse indlejret i den vestlige socialisering til diskussionskulturen, hvor det er acceptabelt at ”gøre vold” på en modparts mening for at få denne til at ligne sin egen. Heroverfor står en inuit opfattelse, hvor den personlige integritet er fuldstændig ukrænkelig, men som jf. Hansen kun er mulig at praktisere rendyrket i et samfund, der lever isoleret fra resten af verden. Siden vestlig indflydelse på inuitsamfund, er den personlige integritets ukrænkelighed blevet sat på prøve, fordi den konstant konfronteres med vestens modsatrettede overbevisninger (Ibid.:164).

Det vil i denne kontekst være for omfattende at gå ind i en diskussion af, i hvor høj grad Hansens betragtninger er empirisk og teoretisk *gyldige*, men tankegangen er alligevel medtaget her, fordi der empirisk er belæg for at sige, at det bl.a. kan være den personlige integritet, der bliver krænkelse i samarbejdsvanskelighederne med lederne.¹⁹ Dette fordi empirien peger på, at de langtidsledige i konfrontationerne med ledelsen har følt sig uberettiget ”sat på plads”, hvilket i deres fremstillinger opleves som en krænkelse, der med lidt forsigtighed måske kan tolkes som en krænkelse af den personlige integritet.

Omdrejningspunktet i tankegangen om den personlige integritets ukrænkelighed i inuitkultur er et princip om ikke-hierarki, hvilket, såfremt det er en korrekt betragtning, nødvendigvis så må få nogle følger i samarbejdet mellem ledere og ansatte i og med, at der her altid vil være en grad af hierarkisk instruering i arbejdsopgaver. Det er da også netop dette forhold enkelte informanter har oplevet som krænkende, hvilket bl.a. ses i ovenstående udsagn, hvor en informant siger, hun ikke vil finde sig i at få at vide, at hun skal gøre *dit og dat*.

¹⁹ Mia Glendøs og Peter Berliner har også inddraget Hansens tanker om den personlige integritets ukrænkelighed i relation til det communitybaserede aktionsforskningsprogram, der foregår i Paamiut, Grønland. Her anvender de Hansen i forhold til en mulig forklaring på, hvorfor mange unge føler sig afmægtige og har mange indesluttede følelser, der af og til resulterer i vold (Glendøs & Berliner, 2010). Forklaringen af en socialiseringsproces, hvor man ikke blander sig i andres, heller ikke børns, dispositioner, er ligeledes anvendt i undersøgelsen ”En verden til forskel – arbejdsløses kvalifikationer på spil i virksomheder og arbejdsmarkedsforvaltninger i Grønland” (Kirk, 2003:3) som en del af teorigrundlaget bag undersøgelsen.

Opsamling

Ovenstående viser, at de langtidsledige, i modsætningen til forvaltningsaktørerne, i langt højere grad fokuserer på ydre faktorer i forståelsen af, hvorfor de er langtidsledige frem for indre karaktermæssige fejl eller bevidste valg om at være uden for arbejdsmarkedet, fordi det findes attraktivt ikke at arbejde og blive forsørget af kommunen. Fortællingerne omkring de strukturelle forholds betydning er meget præcise og gennemgående hos alle informanter. Omkring halvdelen af informanterne nævner desuden de fysiske problemer som en væsentlig barriere for mange af de jobs, de er kvalificerede til at bestride, og over halvdelen af informanterne kan berette om tidligere samarbejdsvanskeligheder med ledere, der har resulteret i, at arbejdsopholdet er ophørt, hvilket giver anledning til en analytisk betragtning om, hvorvidt det kan være et resultat af, at integriteten bliver krænket i arbejdsrelationen.

Hvordan opleves det at være langtidsledig og hvordan agerer man?

Nedenstående vil sætte fokus på, hvordan de langtidsledige opfatter situationen som langtidsledig på offentlig forsørgelse. Derefter vil der sættes fokus på, hvordan de langtidsledige mener, de handler, og herunder også hvordan de mener, de bør handle som langtidsledige. Efterfølgende vil de 2 temaer blive genstand for en samlet teoretisk analyse.

Skamfuldt og afvigende

De empiriske data viser, at mange langtidsledige (i modsætningen til forvaltningsaktørernes opfattelser) oplever det som skamfuldt at være uden arbejde og at skulle ned på kommunen og modtage penge. I forlængelse heraf giver næsten alle langtidsledige udtryk for at føle sig afvigende – det på trods af, at mange samtidig har en opfattelse af, at det blandt andet er strukturelle forhold, der har betydning for, at de ikke kan få (fast) tilknytning til arbejdsmarkedet, en opfattelse der kunne give sig udslag i ikke at føle sig afvigende, fordi det kunne ses som ”samfundets skyld”. Alle giver i større eller mindre grad ligeledes udtryk for et ønske om at komme i arbejde med henvisning til, at det vil give nogle sociale tilhørsforhold, give indhold i hverdagen, give selvstændighed og en større indkomst. Alt dette vil der i det følgende blive empirisk redegjort for.

I6: ”... det er svært, når man har været fisker og tjent masser af penge. Dengang i 2008, da lægen... Han sagde til mig: Du skal aldrig arbejde mere. Du skal aldrig fiske. I løbet af 10 dage, efter 10 dage,

så fik jeg sorte skyer [blev ked af det]. Så tænkte jeg: Nej, det her det er ikke et liv. Jeg skal arbejde. Jeg skal arbejde.

I: *Hvad betyder det at arbejde for dig?*

I6: *Jeg var glad. Jeg blev glad. Gladere. Jeg fik et dårligt liv uden... Jeg blev bare hjemme uden at lave noget. Det er ikke et liv. Jeg blev gladere. Får et godt liv når jeg arbejder.”*

(Interview, 53-årig mand, uddannet lærer, skipper og kontorassistent, ledig i 3 år, bilag 18:13-14)

Om det at komme på kommunen og få offentlig hjælp, siger samme informant:

”Det er ubehageligt. ... Det er fordi jeg altid selv har tjent penge...”

(I6, Interview, 53-årig mand, uddannet lærer, skipper og kontorassistent, ledig i 3 år, bilag 18:13-14)

En informant fortæller, at hun har gået ledig i 9 måneder uden at henvende sig til kommunen, fordi hun har fundet det ubehageligt, og derfor lod sig forsørge af sin mand, så længe det var muligt (Interview, 49-årig kvinde, uddannet social – og sundhedshjælper, ledig i 9 måneder, bilag 16:1), og senere i interviewet siger samme informant om endelig at komme op på kommunen og modtage offentlig hjælp:

”... Det var ikke rart. Og sidst jeg fik hjælp af kommunen, det er mange mange år siden, måske 10 år siden. Så det, hvad skal jeg sige, er ubehageligt. At skulle se folk...”

(I4, interview, 49-årig kvinde, uddannet social – og sundhedshjælper, ledig i 9 måneder, bilag 16:1)

Enkelte informanter fortæller, at det er vigtigt at arbejde for at være et godt eksempel for sine børn, hvori der også ligger en opfattelse af, at arbejde er normativt rigtigt, fx:

I: *”Hvad betyder det [at have arbejde]?”*

I1: *Fordi jeg har børn, og jeg skal passe huset, maden og alt det der. Sådan jeg kan betale det selv. Der kommer regninger. Børnene skal også se at jeg kan arbejde.”*

(Interview, 33-årig ufaglært kvinde, ledig i 2 år, bilag 13: 6)

Samme informant giver senere udtryk for selvbebrejdelser over at være uden arbejde:

”... Så jeg tænkte på, nogen gange er jeg træt af mig selv, på grund af min sygdom, min ryg og mine smerter. Hvorfor er jeg syg? Hvorfor er jeg blevet opereret? Jeg blev opereret, men det hjælper ikke. Sådan tænker jeg. Hvorfor er jeg holdt op med at arbejde på grund af det? Så, jeg giver mig selv skylden. Hele tiden.”

(I1, interview, 33-årig ufaglært kvinde, ledig i 2 år, bilag 13:13)

Flere giver udtryk for selvværdsproblematikker ved at være uden arbejde, fx:

”Man er meget nedtrykt nogen gange. Man er helt nede under kælderens, fordi man føler man ikke er noget værd eller at nogen folk kigger på mig og siger, at hende der, hun har jo ikke noget arbejde i lang tid og får offentlig hjælp, hvad er hun for én? Man får folk til at tænke selvom man... Jeg ved ikke om de tænker sådan, men jeg får dem til at tænke... [...] Så får man jo mindreværds... Så tør man næsten ikke at komme frem og snakke om noget...”

(I8, interview, 46-årig ufaglært kvinde, ledig i 4-5 år, bilag 20:7)

Informanterne giver en række beskrivelser af, hvad der er godt ved at være i arbejde:

”... hvis man har været på arbejde og kommer hjem og kan fortælle om det man har lavet og det man har oplevet og det man har set, så er man jo også mere glad fordi man har noget at snakke om.”

(I9, interview, 46-årig ufaglært kvinde, ledig i 4-5 år, bilag 20:13)

”... det er livsmål i stedet for hverdagen... Man har noget at stræbe efter.

(I3, interview, 48-årig kvinde, uddannet kontorassistent, ledig i 2-3 år, bilag 15:8)

I5: *”... det betyder meget [at tjene sine egne penge] ... At man betaler skat og sådan...*

I: *Bidrager til samfundet eller hvad?*

I5: *Ja.”*

(Interview, 46-årig ufaglært mand, ledig i 1 år, bilag 17:16)

Et par informanter føler det direkte forkert at modtage penge af kommunen, som man ikke har arbejdet for, fx:

”... Første gang gav de [kommunen] mig bare papirer: Du skal bare hente pengene derover ved kassen [sagde de på kommunen]. Det kan jeg ikke, for det er ikke mig der har arbejdet for at tjene dem [svarede hun].”

(I1, interview, 33-årig ufaglært kvinde, ledig i 2 år, bilag 13:9)

Aktivt handlende vs. resignation

De langtidsledige har i stor udstrækning en oplevelse af, at de gør noget aktivt for at komme ud af ledighedssituationen ved at søge arbejde eller tidligere har søgt meget arbejde. På

samme tid giver en stor del af informanterne også udtryk for en form for opgiveness eller *resignation* i forhold til at fortsætte med at søge arbejde. Dette begrundes enten i, at der ikke er noget arbejde at søge og/eller, at man forventer eller er bange for at få et afslag, fordi det er den erfaring, man har gjort sig mange gange.

”Jeg prøvede ellers at gå over til arbejdsmarkedskontoret for at spørge, om de havde kontorarbejde, som jeg kunne arbejde med. Nej, det har vi ikke, det har vi ikke [svarede kommunen].

(16, interview, 53-årig mand, uddannet kontorassistent, lærer og skipper, ledig i 3 år, bilag 18:7)

I3: *”Måske burde jeg søge lidt mere, men jeg er bange for at få afslag. ... Jeg plejer at spørge rundt omkring.*

I: *Ja. Hvordan gør du når du søger, går du ud på arbejdspladsen og siger du gerne vil have arbejde eller sender du en ansøgning eller hvad gør du?*

I3: *Jeg spørger rundt omkring, og så hvis der er, så skriver jeg...*

I: *Ja. Okay.*

I3: *Om de er interesserede.*

I: *Men du siger også, at du godt tror, du kunne søge lidt mere...*

I3: *Ja.*

I: *Ja. Men det er svært at få afslag?*

I3: *Mm.*

I: *Hvad gør det ved dig, når du får et afslag? Hvordan har du det så?*

I3: *Det er lidt hårdt, men det går over igen. Jeg tænker på, at det kommer nok.*

(Interview, 48-årig kvinde, uddannet kontorassistent, ledig i 2-3 år, bilag 15:5)

”Hun tror ikke hun kan finde varigt arbejde her. Men det er kun når folk har ferie, så får hun vikar [vikararbejde].

(17, interview via tolk, 50-årig ufaglært kvinde, kan ikke huske hvor længe hun har været ledig, bilag 19:5)

” ... Men jeg stopper ikke bare. Jeg leder stadigvæk for mig selv. Hvordan jeg kan få arbejde, har i manglet noget og sådan noget [spørger hun arbejdsgivere om]. Så jeg venter stadigvæk på... Eller på at de skal ringe til mig eller skrive til mig, om jeg kan arbejde [få arbejde].”

(11, interview, 33-årig ufaglært kvinde, ledig i 2 år, bilag 13:7)

Samme informant siger i interviewet desuden:

”... Så prøvede jeg at finde noget arbejde. Selv at gøre noget. Skrive mit navn [skrive sig op til jobs] og mit telefonnummer. Men ingen ringede til mig.”

(I1, interview, 33-årig ufaglært kvinde, ledig i 2 år, bilag 13:4)

Det skal nævnes, at enkelte også giver udtryk for, at de ikke føler sig forpligtet til at søge arbejde hele tiden på samme måde, som forvaltningsaktørerne mener, de skal. Efter min opfattelse giver de langtidsledige generelt ikke udtryk for en juridisk forpligtelse til at søge arbejde. Dét at enkelte ikke føler sig forpligtede til det, giver sig dog ikke udslag i, at de dermed ikke føler sig afvigende som langtidsledige og ikke gerne vil have arbejde.

”Dobbeltheden” i oplevelsen af både at være aktivt søgende og samtidig være tilbageholdende i forhold til frygten for afslag, og en deraf afledt følelse af lavt selvværd, viser sig også i opfattelsen af, om det anses som legitimt eller forkert at blive offentligt forsørget. Mange giver udtryk for, at det er ubehageligt at komme på kommunen og få hjælp. Det handler for langt størstedelen om, at det er flovt at blive set der, og flovt ikke at kunne forsørge sig selv (som vist ovenfor i afsnittet ”Skamfuldt og afvigende”). Omvendt fortæller mange informanter også, at den ”flove” tilstand ændrer sig med tiden, fx:

”Jo. Selvfølgelig kan jeg være flov over det, overfor folk jeg kender rigtig godt. Men, ja... Hvad skal jeg sige? Nu har jeg det nogenlunde godt med det, nu, fordi jeg også har hjulpet til... hjulpet ovre i systuen.

(I4, interview, 49-årig kvinde, ledig i 9 måneder, uddannet social – og sundhedshjælper, bilag 16:8)

Det kan ikke udledes af empirien, hvorfor ”flovheden” over at modtage offentligt hjælp med tiden bliver mindre. Enkelte giver dog udtryk for, at man på et tidspunkt opnår en forståelse af, at den offentlige hjælp er et nødvendigt eksistensgrundlag (fx I1, bilag 13).

Selvom nogen med tiden bliver mindre flove over at komme på kommunen og modtage offentlige hjælp og nogen med tiden bliver mere resignerede i forhold til at søge arbejde, så ændrer det ikke på den grundlæggende fortælling hos de langtidsledige om, at de føler sig som afvigere.

Empirisk synes der således at være begrundelse for at sige, at de i større eller mindre dele af deres fortællinger giver udtryk for at acceptere det stigma, de føler medfører, når man er arbejdsløs. Også Kirk påviser i sin undersøgelse omkring arbejdsløses kvalifikationer i

Grønland, at arbejdsløshed fremmer skam og skyldfølelser, fordi det er forbundet med identitetstab, som for nogens vedkommende kan resultere i en aktiv isolation, som følges af modløshed og manglende motivation, når man oplever at få mange afslag (2003:163-168).

Ifølge Goffman har den stigmatiserede mulighed for at forblive uberørt af stigmaet, men han pointerer dog, at ”*Det stigmatiserede individ har en tendens til at dele den samme identitetsopfattelse som alle andre har.*”(1975:19), hvilket er udtryk for en accept af stigmaet. Der er ikke tale om, at de langtidsledige kontinuerligt falder i en gruppe der enten accepterer stigmaet eller ej – dette kan afvige over tid således, at de på forskellige tidspunkter i deres fortællinger giver udtryk for både at være uberørt af og på et andet tidspunkt accepterer stigmaet. Det mener jeg kan tolkes således, at forskellige erfaringer kan give udslag i det ene eller det andet, men at det også kan handle om særlige øvrige livsomstændigheder på forskellige tidspunkter i sit arbejdsløse liv, der har betydning for uberørtheden eller accepten af stigmaet.

I nedenstående vil der sættes analytisk fokus på, hvordan andres opfattelser af én, herunder tildeling af et stigma, kan blive en del af ens egen selvopfattelse, når stigmaet accepteres. Teoretisk tages der udgangspunkt i symbolsk interaktionisme. Efterfølgende ledes analysen over i et teoretisk fokus på *skam*, som empirien viser, mange af de langtidsledige føler.

Kommunikation af *den generaliserede anden*

Symbolsk interaktionisme er en sociologisk retning med rødder i amerikansk pragmatisme og forankret i ”Chicago-skolen”. Der tages i nærværende fremstilling udgangspunkt i Mead som hovedteoretiker for retningen. Grundlæggende forstås mennesket som et socialt produkt: det vil sige at *jeget* og bevidstheden er sociale produkter, der er udviklet op gennem barndommen. Kort fortalt udvikler barnet sig fra et instinktivt eller rent imitativt stadie til via leg at lære at overtage andres roller, *rolleovertagelse*, hvilket indebærer en læring af at se sig selv gennem andres øjne. Herefter følger en udvikling, hvor barnet kan overtage flere personers rolle på én gang. Mead introducerer her begrebet *den generaliserede anden*. Begrebet dækker over en forståelse af, at barnet udvikler sig til en tilstand, hvor det formår at ”samtale” med en *generaliseret* modpart. (Månsson, 2004:141-151, Mortensen, 2004:128-132)

Mead har videreudviklet Cooleys (som var en central skikkelse i amerikansk pragmatisme), begreb om ”spejljag’et” (The looking glass self) (Mortensen, 2004:12-135). Ifølge Mead har individet to komponenter - et ”jeg”, som er en impulsiv og ubestemt komponent og et ”mig”, som er en kontrollerende og selvbevidst komponent. Ifølge Mead sender *jeget* signaler til *miget*, der så dømmes efter samfundets normer og heri ligger også den vigtige pointe, som er særlig central for denne analyse; at bevidsthed og samfund sammensmeltes, og *den generaliserede anden* bliver synonym med samfundet (Månsson, 2004:146-147).

Centralt i Meads teori er, at kommunikation sker via udveksling af symboler. Jf. Mortensen skelner Mead mellem 1) *ikke-signifikante gestus*, som er udtryk for en kommunikation mellem 2 organismer, hvor der uden overvejelser foregår en biologisk baseret respons, og 2) *signifikante symboler*, hvor der sker en udveksling, eller social handling, som både er henvendt til en selv og til en anden, hvilket forudsætter en fælles forståelse af, hvad mening er (2004:129-130). Mortensen opsummerer meget præcist, hvad det er der sker i en social handling:

”Den sociale handling indebærer en kontinuerlig indbyrdes rolleovertagelsesproces, og handlingen varierer på en fleksibel måde med skiftende situationers krav. Samhandlingerne er imidlertid ikke bare afhængig af de parter, som er direkte involveret. Der er en mere omfattende kontekst på spil, fordi deltagerne deler et fælles perspektiv, i og med at de er i stand til at tage den generaliserede andens rolle. Man tager altså ikke kun den specielle anden, som man er involveret med, i betragtning; man ser lige så meget sine handlinger i lyset af den generaliserede anden, dvs. i lyset af ens forestillinger om, hvordan de generelle forventninger, normer og værdier er i en art imaginær kollektivitet.”
(Ibid.:131)

Ovenstående elementer af Meads symbolske interaktionisme kan efter min mening forklare en del af de langtidslediges egne oplevelser og forståelser af deres situation. Selvom de lægger meget vægt på nogle ydre forklaringer om, hvorfor de er langtidsledige, så giver stort set alle informanter på et eller flere tidspunkter i løbet af interviewene udtryk for, at de føler det skamfuldt og afvigende at være uden arbejde og at skulle møde på kommunen og modtage penge. Der er derfor et empirisk belæg for at sige, at mange langtidsledige så at sige *kommunikerer den generaliserede anden*, altså har overtaget samfundets holdninger til det at være langtidsledige, som kan være overtaget via *signifikante symboler*, hvor de langtidsledige i forskellige situationer oplever en fælles mening med andre om, at det er afvigende ikke at være selvforsørgende og ikke at arbejde.

Der er empirisk belæg for at anvende teorien om symbolsk interaktionisme, fordi ingen af de langtidsledige tydeligt kan redegøre for, hvorfor de føler sig afvigende, når nu de samtidig oplever at have et dårligt helbred eller ikke at kunne finde arbejde, selvom de søger. Mange giver mere løst udtryk for, at følelsen af at være forkert bare kommer med tiden, og at det i særdeleshed er i mødet med omverdenen, at man bliver konfronteret med følelsen, også selv mange fortæller, at de reelt ikke ved, om andre tænker dårligt om dem, men at det er noget de tror (se fx I1 & I8, bilag 13 & 20).

Meads symbolske interaktionisme, der ligger særligt vægt på den kommunikative proces, hvori den anden rolle overtages, kan kritiseres for dette ensidige fokus, hvor konflikter i kommunikationen undermineres, i det der også vil kunne findes mange eksempler på kommunikationer, hvor *den generaliserede andens* holdning ikke overtages (Mortensen, 2004:133). Denne kritik er naturligvis væsentlig og betyder, at hvis genstanden for denne undersøgelse alene var, hvorvidt og hvordan de langtidsledige udtrykker omverdenens holdninger til langtidsledighed, måtte der naturligvis inddrages andre teoretiske vinkler for at kunne forklare dette. Empirisk er der dog mange begrundelser for at anskue de langtidslediges opfattelser af deres situation i henhold til Meads teori, hvorfor den er medtaget her.

Skamfølelse i et teoretisk perspektiv

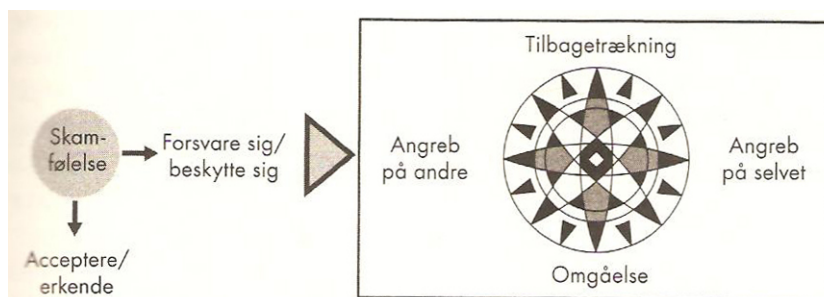
Skamfølelsen af at være langtidsledig antager forskellige former i interviewene med de langtidsledige, men følelsen af skam, forstået som ubehag ved at afvige fra normen om at arbejde, optræder i en eller anden form i stort set alle interviews.

Cooley satte sociologisk fokus på skamfølelsen via hans begreb *spejleget*, idet skamfølelse og dens modsætning, stolthed, opstår som følge af, at se sig selv med andres øjne (Scheff & Starrin, 2004:160). Goffman har i sine studier videreudviklet Cooleys begreb og har beskrevet, hvordan det føles at se sig selv med andres øjne, hvor han sætter fokus på ”forlegenhed” som et udtryk for en skamfølelse (her i: Scheff & Starrin, 2004:161). Ifølge Scheff og Starrin er der ”... *mange nærtbeslægtede termer eller synonyme for følelser der opstår når man ser sig selv negativt med andres øjne, som f.eks. at føle sig ”afvist”, ”uværdig” eller ”utilstrækkelig.”* (2004:161) Skamfølelse er jf. Scheff og Starrin fundamental for samvittigheden og moralopfattelsen, idet skammen signalerer en overtrædelse og således udgør et moralsk kompas. Skamfølelse opstår i situationer, hvor der er enten en virkelig eller

indbildt trussel mod sociale bånd, hvor skamfølelsen signalerer et problem i relationen, hvor man fx ikke kan leve op til de idealer, der forventes. Det er det der sker i kommunikationen med *den generaliserede anden* (Ibid.:163-164).

Der er empirisk belæg for at se de langtidslediges fortællinger i en teori om emotionen skam. For det første er det, som tidligere gennemgået, tydeligt, at langt størstedelen kommunikerer *den generaliserede anden* ved at have accepteret samfundets normer og værdier, hvorved mange føler sig *uværdige og utilstrækkelige*. Skamfølelsen bliver derved deres moralske kompas, som viser sig i beskrivelserne af, at det, i hvert fald til en start, føles skamfuldt at henvende sig på kommunen, og at det føles skamfuldt ikke at arbejde. Flere informanter beretter om, hvordan det føles ubehageligt aldrig at opleve noget og bare gå derhjemme uden et kollegialt fællesskab at dele hverdagen med, hvilket kan forstås som, at langtidsledighed bliver en trussel mod sociale relationer. Man er således ikke længere, eller har måske ikke på noget tidspunkt i sit voksenliv, været en del af et større arbejdsmæssigt fællesskab og dermed heller ikke et samfundsmæssigt fællesskab. Jf. Scheff og Starrin har det moderne vestlige samfund udviklet sig hen imod, at mennesket skal udvise nøgternhed og uafhængighed, frem for afhængighed af sine relationer, hvorved de personlige og sociale relationer sløres, hvilket medfører, at skamfølelse og stolthed undertrykkes eller skjules. I mere *traditionelle samfund* er sociale relationer derimod altafgørende (Ibid.:162). Uden at bevæge mig ud i en større historisk udredning af udviklingen i det Grønlandske samfund, er der vel alligevel belæg for at sige, at Grønland, sammenlignet med fx Danmark eller andre europæiske lande, har ”skullet” udvikle sig fra et *traditionelt* til et *moderne samfund* på meget få år! Med lidt forsigtighed er der belæg for at sige, at der kan være større kontraster mellem dele af befolkningen i, hvor langt man så at sige er i denne udvikling, hvilket formodes kan have store konsekvenser for netop langtidsledige, der udover at skulle omstille sig til en større individualisme også oplever et tab af et socialt fællesskab via skammen i ikke at leve op til idealet om selvforsørgelse og deltagelse i arbejdslivet.

Med udgangspunkt i psykiateren Donald Nathansons model ”Skammens kompas” gennemgår Scheff og Starrin (se nedenfor) mulige reaktioner på skamfølelsen (Nathanson, 1992 her i: Scheff & Starrin, 2004:165)

Ifølge denne model kan skamfølelsen enten udløse en accept eller erkendelse heraf, hvor man fastholder sin selvfølelse på trods af erkendelse af skammen. Skamfølelsen kan også føre til et behov for at forsvare eller beskytte sig, hvor Nathanson opstiller 4 handlemuligheder: 1) *Tilbagetrækning*, som dækker over en midlertidig tilbagetrækning, der viser sig fysiologisk ved fx at vende ansigtet bort eller kigge ned. Desuden kan tilbagetrækning vise sig ved, at man undgår kontakt med andre mennesker. 2) *Angreb på selvet*, der kommer til udtryk ved at optræde ydmygt eller underdanig ved hele tiden at forsøge at gøre andre tilpas. 3) *Omgåelse*, der betyder, at skamfølelsen er så pinagtig, at den må omgås for enhver pris. Dette er der forskellige strategier til bl.a. overdreven kontrol med hvilke situationer, man kommer i, men også indtagelse af alkohol kan bruges til at dulme skamfølelsen. 4) *Angreb på andre*, dvs. at skamfølelsen håndteres ved, at man fysisk eller verbalt angriber en, der opleves som endnu svagere. (Ibid.:164-167). Det er særligt den første handlemulighed *tilbagetrækning*, der viser sig i empirien. Den mere fysiologiske reaktion opleves i særligt 3 interviews, hvor det er svært at opnå og/eller fastholde øjenkontakt, fordi informanterne kigger ned og vender sig bort fra mig. Direkte adspurgt gives der udtryk for, at det er svært at tale om den arbejdsløse situation (fx I2 & I5, bilag 14 & 17). Flere informanter giver også udtryk for, at det er bedre at holde sig væk fra andre mennesker, fordi man derved undgår konfrontation med svære spørgsmål (fx I8, bilag 20).

3 informanter beretter åbenhjertigt om et periodisk alkoholmisbrug. Det vil være at overfortolke de empiriske data at sige, at disse periodiske misbrug alene er et udtryk for en skam der har rod i langtidsledighed. En informant fortæller fx om, hvordan alkohol også bruges til at dulme sorgen over sin søns selvmord (Ibid.), men det er klart, at når alle informanter beretter om en form for skam ved at være langtidsledig, så kan brugen af alkohol naturligvis også ses som en *omgåelse* af skamfølelsen.

Inddragelsen af en emotionel teori om skammens betydning begrundes i de empiriske fund og har en indbygget antagelse om, at det sociale problem, her langtidsledighed, kan forstærkes af en stærk følelse af skam (Scheff & Starrin, 2010:174). Hvis formålet her alene var at forklare, hvorfor de langtidsledige ikke kommer i arbejde, er det klart, at der må inddrages forklaringer på andre niveauer, herunder ikke mindst strukturelle forhold på arbejdsmarkedet, hvilket de langtidsledige som nævnt også selv fokuserer på.

Delkonklusion på besvarelsen af problemstillingens spørgsmål 2

Denne del af analysen har besvaret problemstillingens 2. spørgsmål om, hvordan de langtidsledige forstår deres situation som langtidsledige, hvordan de oplever at handle deri samt hvordan disse forståelser kan anskues i et teoretisk perspektiv.

Det særligt bemærkelsesværdige ved de langtidslediges besvarelser er, at de lægger vægt på nogle andre dele af omstændighederne ved langtidsledighed end forvaltningsaktørerne gør, selvom begge aktørgrupper i udgangspunktet er undersøgt ud fra de samme temaer. De langtidsledige fortæller alle meget om omstændighederne for, at de er blevet ledige og nu ikke kan komme i arbejde, hvor fortællingerne om de strukturelle – og helbredsmæssige forhold fylder meget i empirien. Det er altså langt størstedelen af de langtidslediges opfattelser, at disse forhold har en stor indvirkning på mulighederne for at komme ud af arbejdsløsheden. Når jeg i interviewene spørger til, hvorfor deres eventuelle tidligere arbejdsforhold er ophørt, fortæller mange om samarbejdsvanskeligheder med ledere, der har betydet, at de enten er blevet fyret eller selv har valgt at stoppe med at møde på arbejdet igen. Dette forhold er analyseret i forhold til teorien om inuitters forståelse af den personlige integritets ukrænkelighed, der som oftest i en eller anden udstrækning vil blive krænket i et hierarkisk arbejdsgiver-arbejdstager forhold. Dette kan indebære en udfordring for arbejdssamarbejdet og have en betydning for arbejdsfastholdelse.

Forvaltningsaktørerne ligger i deres forståelser af de langtidslediges situation tilsvarende meget lidt vægt på strukturelle forhold som en barriere, fordi der blandt forvaltningsaktørerne ofte er en implicit forståelse af, at der altid er arbejde til de, der gerne vil arbejde. Samtidig fylder helbredsmæssige forklaringer meget lidt hos forvaltningsaktørerne. De giver udtryk for, at nogen har psykiske vanskeligheder, men fysiske nedslidningsproblematikker fremkommer ikke i det empiriske materiale fra forvaltningsaktørerne.

Det andet store tema i de langtidslediges besvarelser handler om, hvordan de har det med at være uden arbejde og blive offentligt forsørget, og hvordan de oplever at agere i situationen. Her peger empirien på, at langt størstedelen af de langtidsledige ofte oplever det som skamfuldt og afvigende at være udenfor arbejdsmarkedet – også selvom de samme informanter henviser til strukturelle eller helbredsmæssige forhold som en del af begrundelsen for at være ledig. Mange opfatter det i starten som flovt at komme på kommunen og modtage offentlig hjælp, men for nogens vedkommende aftager den flovhed med tiden. De empiriske data her står altså i kontrast til, hvordan forvaltningsaktørerne oplever, at de langtidsledige har det med og forholder sig til situationen.

Mange langtidsledige oplever, at de er aktivt jobsøgende, og henvender sig til forskellige arbejdsgivere. Enkelte giver dog udtryk for, at de med tiden bliver mere resignerede og indadvendte, hvori der ligger en forståelse af, at de måske kunne være mere aktivt søgende, end de er. Denne oplevelse har således en større lighed med forvaltningsaktørernes oplevelser. Forskellen er dog, at de langtidsledige kobler den mere resignerede adfærd til en lav selvværdsfølelse og skam ved at være arbejdsløs, der gør det svært at møde omverdenen, hvor man risikerer at få afslag og/eller blive moralsk bedømt på sin situation – en overvejelse forvaltningsaktørerne ikke gør sig.

De langtidslediges oplevelser af at være langtidsledig, og deres ageren heri i forhold til at komme i arbejde, er analyseret i forhold til Meads symbolske interaktionisme, og herunder teorien om stigma samt i forhold til teoretiske anskuelser om, hvad emotionen skam kan betyde for ens handlinger. Dette fordi der er empiriske begrundelser for at sige, at mange af de langtidsledige (periodisk) accepterer det stigma, de tildeles, samt selv kommunikerer *den generaliserede anden*, altså selv giver udtryk for samfundets værdier om det forkerte i at være uden for arbejdsmarkedet. Følelsen af skam kan bl.a. medføre en tilbagetrækning og omgåelse fra omverdenen for ikke at blive konfronteret med følelsen, hvilket der er et empirisk belæg for at sige er tilfældet hos flere langtidsledige.

Overordnet giver de langtidsledige udtryk for gerne at ville i arbejde. Det hænger sammen med et ønske om et socialt fællesskab, opbygning af selvværd, dét at have en indkomst, der gør en mere købekraftig, men som i særdeleshed også hænger sammen med nogle normative opfattelser af, at det opleves som ”rigtigt” at være i arbejde – en opfattelse der så samtidig

forstærker følelsen af at være afvigende, når man er langtidsledig. Dette står i stor kontrast til forvaltningsaktøernes oplevelser af de langtidsledige.

Det er ikke specialets formål at vurdere, om den ene eller anden aktørgruppes opfattelser er rigtige eller forkerte. Pointen er, at for store divergenser imellem forvaltningsaktøernes og de langtidslediges forståelser af situationen kan have nogle store konsekvenser i det sociale arbejde med at hjælpe langtidsledige ind på arbejdsmarkedet. Det er disse konsekvenser og herunder muligheder og barrierer i arbejdet, der er omdrejningspunktet i nedenstående diskussion af problemstillingens spørgsmål 3.

Kapitel 7: Diskussion

Denne diskussion tager udgangspunkt i de empiriske fund og teoretiske analyser i ovenstående, og vil diskutere muligheden for at understøtte en større socialfaglig refleksion i arbejdsmarkedsafdelingen. Dette på baggrund af analysen der viser, at der er behov for en større socialfaglig refleksion i arbejdet. For det første er forvaltningsaktørerne nok bevidste om, at mange langtidsledige kan have nogle alvorlige sammensatte sociale problemer, men når de skal forklare hvorfor de langtidsledige ikke kommer i arbejde, henvises der stort set udelukkende til en forståelse af moralsk forkerte karaktertræk om, at de ledige ikke vil i arbejde. De sammensatte sociale problemer og deres konsekvenser i forhold til muligheden for at komme i arbejde, inddrages derved ikke. For det andet inddrages de langtidslediges egne forståelser af deres situation ikke i forvaltningsaktørernes forståelser. Det er bemærkelsesværdigt, at forvaltningsaktørerne ikke reflekterer over, at de langtidsledige kan finde det skamfuldt og afvigende at være udenfor arbejdsmarkedet, og at de følelser kan have en betydning for, at de trækker sig endnu længere væk fra den arena, hvor der er risiko for (endnu) et nederlag.

Teoretisk bliver det centrale udgangspunkt for denne diskussion Goffmans udsagn om, at stigmatiserede potentielt ikke får de samme udfoldelsesmuligheder som andre (Goffman, 1975:17). I denne kontekst får det den konsekvens, at de langtidsledige ikke får muligheden for at vise deres potentiale, fordi de bliver vurderet ud fra stigmaet om at være langtidsledig og de forestillinger, der følger stigmaet, hvor deres faktiske sociale identitet ikke bliver en del af dømmekraften. Argumentet for diskussionen er således, at fordi de langtidslediges egne forståelser ikke inddrages i dømmekraften, medfører det nogle barrierer for at hjælpe målgruppen tættere på arbejdsmarkedet, idet de sammensatte sociale problemer dermed heller ikke vil være fokus i indsatserne jf. Guldagers pointe om sammenhæng mellem problemforståelse og indsats (Guldager, 2000 & 2002).

Da det er vist i analysen, at forvaltningsaktørerne i høj grad er styret af en institutionel dømmekraft præget af doxa-antagelser om målgruppen, vil der i denne diskussion argumenteres for, at udviklingen af en social dømmekraft med helhedssynet som centralt redskab, vil være en frugtbar tilgang til at hjælpe de langtidsledige tættere på arbejdsmarkedet. Der vil således gives bud på, hvordan helhedssynet meget konkret kan anvendes på forskellige niveauer for at udvide den sociale dømmekraft.

Som nævnt tidligere spiller mange forhold ind på muligheden for at hjælpe mange langtidsledige i arbejde. Specialets problemstilling har alene til hensigt at undersøge de 2 aktørgruppers forståelser, samt hvilke konsekvenser disse kan have i det sociale arbejde, og derfor skal diskussionen også alene ses i lyset af dette omdrejningspunkt, omend det på ingen måde underkendes, at andre faktorer som strukturelle - og organisatoriske forhold spiller en ganske afgørende rolle for at hjælpe langtidsledige ind på arbejdsmarkedet.

Udvikling af en social dømmekraft

”Dømmekraftsbegrebet” henleder i en dansk kontekst til Høilund og Juuls anvendelse af Honneth i deres kritisk normative tanker om ”Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde” (2005). Høilund og Juul ser den rendyrkede institutionelle dømmekraft som en barriere for anerkendende socialt arbejde i mødet med klienten (Ibid.:63).²⁰ Når begrebet ”institutionel dømmekraft” her anvendes, er det dog med særlig udgangspunkt i Bourdieus tilgang, som hænger sammen med hans begreb om doxa, hvilket Høilund og Juul også henviser til. Deres beskrivelse af dømmekraftbegrebet er i denne kontekst frugtbar og understøtter brugen af helhedssynet, idet de beskriver dømmekraftbegrebet som hermeneutisk og dermed indlejret i en historicitet og institutionalisering, som samtidig indeholder muligheden for udvikling og refleksivitet (Ibid.:68).

Den institutionelle dømmekraft dækker over nogle institutionelle fortællinger, og når sagsbehandleren indtager denne dømmekraft alene i mødet med borgeren, er det et udtryk for en ageren som systemrepræsentant (Ibid.:69), hvor særlige institutionaliserede doxa er fremherskende. Den sociale dømmekraft er derimod udtryk for en tilgang, hvor både klientens visioner og livshistorier samt socialrådgiverens faglige indsigter, livserfaringer og retlige forhold er en del af den samlede forståelse (Ibid.:69).

I forhold til nærværende kontekst handler det altså om at få *opblødt* og udfordret den institutionelle dømmekraft og herskende doxa om de langtidsledige, så der bliver plads til de langtidslediges egne fortællinger og oplevelser. Men hvordan kan doxa i praksis opblødes og udvikles til en mere social dømmekraft?

²⁰ Der findes en del videnskabsteoretiske diskussioner om gyldigheden af kritisk normativ teori, men det er uden for dette speciales rammer at diskutere disse, da der ikke tages teoretisk udgangspunkt i kritisk normativ teori, men derimod kun i dømmekraftbegrebet, som også anvendes af eksempelvis Bourdieu.

Som udgangspunkt handler det i nærværende kontekst om, at forvaltningsaktørerne skal blive bevidste om det stigma, de giver de langtidsledige og herunder den begrænsning, det giver for de langtidslediges udfoldelsesmuligheder. Altså handler det om, at forvaltningsaktørerne skal udfordre både de institutionaliserede forestillinger og deres for-forståelser samt deres erfaringer og kundskaber. Dette anskuer jeg som en dialektisk tilgang til forvaltningsaktørernes udvikling – en dialektik mellem erfaringer og begreber/teori, hvor jeg lader mig inspirere af Guldager (Guldager, 2000:337). Jf. Guldager er de problemforståelser, hensigter og mål samt forandringstanker der trækkes på i forhold til en given indsats ofte erfaringsbaserede og ifølge Guldager er:

”... praksisviden [...] funderet på mange praktiske erfaringer (og i større eller mindre omfang på teoretisk viden). Begreber er – ultrakort – abstraktioner, der uddrager de væsentlige karakteristika ved et givent fænomen. Teoretisk viden er i denne betydning begrebslig viden (der kan have et mere eller mindre solidt empirisk belæg; men altid en formel tankemæssig klarhed – formelt logisk eller dialektisk – og altid på et bestemt abstraktionsniveau).” (Ibid.)

Dialektikken består dermed i, at erfaringer skal begrebsliggøres og den teoretiske viden skal bidrage til at problematisere erfaringsgrundlaget (Ibid.).

I arbejdsmarkedsafdelingen overværede jeg en række sagsmøder, som jeg erfarede ofte alene indeholdt meget konkrete spørgsmål vedrørende økonomisk udmåling af forskellige ydelser. Det er min opfattelse, at sagsmøderne kan danne ramme om en udvikling af praksisviden ved at diskutere sagerne på et mere refleksivt niveau med det formål, på dialektisk vis, at problematisere erfaringsgrundlaget, herunder for-forståelserne og begrebsliggøre og dermed aktivere en mere teoretisk forståelse af de langtidsledige og deres sociale problemer. Konkret er en mulighed at anvende Guldagers 4 niveauer i evaluering af socialt arbejdes metoder: *problemforståelse, hensigter og mål, forandringstanker og strategier/indsatser* og anvende disse som en måde at anskue sagen på ved at reflektere over, om der er sammenhæng mellem de første 3 og herefter, hvordan disse overvejelser kan pege på relevante indsatser (Guldager, 2000). Dette giver ikke i sig selv nødvendigvis de ønskede resultater; at mange flere kommer i arbejde, men det vil give en større refleksivitet over egen praksis og kunne understøtte udviklingen af en social dømmekraft og opblødningen af stigmatiseringen. En sådan metodekonsistens må naturligvis hvile på et etisk fundament, idet der ved metodekonsistens

også er indbygget en fare for umyndiggørelse af klienter. Denne fare minimeres dog væsentligt, hvis klienternes oplevelsesverden inddrages i sagsbehandlingen (Ibid.:341).

Det skal her nævnes, at en udvikling af forvaltningsaktørernes praksisviden i fællesskab kan have nogle svære betingelser i netop denne kontekst, idet mange af sagsbehandlerne har forskellige (uddannelsesmæssige) kvalifikationer for at varetage arbejdet. Der er således en ledelsesmæssig udfordring i at skabe rammerne for sagsmøder, der skaber rum for sagsbehandlernes forskellige niveauer. I dette ligger også en klar udfordring i uddannelsesmæssigt generelt at løfte det faglige niveau blandt særligt sagsbehandlerne, så alle når et vist minimum af socialfaglig viden.

Helhedssynet som redskab

Når jeg inddrager *helhedssynet* som et væsentligt element i at opløse forvaltningsaktørernes doxa og som omdrejningspunkt for arbejdet med de langtidsledige, kræver begrebet en præcisering. Jeg lægger mig tæt op ad Guldagers anvendelse af begrebet, som peger på, at et ideelt helhedssyn må kunne ”... *forstå baggrunde for og sammenhænge mellem klienters problemer, ressourcer og behov, rådgive og vejlede om disse forhold og igangsætte handling herom på forskellige niveauer.*” (Guldager, 2004:33).

Helhedssynet er blevet et centralt princip i det sociale arbejde formentlig på baggrund af dets (tidligere) høje status i socialrådgiveruddannelsen, hvor de 4 fælleselementer: *etik, helhedssyn, kontakt og kommunikation* samt *systematisk tænkning og handling* er og har stået centralt. Dette er også tilfældet i den grønlandske socialrådgiveruddannelse, hvor bogen ”Social(be)handling”, der præsenterer fælleselementerne, har en central plads som grundbog. Mange grønlandske socialarbejdere vil således nikke genkendende til begrebet.

Ifølge Guldager vides der generelt ikke meget om, hvordan socialrådgivere arbejder helhedsorienteret (Guldager, 2011:21). Det hænger formentligt også sammen med begrebets (tidligere) svage indholdsafklaring, og at fælleselementerne, der er italesat som socialfagets metode, har en uklar analytisk status (Guldager, 2002:332). Der er ingen tvivl om, at helhedssynet som begreb kan diskuteres – særligt hvis det gøres til en altomfattende metode i alt socialt arbejde. Pointen i nærværende kontekst er, at størstedelen af de interviewede langtidsledige har nogle sammensatte sociale problemer ud over det at være ledig. Helhedssynet dermed bliver relevant for at indfange flere aspekter af deres situation. Her er

”det oprindelige helhedssyn”, om man vil, relevant, fordi det både indeholder en analytisk del om at forstå det menneske, man møder, og en praksisdel, der indeholder processer, der kan skabe forandring (Egelund & Hillgaard 1993 her i: Olesen, 2011:216).

Jeg vil i nedenstående inddrage helhedssynet som redskab på forskellige analytiske - og indsatsniveauer i arbejdsmarkedsafdelingen for at pege på udviklingsmuligheder for en helhedsorienteret tankegang og indsats, der har indsigt i sammensatte sociale problemer som omdrejningspunkt.

Inddragelse af og arbejdet med de langtidsledige

For at inddrage de langtidslediges egne forståelser af deres situation er det afgørende, at forvaltningsaktørerne *tør* sætte deres egne for-forståelser i spil sammen med klienten. Det betyder konkret, at når eksempelvis hver aktør har hver sin opfattelse af, om der er mangel på arbejdspladser eller ej, så må dette diskuteres og belyses i fællesskab for at få en fælles opfattelse af, hvordan mulighederne på arbejdsmarkedet ser ud for netop dén klient. Det betyder også, at forvaltningsaktørerne må åbne op for forståelsen af, at sammensatte sociale problemer også kan have en indvirkning på jobsøgningsadfærd, og at en indsats derfor må understøtte løsningen af flere sociale problemer. Endelig betyder det, at forvaltningsaktørerne må blive bevidste om det stigma, de i en vis grad selv er med til at udøve mod de langtidsledige, hvilket også er en del af at sætte for-forståelsen i spil.

En del af helhedssynet er naturligvis, at dette skal udmønte sig i en helhedsorienteret indsats. Det er bl.a. også en del af udviklingen af den sociale dømmekraft, hvor de langtidslediges egne fortællinger får en langt større plads. Her er det vigtigt, at forvaltningsaktørerne anerkender, at mange langtidsledige faktisk ønsker at komme i arbejde, men at de har nogle store udfordringer i forhold til at (for)blive motiveret hertil, herunder ikke mindst nogle større eller mindre selvværds-mæssige udfordringer, som nødvendigvis må inddrages i helhedssynet, så det bliver en del af problemforståelsen og indsatsen.

Når empirien viser, at flere af de langtidsledige er klar over, at de er stigmatiserede, så må en del af indsatsen også må indeholde en bevidstgørelse hos de langtidsledige om, at stigmaet kan være skabt af samfundet omkring dem og ikke er udtryk for, at de ikke har kvaliteter, ikke er noget værd eller ikke kan bidrage i samfundet. Altså arbejde med at ændre *skammens kompas*, så skammen modvirkes og giver nogle andre handlemuligheder for den

langtidsledige end de, der udtrykkes i empirien (se besvarelse af spørgsmål 2). Der er altså tale en indsats, der bygger på hjælp til at afværge og håndtere stigmaet.

I grønlandsk lovgivning, såvel som i den danske, findes et forvaltningsmæssigt princip omkring oplysningen af en sag; *proportionalitetsprincippet*, som siger, at en sag ikke må overbelyses. Det vil sige, at der kun må indhentes og inddrages oplysninger, der er sagen vedkommende. Proportionalitetsprincippet kan have særligt udfordrende vilkår i Grønlands små by- og bygdesamfund, hvor ”alle kender alle”. Det vil således være en udfordring at tro på en klients fortælling om, at denne eksempelvis ikke har indtaget alkohol i en vis periode, såfremt man som sagsbehandler ofte ser eller hører, at vedkommende kommer på et værtshus. Det stiller nogle retssikkerhedsmæssige udfordringer til sagsbehandleren om, hvilke oplysninger der må medtages i sagen, men også en etisk og faglig udfordring i, ikke at lade sin for-forståelse styres heraf. I forlængelse heraf bliver det ekstra vigtigt at sætte sin for-forståelse i spil *sammen med* klienten for at få en fælles forståelse af den sociale situation.

Omdrejningspunktet i forhold til inddragelsen af de langtidslediges forståelser i en social dømmekraft må opsamlende være at forsøge at opnå en fælles problemforståelse.

Det helhedsorienterede arbejde indebærer også en større myndiggørelse af de langtidsledige, som både forvaltningsaktører, men også enkelte langtidsledige efterspørger. En langtidsledig fortæller, at hun mener, man har brug for hjælp til at lære at arbejde igen og hjælp til at lære at betale regninger, så kommunen ikke bare ”tager over” og betaler husleje mv. for en:

”... jeg har ikke været i arbejde i så lang tid så jeg tænker på, at man bliver nødt til at lære at arbejde igen. [...] For eksempel, når jeg skal hjemmefra og på arbejde: Hvad er arbejde for noget, og hvordan og hvorledes fungerer det nu? Hvordan er det man arbejder og sådan. [...] For eksempel, når man starter i skole, så skal man lige lære hvordan skolen fungerer og sådan. Næsten på samme måde. [...] Hvordan er det og få løn? Og hvordan er det man betaler regninger og alt det med? [...] Jeg går og åbner regningerne, og så betaler de [kommunen] det for mig. Fordi de så ikke vil have... Jeg er arbejdsløs og jeg drikker. Nogen gange. Hvis jeg bliver rigtig træt så bliver jeg væk... Så kan det godt være jeg kommer til at bruge pengene på øl, så jeg vil hellere have at de betaler for mig i stedet for at det kommer på min konto. [...] Men det er meget ærgerligt, fordi [at] vi [hende og manden] ikke selv kan betale. Vi har tænkt på det og snakket om det flere gange, at det må være dejligt selv at betale.”

(18, interview, uflaglært kvinde, ledig i 4-5, bilag 20:5)

Dette interviewuddrag illustrerer meget præcist, hvordan man som langtidsledig kan føle sig usikker på selv at skulle overtage ansvar for eksempelvis betaling af regninger og husleje, men det viser også et dybt ønske om at blive i stand til det, hvilket jeg tolker som et ønske om at blive myndiggjort og derigennem få mere selvværd. Derfor er pointen også, at det helhedsorienterede arbejde har en stor udfordring med at arbejde med myndiggørelse af mange langtidsledige, og myndiggørelse kræver først og fremmest inddragelse af de langtidslediges egne problemforståelser.

En administrativ understøttelse af helhedssynet

I mit feltarbejde blev jeg opmærksom på, at der var større forskelle blandt sagsbehandlerne om, hvor meget journalnotater og handleplaner, som er de 2 administrative dele, der skal arbejdes med, blev anvendt. Det handler for visse om tidsmangel, og for andre er det min opfattelse, at det handler om en generel mangel på forståelse af egentlig sagsbehandling, herunder at skulle beskrive, analysere og vurdere. En sagsbehandler giver i den forbindelse udtryk for, at hun grundlæggende er usikker på, hvordan man sagsbehandler (S2, interview, bilag 4:4). I den forbindelse kan helhedssynet styrkes ved at lægge vægt på adskillelse af og udførelse af beskrivelser, analyser og vurderinger af i de administrative formularer. En overvejelse kunne være at inddrage arbejdsevnetoden²¹ som er et redskab til at understøtte vurderingen af arbejdsevnen, herunder hvilke indsatser der er behov for, for at hjælpe klienten tættere på eller ind på arbejdsmarkedet. Ressourceprofilen, som er det konkrete redskab i arbejdsevnetoden, fokuserer på 12 forskellige områder af klientens samlede sociale situation, hvor klientens egne overvejelser også skal indgå i beskrivelsen, analysen og vurderingen. Et punkt i resourceprofilen er *helbredsmæssige forhold*, herunder også klientens *selvvurderede helbred*, og ved at skulle vurdere et sådant punkt i sagsbehandlingen, er der også en større mulighed for inddragelsen af klientens subjektive forståelse af situationen og deres ressourcer, som resourceprofilen netop lægger op til.

Når jeg her foreslår inddragelsen af arbejdsevnetoden som en administrativ understøttelse af helhedssynet, er det dog med en vis forsigtighed, da det er en dansk metode, udviklet til danske forhold. Jeg vil mane til stor forsigtighed om ukritisk at implementere danske

21

http://www.bm.dk/Beskaeftigelsesomraadet/Ydelser/~media/BEM/Files/Dokumenter/Beskaeftigelsesomraadet/Ydelser/arbejdsevnetode_fleksydelse.ashx

modeller i en grønlandsk kontekst. Jeg mener klart, at sådanne modeller må formes og løbende udvikles, så de implementeres i en form, der passer til konteksten. Når det så er sagt, så ligner den grønlandske sociallovgivning, omend i en forenklet version, i høj grad principperne i den danske, samtidig med, at de organisatoriske rammer for det sociale arbejde ligner opbygningen i danske forvaltninger. Således kan der være et vist rationale i at implementere dele af eller intentionerne med arbejdsevnetmetoden. Det skal dog pointeres, at metoden ikke bør fortabe sig i et entydigt ressourceperspektiv. Som helhedssynet fordrer, må der tages udgangspunkt i en samlet forståelse af problemer, ressourcer og behov.

Opsamling

Baggrunden for diskussionen er, at de 2 aktørgruppers forskellige forståelser af den langtidsledige situation har nogle konsekvenser for at hjælpe målgruppen tættere på arbejdsmarkedet, idet forvaltningsaktørerne ikke inddrager forståelsen af de langtidslediges sammensatte sociale problemer i deres opfattelser af, hvorfor de langtidsledige ikke kommer i arbejde. Og den stigmatisering målgruppen påføres, kan have den konsekvens, at de ikke kan vise deres fulde potentiale.

Diskussionen har sat fokus på, at mulighederne for at hjælpe de langtidsledige tættere på arbejdsmarkedet bl.a. kan bestå af en udvikling af den sociale dømmekraft og bruge helhedssynet som redskab heri. Der er påpeget meget konkrete praksis- og kontekstnære strategier dertil, som kan danne rammen for en del af udviklingen af det socialfaglige arbejde i Kommuneqarfik Sermersooqs arbejdsmarkedsafdeling.

Kapitel 8: Verificering af specialet: Metode- og analysekritik

Verificeringen går på to ben. Det er hensigten at verificere specialets resultater, men for at kunne vurdere disse, er det nødvendigt at kigge på vejen derhen ved at foretage en metodekritik og overveje de videnskabsteoretiske positioneringer for undersøgelsens udgangspunkt. Der sættes i denne kontekst særligt fokus på valideringen af undersøgelsen idet validering står centralt i fænomenologiske og hermeneutiske studier, og fordi bl.a. deltagende observation, som en stor del af specialets empiri bygger på, validitetsmæssigt kan kritiseres, fordi observatøren kun dækker et begrænset felt, er selektiv i sin dataudvælgelse, kan påvirke det felt, der studeres, og ikke indsamler data systematisk (Andersen, 1994 her i: Kristiansen & Krogstrup, 1999: 203). I denne kontekst vil validitetsbegrebet bruges ud fra en kvalitativ definition, hvor validitet handler om

”... i hvilket omfang observationer og fortolkninger af disse er i stand til at afspejle de fænomener eller variable, forskeren interesserer sig for og belyse den rejste forskningsmæssige problemstilling. Denne definition bygger ikke på, at der findes en objektiv og sand viden, men på at hverdagens viden er socialt konstrueret, og at sociologisk begrebsdannelse er et udtryk for en konstruktion af konstruktionen...” (Kristiansen & Krogstrup, 1999:203-204).

I Schutz' fænomenologi er der et særligt fokus på metodisk objektivitet som verificering. I forhold til udarbejdelsen af typificeringerne har jeg forsøgt at efterleve Schutz' 3 krav til den metodiske objektivitet, som de er beskrevet i kap. 4 om den videnskabsteoretiske positionering. Typerne er løbende udviklet i feltarbejdet i vekslen mellem spørgsmål og observationer, idealtyper og kontrol af disse, der fører til nye idealtyper (*sofistikeret falsifikationsproces* (Ibid.:210-211)). De endelige idealtyper er efterfølgende udledt efter grundige og omfattende kodningsprocesser af empirien (bilag 24) og er beskrevet med udgangspunkt i citater og observationer. Der har således været tale om en progression i idealtyperne, som løbende er udviklet via nye dataindsamlingsmetoder for at sikre korrekt forståelse af forvaltningsaktørerne. De endelige idealtyper er udledt af kodningsprocessen og er ikke ændret på under eller efter analysen. Dermed er typerne udledt på en *logisk konsistent* måde og er udtryk for *subjektiv tolkning*. Kravet om adækvans er forsøgt efterlevet ved at give forvaltningsaktørerne mulighed for at komme med kommentarer til typerne, idet jeg har sendt beskrivelser af typerne til dem. Kun en aktør har dog benyttet sig af muligheden, og denne tilkendegav enighed i typerne. Da kun en har svaret, er det berettiget at stille spørgsmålstejn

ved, om typerne er genkendelige hos forvaltningsaktørerne bredt, idet jeg heller ikke kender årsagen til, at de ikke har responderet. I feltarbejdet forsøgte jeg dog via falsifikationsprocessen at skabe refleksion og eventuelt andre vinkler på deres forståelser af de langtidsledige, hvilket særligt det 2. fokusgruppeinterview havde til hensigt via den konfronterende tilgang. I det interview og andre sammenhænge kom der ikke egentlige modstridende synspunkter, der giver anledning til at stille spørgsmål ved typernes adækvans.

I udgangspunktet var det formålet også at lave typificeringer af de langtidsledige – ud fra deres egne fortællinger. I kodningen viste det sig, at mange langtidsledige fokuserede på de samme temaer, og derfor gav det mere mening af fremstille empirien ud fra disse, men samtidig redegøre for eventuelle afvigelser fra temaerne, hvilket muligvis ville være gået tabt ved dannelse af typer. Jeg har ligeledes her forsøgt at fremstille temaernes empiriske udspring meget eksplicit, via en grundig og omfattende kodningsproces (bilag 25) og fremstilling, så det er muligt for læser at få indblik i, hvordan de er udledt.

Det er i relation til de empiriske data interessant at diskutere, hvorvidt jeg så at sige har *fået al det ud af dem*, jeg kunne, og hvilke hindringer, der har været i dataindsamlingen, der kan have en betydning for de endelige konklusioner.

Ved enkelte af interviewene med både sagsbehandlere og langtidsledige var der nogle sproglige udfordringer. Et interview med en sagsbehandler var af så dårlig kommunikativ kvalitet, at jeg har valgt ikke at medtage det som empiri. Interviewets dårlige kvalitets skyldes også, at sagsbehandleren havde sin egen dagsorden i interviewet og ikke viste interesse i at besvare spørgsmålene, men derimod fremførte egne frustrationer over arbejdet, som jeg ikke var i stand til at komme ud over i interviewet. Alle blev tilbudt tolk, men kun en sagsbehandler og en langtidsledig tog imod tilbuddet. Sagsbehandlerinterviewene fungerede generelt fint uden tolkebistand, selvom der var store forskelle på deres danske sprogkundskaber. Dette fordi alle, ud over den ene, udviste stor tålmodighed og ønske om at forstå og besvare spørgsmål, samt at jeg havde god tid og brugte energi på at forstå deres svar korrekt.

I 2 klientinterview viste sprogbarrieren sig som et stort problem. I et interview var informanten også meget nervøs, undgik konsekvent øjenkontakt og drejede sig ved flere lejligheder væk fra mig. Informanten gav udtryk for, at det var svært at forstå mine spørgsmål,

og svarede stort set kun ja/nej svar på mine spørgsmål, hvorfor interviewet også til sidst tog karakter af ja/nej spørgsmål for at få dét ud af interviewet, der var mulighed for. Direkte adspurgt i interviewet fortalte informanten da også, at denne ville have ønsket en tolk. Interviewet blev af ringere kvalitet end resten og var desuden meget kortvarigt.

Klientinterviewet, hvor der blev anvendt tolk, var ligeledes af kortere varighed og af naturlige årsager gled dette interview heller ikke nemt. Jeg er ved genlytning af interviewet i tvivl om, om tolken forstår alle mine spørgsmål og tror derfor, at der mellem tolken og mig også kan være sket nogle kommunikative skred, som udløste korte og upræcise svar fra informanten.

Udsagn fra disse to interviews er kun medtaget, hvor jeg føler mig sikker på, at jeg forstår deres svar korrekt, og at spørgsmålet forinden er forstået.

Enkelte sagsbehandlere og flere langtidsledige gav udtryk for, at det var svært at besvare værdispørgsmål omkring selvforsørgelse, arbejde og uafhængighed af kommunen, og det krævede megen uddybning fra min side som interviewer. En af de kvalifikationer Kvale og Brinkmann nævner en interviewer skal have, er evnen til at stille klare, enkle og korte spørgsmål (2009:188). Det viste sig svært i enkelte interviews, særligt omkring de værdibaserede spørgsmål, fordi det krævede længere og mere uddybende spørgsmål. Dette kan i nogle tilfælde have haft en ledende karakter, hvorefter jeg dog forsøgte at efterprøve informanternes svar med andre spørgsmål for at sikre svarenes reliabilitet og validitet. Ifølge Kvale og Brinkmann er det afgørende ikke, ”... om interviewspørgsmålene er ledende eller ikke ledende, men hvor de leder hen, og hvorvidt de leder til ny, troværdig og værdifuld viden.” (Ibid.:196). Jeg er af den opfattelse, at størstedelen af mine spørgsmål i interviewene har givet en ny, troværdig og værdifuld viden, og hvor der kan herske tvivl om informanternes forståelser, er interviewpassagerne ikke medtaget i specialet.

De klientinterviews der har givet størst indblik i deres hverdagsliv og naturlige omgivelser er ubetinget de 3 interviews, der er lavet i hjemmene, fordi det gav indsigt i boligforhold, den økonomiske situation mv., der i sig selv fortalte meget om informanternes livsverden, og fordi det at være hjemme ved informanterne gav noget mere personligt at tale ud fra. Jeg ville derfor gerne have lavet flere interviews i hjemmene, men det var vigtigt at alle var trygge ved interviewsituationen, og derfor valgte jeg at lade lokaliteten være fuldstændig op til informanterne og ikke presse på for, at det skulle foregå i hjemmet.

Det ville have været ideelt at overvære samtaler mellem sagsbehandlere og klienter, samt lave feltarbejde i aktiveringsprojekter, fordi der i det samspil kunne have vist sig andre positioneringer og eventuelle mere synlige magtforhold, som også kunne have givet et dybtgående indblik i de 2 aktørgruppers forståelser og tilgange. Som nævnt tidligere kommunikerer sagsbehandlerne og de langtidsledige primært på grønlandsk, og skulle jeg have overværet samtaler, ville de have været nødt til at kommunikere på dansk, hvilket hverken syntes etisk forsvarligt eller metodisk hensigtsmæssigt, fordi samtale på et andet sprog ville indebære en risiko for bias i resultaterne.

Samlet set er de sproglige udfordringer med forvaltningsaktørerne imødekommet ved brugen af flere metoder i dataindsamlingsprocessen, hvorved jeg har kunnet efterprøve udsagn. Da der både er anvendt *deltagende observation*, skiftende mellem mere eller mindre deltagelse og observation, *strukturerede interviews*, *semistrukturerede interviews*, *konfronterende fokusgruppeinterview* og en generel *eksplorativ tilgang*, er feltstudiets datagenerering taget seriøst og forsøgt udført på flere niveauer i forvaltningen for at give et så bredt empirisk fundament som muligt. Da der ved særligt *deltagende observation* er en risiko for at påvirke feltet (Andersen, 1994 her i: Kristiansen & Krogstrup, 1999: 203), er det, at have anvendt flere dataindsamlingsmetoder hensigtsmæssigt for at kunne efterprøve hypoteser og udsagn.

Den teoretiske analyse er udsprunget af de empiriske data, og må således verificeres i forhold til deres empiriske gyldighed. Den logiske konsistens i analysen bliver her central, og derfor er teori generelt forsøgt fremstillet tæt til empirien.

Omend specialet samlet set er valideret via eksplicitering af den logiske konsistens, så er det væsentligt at være opmærksom på, om jeg til tider er blevet *forført af*: 1) *feltet*, der handler om overidentificering med feltet, 2) *teori*, der handler om at teorier bruges til at forklare en virkelighed og derved får herredømmet, 3) *egne ideosynkrasier*, der handler om at man bliver provokeret på egne værdidomme og analysen derved indeholder normative antagelser, og/eller 4) *på forhånd fastlagte konklusioner*, hvor virkeligheden tilpasses problemstillingen for at få fastlagte pointer frem (Kristiansen & Krogstrup, 1999:190-193). Specialets konklusioner kan bære præg af, at forvaltningsaktørerne fremstilles som ”bad guys” og de langtidsledige som ”ofre” for stigmatisering og strukturelle forhold som bestemmende for, at de er uden for arbejdsmarkedet. I den forbindelse spekulerer jeg over, om det kan være et udslag af *forførelse* af et eller flere af de ovenstående opmærksomhedspunkter. I særligt de

empiriske fund hos forvaltningsaktørene bruger jeg udtryk som ”*Jeg finder det bemærkelsesværdigt at...*”, der kan have et normativt element i sig, hvorfor det er vigtigt at være opmærksom på, om der kan være tale om værdidomme, som Weber pointerer, at en forsker skal afstå fra (her i: Kristiansen & Krogstrup, 1999:52). Allerede i feltarbejdet blev jeg dog opmærksom på de problematikker, og søgte netop derfor at få et alsidigt indblik i forvaltningsaktørernes forståelser ved forskellige dataindsamlingsmetoder for at sikre ikke at blive *forført* af en værdimæssig normativitet.

Når der på fænomenologisk vis tages udgangspunkt i at studere subjekters meningsunivers, så er der indbygget en risiko for subjektivism, som er imødekommet ved en hermeneutisk fortolkningsstrategi i en vekslen mellem helhed og del. I besvarelsen af spørgsmål 2 er der overordnet et teoretisk fokus på symbolsk interaktionisme, som er fremkommet af empirien. En kritik af denne teori, udover samme risiko for subjektivism, er en risiko for skævvridning, der ligger i en for stor følelsesmæssig og idealistisk identifikation med aktørene (Månsson, 2004:157).

”Kritikken bunder naturligvis i det faktum at mange interaktionistiske undersøgelser handler om de mest udsatte og ”afvigende” grupper i samfundet, undersøgelser der bærer præg af forsøget på at forstå de personer der befinder sig længst nede i samfundspyramiden, og kritik af dem der befinder sig højere oppe i hierarkiet.” (Cuff & Payne, 1982 her i: Månsson, 2004:157)

Denne kritik understøtter således den kritiske forholden sig til, om forvaltningsaktørene bliver ”bad guys” og de langtidsledige ”ofre”, og der på den måde både er en risiko for at være blevet *forført* af en gruppe af feltets aktører, af teori og af egne værdidomme. Igen må jeg henvise til, at det er en faldgruppe jeg løbende har været opmærksom på, hvorfor jeg i dataindsamlingen via forskellige metoder har forsøgt at få et så alsidigt indblik i forvaltningsaktørernes forståelser og ved udarbejdelse af de endelige typificeringer har forsøgt at få forvaltningsaktørernes respons derpå. Risikoen for *subjektivism* i forvaltningsaktørernes fortællinger er forsøgt imødegået ved at inddrage deres organisatoriske og faglige kontekst ved også at inddrage den magtesløshed flere, grundet stort arbejdspress, oplever, og som hos nogle også kan handle om et lavt fagligt niveau til at løse opgaverne.

Ved de langtidsledige har jeg forsøgt at imødekomme subjektivismekritikken ved at lede efter anden forskning, der kunne supplere og udfordre mine empiriske fund. Som nævnt er der

ikke meget forskning på området ud over Kirks undersøgelse om arbejdsløses kvalifikationer i Grønland, som naturligvis er inddraget, hvor det syntes relevant.

Jeg har således forsøgt at forholde mig til det, der ”er”, frem for det, der ”bør” være, som foreskrevet af Weber (Ibid.), og dermed forsøgt ikke at fælde værdidomme.

Der er unægtelig mange forhold der spiller ind, såfremt en større gruppe af langtidsledige i Kommuneqarfik Sermersooq skal hjælpes tættere på eller ind på arbejdsmarkedet. Når der til sidst diskuteres konsekvenser i arbejdet og udviklingsmuligheder, har det muligvis indbygget en faglig normativitet, hvor der er lagt et særligt sociologisk udgangspunkt til grund, hvor udviklingen af en social dømmekraft med helhedssynet som omdrejningspunkt er fremstillet som en frugtbar tilgang. Dette er dog fremstillet i tæt sammenhæng med afdelingens kontekst, og derved er dømmekraftbegrebet og helhedssynet gjort direkte anvendelige i praksis. Dette, samt anvendelsen af Guldagers forskning om helhedssynet, begrundes således tilgangen.

Kapitel 9: Konklusion

Kommuneqarfik Sermersooq, og det grønlandske samfund generelt, står overfor nogle store udfordringer med at hjælpe ledige i arbejde og skabe et arbejdsmarked, der kan beskæftige personer, der har haft længerevarende ledighedsperioder og/eller aldrig har haft en tilknytning til arbejdsmarkedet, og som kan have større eller mindre sammensatte sociale problemer ud over det at være ledig. Det giver nogle særlige udfordringer for kommunens arbejdsmarkedsafdeling, som varetager arbejdsmarkedsindsatser for alle ledige. Specialet har sat fokus på den udfordring på aktørniveau, hvor aktørerne er henholdsvis ledere og sagsbehandlere (forvaltningsaktører) og de langtidsledige selv.

Da jeg i starten af feltarbejdet i forvaltningen blev opmærksom på nogle særlige opfattelser af de langtidsledige blandt forvaltningsaktørerne, blev jeg nysgerrig på at undersøge dette yderligere samt undersøge de langtidslediges egne forståelser af deres situation ud fra en hypotese om, at eventuelle forskellige forståelser kan have nogle konsekvenser for det sociale arbejde med at hjælpe de langtidsledige tættere på arbejdsmarkedet. Begge aktørgrupperes forståelser af den langtidsledige situation er undersøgt ud fra temaer omkring: hvilke sociale problemer der er tale om, hvilken hjælp der efterspørges og hvilke indsatser der er behov for, hvilke udfordringer der er i arbejdet, opfattelser af motivation for at komme i arbejde, overholdelse af juridiske forpligtelser til at søge arbejde samt hvilken værdi selvforsørgelse tillægges i modsætningen til at være offentlig forsørget.

De empiriske data fra undersøgelsen af forvaltningsaktørernes forståelser har givet anledning til udarbejdelse af 4 typer af langtidsledige: *udnytteren*, *den karaktersvage*, *den værdigt trængende* og *den fortabte*. Typificeringerne har efterfølgende været genstand for en teoretisk analyse. Konklusionen omkring forvaltningsaktørernes forståelser er, at stort set alle i større eller mindre omfang giver udtryk for, at mange langtidsledige har nogle svære sociale problemer som fx (periodisk) misbrug, (periodisk) hjemløshed og psykiske vanskeligheder. Det bemærkelsesværdige er, at forvaltningsaktørerne ikke inddrager disse sammensatte sociale problemer i deres forståelser af, hvorfor de langtidsledige ikke kommer i arbejde. Der fokuseres derimod på nogle individuelle moralsk afvigende karaktertræk hos de langtidsledige. *Udnytteren* karakteriseres ved at være kalkulerende og udnytte den offentlige hjælp så meget som muligt uden at forsøge at komme i arbejde og blive selvforsørgende. *Den karaktersvage* forholder sig mere passivt til situationen, er initiativløs, hjælpeløs og heller

ikke motiveret til at komme i arbejde. *Den fortabte* har de samme karaktertræk som *udnyttøren* og *den karaktersvage*, men er medtaget som selvstændig type fordi forvaltningsaktørerne positionerer en temmelig stor gruppe af de langtidsledige som fortabt i modsætningen til de unge, som der anses at være håb for i forhold til arbejdsmarkedet. *Den fortabte* er således ikke en type, der skal ydes mange forvaltningsressourcer på. *Den værdigt trængende* betragtes derimod som mere værdigt trængende til hjælpen. Det handler til dels om en forståelse af typens sociale problemer, men italesættes særligt i forhold til, at flere forvaltningsaktører er bevidste om, at de ikke yder en tilstrækkelig indsats overfor målgruppen, der har den konsekvens, at de *uforskyldt* kommer længere væk fra arbejdsmarkedet.

Samlet set kan forvaltningsaktørernes forståelser af de langtidsledige, og hvordan de forholder sig til deres situation, anskues indenfor et afvigersociologisk perspektiv. Der er tale om nogle individuelle moralske defekter hos de langtidsledige om ikke at ville i arbejde, der udmønter sig i forskellige adfærdstilgange, som opfattes som årsag til, at de langtidsledige ikke er i arbejde. Denne forståelse af de langtidsledige kan være stigmatiserende og medføre tildeling af en *tilsyneladende social identitet*, der bygger på nogle særlige karakteregenskaber, som forventes bekræftet hos personen, men som i virkeligheden kan være i kontrast til personens *faktiske sociale identitet*.

Samlet set udtrykker forvaltningsaktørerne i høj grad en institutionel dømmekraft af de langtidsledige, der indeholder nogle doxa-antagelser, som de ikke stiller spørgsmålstegn ved, og som derfor reproduceres i det daglige arbejde.

Forvaltningsaktørernes, særligt enkelte sagsbehandlers, arbejdspress inddrages også som en del af analysen som en mulig årsag til de mere grove kategoriseringer af klienterne, idet det kan være udtryk for en afværgemekanisme, der gør arbejdet mere håndterbart, fordi de derved kan lægge en distance til arbejdet, klienterne og deres sociale problemer.

Konklusionerne i undersøgelsen af de langtidslediges egne forståelser af deres situation, og hvordan de handler heri, står overordnet i kontrast til forvaltningsaktørernes. De langtidsledige lægger stor vægt, hvorfor de er langtidsledige og fokuserer på nogle ydre faktorer; strukturelle forhold omkring manglende arbejdspladser, manglende kvalifikationer til de jobs, der er, og at arbejdsgivere efterspørger yngre arbejdskraft samt på nogle

helbredsmæssige forhold, særligt nedslidningsproblematikker, som gør, at de ikke kan arbejde. Samtidig fortæller en del langtidsledige om tidligere samarbejdsvanskeligheder med ledere, der har medført, at de enten er blevet fyret eller er stoppet med arbejdet. Denne sidste del er analyseret i forhold til, at samarbejdsvanskelighederne til dels kan forstås som, at de langtidslediges personlige integritet krænkes i det hierarkiske forhold med arbejdsgivere.

De langtidsledige sætter i deres fortællinger desuden fokus på, hvordan de oplever dét at være uden for arbejdsmarkedet, og hvordan de oplever, at de agerer i situationen som langtidsledig. Størstedelen oplever det som skamfuldt og afvigende at være længerevarende uden arbejde, og at det er flovt at komme på kommunen og modtage offentlig hjælp. Her deler de forvaltningsaktørernes værdimæssige forståelse af situationen men ikke begrundelsen for, hvorfor de ikke er i arbejde. De langtidslediges oplevelse af situationen kan ses som en *kommunikation af den generaliserede anden*, hvor de accepterer det stigma, de tildeles og selv udtrykker samme opfattelse.

Flere langtidsledige har en opfattelse af, at de er aktivt arbejdssøgende, hvilket står i modsætning til forvaltningsaktørernes opfattelser. Andre langtidsledige giver dog også udtryk for, at de måske godt kunne søge mere arbejde end de gør, hvilket mere ligner forvaltningsaktørernes opfattelser. Forskellen fra forvaltningsaktørerne er dog, at når der spørges ind til, hvorfor de ikke søger mere, end de gør, hænger det oftest sammen med skamfølelsen over at være uden arbejde, og at man konfronteres med den og sit lave selvværd i mødet med omverdenen, hvor man risikerer afslag og negativ bedømmelse. Dette står i kontrast til forvaltningsaktørernes opfattelser af, at de ikke vil arbejde. Følelsen af skam kan bl.a. resultere i, at man trækker sig tilbage eller omgås situationer, hvor man vil føle skammen, hvilket synes at være begrundelsen for, at nogen langtidsledige ikke søger arbejde så aktivt, som de også selv mener, de burde.

Pointen med undersøgelsen har ikke været at vurdere, hvilke opfattelser der er mere rigtige end andre. Derimod har hensigten været at undersøge de 2 aktørgruppers forståelser ud fra en hypotese om, at såfremt de 2 aktørgrupper har meget forskellige opfattelser af situationen får det nogle konsekvenser for arbejdet med at hjælpe de langtidsledige tættere på eller ind på arbejdsmarkedet, fordi forskellige problemforståelser ofte fører til forskellige indsatser.

Konsekvensen af forvaltningsaktørernes kategoriseringer og institutionelle dømmekraft, hvori de langtidslediges egne opfattelser af situationen ikke inddrages, kan blive, at de ikke får de samme udfoldelsesmuligheder som andre. Specialet slutes derfor af med at diskutere en mulig udvikling af det sociale arbejde i arbejdsmarkedsafdelingen, hvor de langtidslediges egne oplevelser og forståelser får en større plads. I diskussionen peges der på, at udviklingen af en social dømmekraft vil være en frugtbar tilgang, fordi der herigennem kan udvikles en større praksisviden, hvor der på dialektisk vis kan opstå et højere abstraktionsniveau, hvor både teori og praksiserfaring, på dialektisk vis, indgår. Udviklingen af en social dømmekraft er vigtig, idet analysen har peget på nogle doxa-prægede opfattelser og en stærk institutionel dømmekraft, som der er behov for at bløde op i arbejdet med at hjælpe de langtidsledige tættere på arbejdsmarkedet. Helhedssynet er præsenteret som redskab i en udvikling af den sociale dømmekraft, fordi helhedssynet giver en mulighed for at forstå sammenhænge mellem problemer, ressourcer og behov, samt at rådgive og vejlede om disse og derefter igangsætte handling på forskellige niveauer. Brugen af helhedssynet giver mulighed for at se de langtidslediges problemer som sammensatte sociale problemer, som der netop må handles på, på forskellige niveauer.

Indsatsen med at skabe en større social dømmekraft består i, at forvaltningsaktørerne må sætte deres for-forståelser i spil sammen med de langtidsledige og nå frem til nogle fælles forståelser af situationen og indsatsbehov, hvori det frugtbare ved udviklingen af en social dømmekraft består. Desuden består arbejdet sammen med klienten i at bevidstgøre stigmaet og hjælpe til at afværge og håndtere det.

På det mere organisatoriske plan kan udviklingen af en social dømmekraft understøttes ved at inddrage helhedssynet som et refleksionsredskab i gennemgangen af sager på sagsmøderne og ved at inddrage en mere helhedsorienteret tilgang i de administrative formularer. Der er i forbindelse med sidstnævnte peget på muligheden for eventuelt at inddrage dele af arbejdsevnetoden og ressourceprofilen i den administrative sagsbehandling, såfremt disse udvikles til konteksten.

I udviklingen af de sociale arbejdsmarkedsindsatser som formentlig vil komme i forvaltningen grundet det store ledighedstal, uanfægtet om Skatte- og Velfærdskommissionens anbefalinger følges, peger specialet konkluderende på, at udviklingen af en social dømmekraft og helhedsorienterede indsatser og forståelser vil være

frugtbare, idet en fælles problemforståelse vil give større mulighed for fælles målrettede indsatser og løsninger.

Litteratur

Antoft, R. & Salomonsen, H.H. (2007). Det kvalitative casestudium – introduktion til en forskningsstrategi i: Antoft, R. et al. (red). (2007). Håndværk og Horisonter – tradition og nytænkning i kvalitativ metode. Odense: Syddansk Universitetsforlag. i: *Kompendium til fagområdet Videnskabsteori, Modul 3, Bind 3. Foråret 2010*. (2010). Aalborg Universitet. Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde.

Bech-Jørgensen, Birte. (2005). Alfred Schutz og hverdagslivet. i: *Alfred Schutz. Hverdagslivets sociologi. En tekstsamling*. (2005). København: Hans Reitzels Forlag. s. 7-20.

Danermark, B., Ekström, M., Jakobsen, L. & J. C. Karlsson. (2009): *Att förklara samhället*. Studentlitteratur. 2. oplag. s. 179-190.

Ejrnæs, Morten. (2005). Social arv – et begreb, tre betydninger. i: Ejrnæs, M., Gabrielsen, G. & P. Nørrung. (2005). *Social opdrift. Social arv*. København: Akademisk Forlag. 2. Udgave.

Ejrnæs, M. & Guldager, J. (2008). *Helhedssyn og forklaring*. Akademisk Forlag.

Flyvbjerg, Bent. (1989). *Casestudie som forskningsmetode*. Institut for Samfundsudvikling og Planlægning, Aalborg Universitetscenter.

Glendøs, M. & Berliner, P. (2010). ”Som om noget lettede...” Strukturel vold og unge i Paamiut i Kalaallit Nunaat. i: *Psyke og Logos*. (2010). Nr. 31. s. 291-313.

Goffman, Erving. (1975). *Stigma*. København: Gyldendal. s. 13-59.

Guldager, Jens. (2000). *Nogle tanker om forskning i og evaluering af socialt arbejdes metoder*: <http://svt.forsa.nu/Documents/Forsa/Documents/Socialvetenskaplig%20tidsskrift/Artiklar/2000/Nogle%20tanker%20om%20forskning%20i%20eller%20evaluering%20af%20socialt%20arbejdes%20metoder%20av%20Jens%20Guldager.PDF> d. 4/1 2012

Guldager, Jens. (2002). ”Metodevejen” – en ny hovedvej eller en blindgyde? i: *Uden for nummer*. (2002). Nr. 5. 3. årgang.

Guldager, Jens. (2004). Helhedssyn i socialt arbejde. i: Ejrnæs, M., Guldager, J., Hansen, F.K., Hansen, H., Jørgensen, C. & F. Kruse. (2004). *Sociologi og socialt arbejde*. Danmarks Forvaltningshøjskole. 3. udgave.

Guldager, Jens. (2011). Helhedssynet i socialt arbejde – er det stækket af de senere års socialpolitiske tiltag? i: Socialpolitisk Forening. (2011). *Social Politik. Tidsskrift for Socialpolitisk Forening*. Nr. 6.

- Hansen, Klaus Georg. (2007). ”Man ser dem aldrig med hug eller haarde ord at straffe deres børn”. i: *Tidsskriftet Grønland*. (Oktober 2007). Nr. 4. Det grønlandske Selskab. s. 162-177.
- Harste, G. & Mortensen, N. (2004). Sociale samhandlingsteorier. i: Andersen, H. & L. B. Kaspersen (red.) (2004). *Klassisk og moderne samfundsteori*. Hans Reitzels Forlag. 2. reviderede udgave. 5. oplag.
- Hornstrup, C. & Loehr-Petersen, J. (2007). *Appreciative Inquiry – en konstruktiv metode til positive forandringer*. Jurist – og Økonomiforbundets Forlag. 3. udgave. 2. oplag.
- Høilund, P. & Juul, S. (2005). *Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde*. Hans Reitzels Forlag. 1. udgave. 4. oplag.
- Järvinen, M. & Mortensen, N. (red.) (2002). Det magtfulde møde mellem system og klient: teoretiske perspektiver. i: Järvinen, M. & Larsen, J.E., (red.). (2002). *Det magtfulde møde mellem system og klient*. Magtudredningen og Aarhus Universitetsforlag. kap. 1. s. 9-27.
- Jørgensen, Anja. (2008). Hermeneutik, fænomenologi og interaktionisme – tre sider af samme sag. i: Jacobsen, M.H. & K. Pringle (red.) (2008). *At forstå det sociale*. København: Akademisk Forlag.
- Kirk, Else. (2003). *En verden til forskel – arbejdsløses kvalifikationer på spil i virksomheder og arbejdsmarkedsforvaltninger i Grønland*. København: Nordisk Ministerråd.
- Kristiansen, S. & Krogstrup, H. K. (1999). *Deltagende observation. Introduktion til en forskningsmetodik*. Hans Reitzels Forlag. 1. udgave. 2. oplag.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009) *InterView. Introduktion til et håndværk*. København: Hans Reitzels Forlag. 2. udgave.
- Lund Clement, S. & Goul Andersen, J. (2006). *Ledighed og incitamentseffekter: Hvad ved vi? En forskningsoversigt: delrapport 5 til kulegravning og kontanthjælpsområdet*. Centre for Comparative Welfare Studies.
- Merton, Robert, K. (1968). Social Theory and social structure. New York: The Free Press. s. 175-248. i: *Kompendium til fagområdet ”Teorier om sociale problemer”, Modul 1. Efterår 2009*. (2009). Aalborg Universitet. Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde.
- Merton, Robert, K. (1976). The sociology of social problems. i: Merton, R.K. & Nisbet, R. (1976). *Contemporary Social Problems*. New York: Hartcourt Brace Jovanovich, Inc. s. 5-43. i: *Kompendium*

til fagområdet ”Teorier om sociale problemer”, Modul 1. Efterår 2009. (2009). Aalborg Universitet. Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde.

Mortensen, Nils. (2004). Amerikansk pragmatisme. i: Andersen, H. & Kaspersen, L.B. (red.) (2004) *Klassisk og moderne samfundsteori*. Hans Reitzels Forlag. 2. reviderede udgave. 5. oplag.

Månsson, Sven-Axel. (2004). Interaktionistiske perspektiver på studiet af sociale problemer – processer, karrierer og vendepunkter. i: Meeuwisse, A. & Swärd, H. (red.). (2004): *Perspektiver på sociale problemer*. København: Hans Reitzels Forlag. 1. udgave, 2. oplag.

Olesen, Søren Peter. (2011). Helhedssyn nedefra – et bottom up-perspektiv på socialt arbejde. i: Harder, M. & Appel Nissen. (red.). (2011). *Helhedssyn i socialt arbejde*. København: Akademisk Forlag.

Rendtorff, Jacob Dahl. (2005). Fænomenologien og dens betydning. Videnskabsteori som improvisation i jazzmusik. i: Fuglsang, L. & Olsen, P.B. (red.) (2005). *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne. På tværs af fagkulturer og paradigmer*. Roskilde Universitetsforlag. 2. udgave. 2. oplag.

Scheff, T.J. & Starrin, B. (2004). Skamfølelse og sociale bånd – om social underordning og langvarige konflikter. S. 158-174 i: Meeuwisse, A. & Swärd, H. (red.). (2004): *Perspektiver på sociale problemer*. København: Hans Reitzels Forlag. 1. udgave, 2. oplag.

Schutz, Alfred (2005). *Alfred Schutz. Hverdagslivets sociologi. En tekstsamling*. København: Hans Reitzels Forlag.

Skatte- og Velfærdskommissionen. (2011). ”Vores velstand og velfærd – kræver handling nu. Sammenfatning af Skatte- og Velfærdskommissionens anbefalinger”:

http://dk.nanoq.gl/sitecore/content/Websites/nanoq/Emner/Landsstyre/Departementer/Departement_fo_r_finanser/SkatteVelfaerdsKommissionen/Betaenkningen.aspx d. 28.11.2011

Skatte- og Velfærdskommissionen. (2011). ”Vores velstand og velfærds – kræver handling nu. Skatte- og velfærdskommissionens betænkning.” kap. 6, s. 217-260:

http://dk.nanoq.gl/sitecore/content/Websites/nanoq/Emner/Landsstyre/Departementer/Departement_fo_r_finanser/SkatteVelfaerdsKommissionen/Betaenkningen.aspx d. 28.11.2011

Sutherland, E.H. & Cressey, D.R. (1966). Learning to be deviant. i: Rubington, E. & Weinburg, M.S. (eds.) (2003). *The study of social problems. Seven perspectives*. Oxford University Press. 6. udgave.

Wadel, Cato. (1991). *Feltarbeid i egen kultur*. Flekkefjord: SEEK A/S.

Winter, Søren. (2005). *Offentlig forvaltning i Danmark. Implementering af effektivitet*. Systime Academic. 1.udgave, 5.oplag. kap. 4. s. 77-103.

Øvrige internetadresser

Arbejdsevnetoden:

http://www.bm.dk/Beskaeftigelsesomraadet/Ydelsers/~media/BEM/Files/Dokumenter/Beskaeftigelsesomraadet/Ydelsers/arbejdsevnetode_fleksydelse.ashx d. 21/12 2011

Grønlands statistik. *Statistisk Årbog 2009*:

<http://www.stat.gl/dialog/main.asp?lang=da&version=2009&link=AF&subthemecode=P1&colcode=P> d.27/11 2011

Kanukoka: http://www.kanukoka.gl/da/om_kommunerne/graenser_og_folketal d. 5/4 2011

Kommuneqarfik Sermersooq om byerne: <http://www.sermersooq.gl/da/byerne.aspx> d. 5/4 2011

Landstingsforordning nr. 15 af 20. november 2006 om offentlig hjælp. 2010:

http://www.lovgivning.gl/gh.gl-love/dk/2006/ltf/ltf_nr_14-2006_lejeforordningen/ltf_nr_14-2006_dk.htm d. 5/4 2011

SIK. *Overenskomst mellem Naalakkersuisut, Finansministeriet og Sulinermik Inuusutissarsiuqartut kuttaffiat for timelønnede faglærte og ikke faglærte arbejdere*:

<http://www.sik.gl/LinkClick.aspx?fileticket=g89Q19DcOdY%3d&tabid=73&language=da-DK> d. 4/1 2012

Vejledning til Landstingsforordning nr. 15 af 20. november 2006 om offentlig hjælp:

http://dk.nanoq.gl/emner/landsstyre/departementer/departement_for_familie_kultur_kirke_ligestilling/familie/lovgivning/sociallovgivning.aspx d. 5/4 2011

Bilag (vedlagte):

Bilag 1: Organisationsdiagram over Kommuneqarfik Sermersooq

Bilag 2: Første interviewguide til sagsbehandlerne i Nuuk ud fra AI metoden

Bilag 12: Interviewguide til de langtidsledige i Nuuk og Paamiut

Bilag 21: Interviewguide til 2. fokusgruppeinterview med sagsbehandlere i Nuuk

Bilag (eksternt på cd-rom):

Bilag 3 – 11: Transskriberede interviews med sagsbehandlere i Nuuk og Paamiut (bilag 8 første fokusgruppeinterview)

Bilag 13 – 20: Transskriberede interviews med de langtidsledige i Nuuk og Paamiut

Bilag 22: Transskriberet 2. fokusgruppeinterview med sagsbehandlere i Nuuk

Bilag 23: Feltnotater

Bilag 24: Kodning og begyndende typificering af interview med sagsbehandlere

Bilag 25: Kodning af interviews med de langtidsledige